

Κατὰ Μαθθαῖον

Βίβλος¹ γενέσεως² Ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ Δαυίδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. **1**

Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ· Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· Ἰακώβ **2**

δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν³ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· Ἰούδας³ δὲ **3**

ἐγέννησεν τὸν Φαρὲς⁴ καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ τῆς Θάμαρ· Φαρὲς⁴ δὲ

ἐγέννησεν τὸν Ἑσρώμ· Ἑσρώμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ·⁵ Ἀράμ⁵ δὲ **4**

ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ· Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών·⁶

Ναασσών⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών· Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν **5**

Βοόζ⁷ ἐκ τῆς Ῥαχάβ· Βοόζ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὠβήδ⁸ ἐκ τῆς Ρούθ·⁹

Ὠβήδ⁸ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί· Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυίδ τὸν **6**

βασιλέα.

Δαυίδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα¹⁰ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου·¹¹ **7**

Σολομών¹⁰ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ·¹² Ῥοβοάμ¹² δὲ ἐγέννησεν τὸν

Ἀβιά· Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀσά· Ἀσά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ· **8**

Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ·¹³ Ἰωράμ¹³ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν·

Ὀζίας¹⁴ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωάθαμ·¹⁵ Ἰωάθαμ¹⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχαζ· **9**

Ἀχαζ¹⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑζεκίαν·¹⁷ Ἑζεκίας¹⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν **10**

Μανασσῆ·¹⁸ Μανασσῆς¹⁸ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμών·¹⁹ Ἀμών¹⁹ δὲ

¹ βίβλος, ου, ἡ, book, scroll. ² γένεσις, εως, ἡ, origin, birth. ³ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ⁴ Φαρὲς, ὁ, Perez. ⁵ Ἀράμ, ὁ, Aram, Ram. ⁶ Ναασσών, ὁ, Nahshon. ⁷ Βοόζ, ὁ, Boaz. ⁸ Ὠβήδ, ὁ, Obed. ⁹ Ρούθ, ἡ, Ruth. ¹⁰ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon. ¹¹ Οὐρίας, ου, ὁ, Uriah. ¹² Ῥοβοάμ, ὁ, Rehoboam. ¹³ Ἰωράμ, ὁ, Joram, Jehoram. ¹⁴ Ὀζίας, ου, ὁ, Uzziah. ¹⁵ Ἰωάθαμ, ὁ, Jotham. ¹⁶ Ἀχάζ, ὁ, Ahaz. ¹⁷ Ἑζεκίας, Hezekiah. ¹⁸ Μανασσῆς, ὁ, Manasseh. ¹⁹ Ἀμών, ὁ, Amon.

ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν·¹ Ἰωσίας¹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν² καὶ τοὺς 11
ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος.⁴

Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν³ Βαβυλῶνος,⁴ Ἰεχονίας² ἐγέννησεν τὸν 12
Σαλαθιήλ·⁵ Σαλαθιήλ⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβάβελ· Ζοροβάβελ δὲ 13
ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ· Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακεῖμ·⁶
Ἐλιακεῖμ⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ·⁷ Ἀζώρ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδῶκ· 14
Σαδῶκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχείμ· Ἀχείμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιούδ· 15
Ἐλιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ· Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν
Ματθάν·⁸ Ματθάν⁸ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν 16
τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος
χριστός.

Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ⁹ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ⁹ δεκατέσσαρες·¹⁰ 17
καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος,⁴ γενεαὶ⁹
δεκατέσσαρες·¹⁰ καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος⁴ ἕως τοῦ
χριστοῦ, γενεαὶ⁹ δεκατέσσαρες.¹⁰

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις¹¹ οὕτως¹² ἦν. Μνηστευθείσης¹³ γὰρ 18
τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν¹⁴ ἢ συνελθεῖν¹⁵ αὐτούς,
εὗρέθη ἐν γαστρὶ¹⁶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ 19

¹ Ἰωσίας, ου, ὁ, Josiah. ² Ἰεχονίας, ου, ὁ, Jechoniah. ³ μετοικεσία, ας, ἡ, change of abode, deportation. ⁴ Βαβυλῶν, Babylon. ⁵ Σαλαθιήλ, ὁ, Shealtiel, Salathiel. ⁶ Ἐλιακεῖμ, ὁ, Eliakim. ⁷ Ἀζώρ, ὁ, Azor. ⁸ Ματθάν, ὁ, Matthan. ⁹ γενεά, ἄς, ἡ, generation. ¹⁰ δεκατέσσαρες, fourteen, 14. ¹¹ γέννησις, εως, ἡ, nativity, birth. ¹² οὕτως, thus, so. ¹³ μνηστεύω, ask in marriage. ¹⁴ πρὶν, before, formerly. ¹⁵ συνέρχομαι, come together, come or go with. ¹⁶ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb.

αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι,¹ ἐβουλήθη²
 λάθρα³ ἀπολύσαι αὐτήν. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος,⁴ ἰδοῦ, 20
 ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ⁵ ἐφάνη⁶ αὐτῷ, λέγων, Ἰωσήφ, υἱὸς Δαβὶδ,
 μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν⁷ Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ
 γεννηθὲν ἐκ πνεύματος ἐστὶν ἁγίου. Τέξεται⁸ δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ 21
 ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν
 ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ 22
 τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Ἴδοῦ, ἡ παρθένος⁹ ἐν 23
 γαστρὶ¹⁰ ἔξει καὶ τέξεται⁸ υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Ἐμμανουήλ,¹¹ ὃ ἐστὶν μεθερμηνευσόμενον,¹² Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. 24
 Διεγερθεὶς¹³ δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου,¹⁴ ἐποίησεν ὡς προσέταξεν¹⁵
 αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου· καὶ παρέλαβεν⁷ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οὐκ 25
 ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν⁸ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον·¹⁶
 καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ¹⁷ τῆς Ἰουδαίας,¹⁸ ἐν ἡμέραις 2
 Ἡρώδου¹⁹ τοῦ βασιλέως, ἰδοῦ, μάγοι²⁰ ἀπὸ ἀνατολῶν²¹ παρεγένοντο²²
 εἰς Ἱεροσόλυμα, λέγοντες, Ποῦ²³ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς⁸ βασιλεὺς τῶν 2
 Ἰουδαίων; Εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα²⁴ ἐν τῇ ἀνατολῇ,²¹ καὶ
 ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης¹⁹ ὁ βασιλεὺς 3

¹ παραδειγματίζω, expose, make an example of. ² βούλομαι, wish, will. ³ λάθρα, secretly. ⁴ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ⁵ ὄναρ, τό, dream. ⁶ φαίνω, shine, appear. ⁷ παραλαμβάνω, receive, take. ⁸ τίκτω, give birth to, bear. ⁹ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ¹⁰ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ¹¹ Ἐμμανουήλ, ὁ, Emmanuel. ¹² μεθερμηνεύω, translate, interpret. ¹³ διεγείρω, arouse completely, stir up. ¹⁴ ὕπνος, ου, ὁ, sleep. ¹⁵ προστάσσω, command, order. ¹⁶ πρωτότοκος, first-born. ¹⁷ Βηθλεὲμ, ἡ, Bethlehem. ¹⁸ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ¹⁹ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ²⁰ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ²¹ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ²² παραγίνομαι, come, arrive. ²³ ποῦ, where?. ²⁴ ἀστήρ, ος, ὁ, star.

ἐταράχθη,¹ καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ· καὶ συναγαγὼν ⁴
 πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο² παρ'
 αὐτῶν ποῦ³ ὁ χριστὸς γεννᾶται. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ἐν Βηθλεέμ⁴ τῆς ⁵
 Ἰουδαίας·⁵ οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου, Καὶ σὺ Βηθλεέμ,⁴ ⁶
 γῆ Ἰούδα,⁶ οὐδαμῶς⁷ ἐλαχίστη⁸ εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν⁹ Ἰούδα·⁶ ἐκ σοῦ
 γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος,¹⁰ ὅστις ποιμανεῖ¹¹ τὸν λαόν μου τὸν
 Ἰσραήλ. Τότε Ἡρώδης,¹² λάθρα¹³ καλέσας τοὺς μάγους,¹⁴ ἠκρίβωσεν ⁷
 παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου¹⁶ ἀστέρος.¹⁷ Καὶ πέμψας ⁸
 αὐτοὺς εἰς Βηθλεέμ⁴ εἶπεν, Πορευθέντες ἀκριβῶς¹⁸ ἐξετάσατε¹⁹ περὶ
 τοῦ παιδίου· ἐπὶ²⁰ δὲ εὑρητε, ἀπαγγεῖλατέ²¹ μοι, ὅπως καὶ ἐλθὼν
 προσκυνήσω αὐτῷ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν· ⁹
 καὶ ἰδοὺ, ὁ ἀστήρ,¹⁷ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ,²² προῆγεν²³ αὐτούς, ἕως
 ἐλθὼν ἕστη ἐπάνω²⁴ οὗ²⁵ ἦν τὸ παιδίον. Ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα,¹⁷ ¹⁰
 ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.²⁶ Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, ¹¹
 εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες
 προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς²⁷ αὐτῶν
 προσήνεγκαν²⁸ αὐτῷ δῶρα,²⁹ χρυσὸν³⁰ καὶ λίβανον³¹ καὶ σμύρναν.³² ¹²
 Καὶ χρηματισθέντες³³ κατ' ὄναρ³⁴ μὴ ἀνακάμψαι³⁵ πρὸς Ἡρώδην,¹²
 δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν³⁶ εἰς τὴν χώραν³⁷ αὐτῶν.

¹ ταράσσω, trouble, agitate. ² πυνθάνομαι, inquire, ask. ³ ποῦ, where?. ⁴ Βηθλεέμ, ἡ, Bethlehem. ⁵ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ⁶ Ἰούδα, ὁ, Judah, Judas. ⁷ οὐδαμῶς, by no means. ⁸ ἐλάχιστος, least, smallest. ⁹ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁰ ἡγέομαι, lead, be chief. ¹¹ ποιμαίνω, shepherd, rule. ¹² Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ¹³ λάθρα, secretly. ¹⁴ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ¹⁵ ἀκριβῶς, ascertain precisely. ¹⁶ φαίνω, shine, appear. ¹⁷ ἀστήρ, ος, ὁ, star. ¹⁸ ἀκριβῶς, carefully, accurately. ¹⁹ ἐξετάζω, scrutinize, examine. ²⁰ ἐπὶ, when, as soon as. ²¹ ἀπαγγέλλω, announce, report. ²² ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ²³ προάγω, lead forth, go before. ²⁴ ἐπάνω, above, over (gen). ²⁵ οὗ, where, when. ²⁶ σφόδρα, exceedingly, greatly. ²⁷ θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ²⁸ προσφέρω, bring to, offer. ²⁹ δῶρον, ου, τό, gift, present. ³⁰ χρυσός, οὔ, ὁ, gold, anything made of gold. ³¹ λίβανος, ου, ὁ, (the) Lebanon, incense. ³² σμύρνα, ης, ἡ, myrrh (a costly perfume), Smyrna. ³³ χρηματίζω, instruct, reveal. ³⁴ ὄναρ, τό, dream. ³⁵ ἀνακάμπτω, turn back, return. ³⁶ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ³⁷ χώρα, ας, ἡ, land, region.

Ἀναχωρησάντων¹ δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου φαίνεται² κατ' ὄναρ³ 13
 τῷ Ἰωσήφ, λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε⁴ τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα
 αὐτοῦ, καὶ φεύγε⁵ εἰς Αἴγυπτον,⁶ καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοί:
 μέλλει γὰρ Ἡρώδης⁷ ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. Ὁ δὲ 14
 ἐγερθεὶς παρέλαβεν⁴ τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτός, καὶ
 ἀνεχώρησεν¹ εἰς Αἴγυπτον,⁶ καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς⁸ Ἡρώδου:⁷ 15
 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος,
 Ἐξ Αἰγύπτου⁶ ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. Τότε Ἡρώδης,⁷ ἰδὼν ὅτι 16
 ἐνεπαίχθη⁹ ὑπὸ τῶν μάγων,¹⁰ ἐθυμώθη¹¹ λίαν,¹² καὶ ἀποστείλας
 ἀνέειλεν¹³ πάντας τοὺς παῖδας¹⁴ τοὺς ἐν Βηθλεὲμ¹⁵ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς
 ὁρίοις¹⁶ αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς¹⁷ καὶ κατωτέρω,¹⁸ κατὰ τὸν χρόνον ὃν
 ἠκρίβωσεν¹⁹ παρὰ τῶν μάγων.¹⁰ Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ 17
 Ἱερεμίου²⁰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ²¹ ἠκούσθη, 18
 θρήνος²² καὶ κλαυθμὸς²³ καὶ ὀδυρμὸς²⁴ πολὺς, Ῥαχήλ κλαίουσα²⁵ τὰ
 τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν. 19
 Τελευτήσαντος²⁶ δὲ τοῦ Ἡρώδου,⁷ ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ³
 φαίνεται² τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ,⁶ λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε⁴ τὸ 20
 παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ:
 τεθνήκασιν²⁷ γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς 21
 παρέλαβεν⁴ τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν

¹ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ² φαίνω, shine, appear. ³ ὄναρ, τό, dream. ⁴ παραλαμβάνω, receive, take. ⁵ φεύγω, flee, escape. ⁶ Αἴγυπτος, ου, ἡ, Egypt. ⁷ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ⁸ τελευτή, ἡς, ἡ, end, death. ⁹ ἐμπαίζω, mock. ¹⁰ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ¹¹ θυμώω, provoke to anger. ¹² λίαν, greatly, very. ¹³ ἀναίρω, take up, kill. ¹⁴ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁵ Βηθλεὲμ, ἡ, Bethlehem. ¹⁶ ὅριον, ου, τό, boundary, region. ¹⁷ διετής, two years old. ¹⁸ κάτω, down, below. ¹⁹ ἀκριβόω, ascertain precisely. ²⁰ Ἱερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ²¹ Ῥαμᾶ, ἡ, Rama. ²² θρήνος, ου, ὁ, wailing, lamentation. ²³ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁴ ὀδυρμός, οὔ, ὁ, lamentation, mourning. ²⁵ κλαίω, weep, weep for. ²⁶ τελευτάω, die, end. ²⁷ θνήσκω, die, am dying.

Ἰσραήλ. Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος¹ βασιλεύει² ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας³ 22
 ἀντὶ⁴ Ἡρώδου⁵ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν·
 χρηματισθεῖς⁶ δὲ κατ' ὄναρ,⁷ ἀνεχώρησεν⁸ εἰς τὰ μέρη⁹ τῆς Γαλιλαίας,
 καὶ ἐλθὼν κατώκησεν¹⁰ εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ·¹¹ ὅπως 23
 πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος¹² κληθήσεται.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται¹³ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,¹⁴ 3
 κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ¹⁵ τῆς Ἰουδαίας,³ καὶ λέγων, Μετανοεῖτε·¹⁶ 2
 ἤγγικεν¹⁷ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς 3
 ὑπὸ Ἡσαΐου¹⁸ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ βοῶντος¹⁹ ἐν τῇ
 ἐρήμῳ,¹⁵ Ἐτοιμάσατε²⁰ τὴν ὁδὸν κυρίου· εὐθείας²¹ ποιεῖτε τὰς τρίβους
 αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα²³ αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν²⁴ 4
 καμήλου,²⁵ καὶ ζώνην²⁶ δερματίνην²⁷ περὶ τὴν ὀσφὺν²⁸ αὐτοῦ· ἡ δὲ
 τροφή²⁹ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες³⁰ καὶ μέλι³¹ ἄγριον.³² Τότε ἐξεπορεύετο³³ 5
 πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία³ καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος³⁴
 τοῦ Ἰορδάνου·³⁵ καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῳ³⁵ ὑπ' αὐτοῦ, 6
 ἐξομολογούμενοι³⁶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν 7
 Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων³⁷ ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα³⁸ αὐτοῦ,
 εἶπεν αὐτοῖς, Γεννήματα³⁹ ἐχιδνῶν,⁴⁰ τίς ὑπέδειξεν⁴¹ ὑμῖν φυγεῖν⁴² ἀπὸ

¹ Ἀρχέλαος, ου, ὁ, Archelaus. ² βασιλεύω, reign, rule. ³ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ⁴ ἀντὶ, instead of, in place of. ⁵ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ⁶ χρηματίζω, instruct, reveal. ⁷ ὄναρ, τό, dream. ⁸ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁹ μέρος, ους, τό, part, portion. ¹⁰ κατοικέω, inhabit, dwell. ¹¹ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ¹² Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ¹³ παραγίνομαι, come, arrive. ¹⁴ βαπτιστής, ου, ὁ, baptist, baptizer. ¹⁵ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ¹⁶ μετανοέω, repent, change my mind. ¹⁷ ἐγγίζω, come near, approach. ¹⁸ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹⁹ βοάω, cry aloud, shout. ²⁰ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ²¹ εὐθύς, immediately, at once. ²² τρίβος, ου, ἡ, beaten track, path. ²³ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ²⁴ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ²⁵ κάμηλος, ου, ὁ, camel. ²⁶ ζώνη, ης, ἡ, belt, girdle. ²⁷ δερμάτινος, leather, made of skin. ²⁸ ὀσφύς, υος, ἡ, waist, hip. ²⁹ τροφή, ης, ἡ, food, nourishment. ³⁰ ἀκρίς, ιδος, ἡ, locust. ³¹ μέλι, ιτος, τό, honey. ³² ἄγριος, wild, savage. ³³ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ³⁴ περίχωρος, ου, ἡ, neighboring. ³⁵ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ³⁶ ἐξομολογέω, confess, profess. ³⁷ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ³⁸ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ³⁹ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ⁴⁰ ἐχίδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ⁴¹ ὑποδείκνυμι, show, indicate. ⁴² φεύγω, flee, escape.

τῆς μελλούσης ὀργῆς;¹ Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον² τῆς μετανοίας;³ ⁸
καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω ⁹
γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ
Ἀβραάμ. Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη⁴ πρὸς τὴν ῥίζαν⁵ τῶν δένδρων⁶ κεῖται·⁷ ¹⁰
πᾶν οὖν δένδρον⁶ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται⁸ καὶ εἰς πῦρ
βάλλεται. Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν·³ ὁ δὲ ¹¹
ὀπίσω⁹ μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός¹⁰ μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανός¹¹
τὰ ὑποδήματα¹² βαστάσαι·¹³ αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ¹²
Οὗ τὸ πτύον¹⁴ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ¹⁵ τὴν ἄλωνα¹⁶ αὐτοῦ,
καὶ συνάξει τὸν σῖτον¹⁷ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην,¹⁸ τὸ δὲ ἄχυρον¹⁹
κατακαύσει²⁰ πυρὶ ἀσβέστῳ.²¹

Τότε παραγίνεται²² ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην²³ ¹³
πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰωάννης ¹⁴
διεκώλυνεν²⁴ αὐτόν, λέγων, Ἐγὼ χρεῖαν²⁵ ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι,
καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ¹⁵
ἄρτι·²⁶ οὕτως γὰρ πρέπει²⁷ ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.
Τότε ἀφίησιν αὐτόν. Καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ¹⁶
ὑδατος· καὶ ἰδού, ἀνέωχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν τὸ πνεῦμα
τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὥσει²⁸ περιστερὰν²⁹ καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. ¹⁷

¹ ὀργή, ἡς, ἡ, wrath, anger. ² ἄξιος, worthy, deserving. ³ μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ⁴ ἀξίνη, ἡς, ἡ, axe. ⁵ ῥίζα, ἡς, ἡ, root, that which grows from the root. ⁶ δένδρον, ου, τό, tree. ⁷ κείμαι, lie, be laid. ⁸ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ⁹ ὀπίσω, behind, after (gen). ¹⁰ ἰσχυρός, strong, mighty. ¹¹ ἱκανός, sufficient, able. ¹² ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ¹³ βαστάζω, bear, carry. ¹⁴ πτύον, ου, τό, winnowing fork. ¹⁵ διακαθαρίζω, clean out, cleanse thoroughly. ¹⁶ ἄλων, ος, ἡ, threshing floor. ¹⁷ σῖτος, ου, ὁ, wheat, grain. ¹⁸ ἀποθήκη, ἡς, ἡ, storehouse, barn. ¹⁹ ἄχυρον, ου, τό, chaff. ²⁰ κατακαίω, burn up, consume entirely. ²¹ ἀσβεστος, unquenchable, inextinguishable. ²² παραγίνομαι, come, arrive. ²³ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ²⁴ διακωλύω, prevent, obstinately prevent. ²⁵ χρεία, ας, ἡ, need, necessity. ²⁶ ἄρτι, now, just now. ²⁷ πρέπει, be clearly seen, be fitting. ²⁸ ὥσει, like, about. ²⁹ περιστέρα, ἄς, ἡ, dove.

Καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.¹

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη² εἰς τὴν ἔρημον³ ὑπὸ τοῦ πνεύματος, **4**
 πειρασθῆναι⁴ ὑπὸ τοῦ διαβόλου.⁵ Καὶ νηστεύσας⁶ ἡμέρας **2**
 τεσσαράκοντα⁷ καὶ νύκτας τεσσαράκοντα,⁷ ὕστερον⁸ ἐπείνασεν.⁹ Καὶ **3**
 προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων⁴ εἶπεν, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ
 λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Γέγραπται, Οὐκ **4**
 ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι
 ἐκπορευομένῳ¹⁰ διὰ στόματος θεοῦ. Τότε παραλαμβάνει¹¹ αὐτὸν ὁ **5**
 διάβολος⁵ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον¹²
 τοῦ ἱεροῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν¹³ κάτω:¹⁴ **6**
 γέγραπται γὰρ ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελείται¹⁵ περὶ σοῦ: καί,
 Ἐπὶ χειρῶν ἁροῦσίν σε, μήποτε¹⁶ προσκόψῃς¹⁷ πρὸς λίθον τὸν πόδα
 σοῦ. Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, Οὐκ ἐκπειράσεις¹⁸ **7**
 κύριον τὸν θεόν σου. Πάλιν παραλαμβάνει¹¹ αὐτὸν ὁ διάβολος⁵ εἰς **8**
 ὄρος ὑψηλὸν¹⁹ λίαν,²⁰ καὶ δείκνυσιν²¹ αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ
 κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτῷ, Ταῦτα πάντα σοι **9**
 δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, **10**
 Ὑπαγε ὀπίσω²² μου, Σατανᾶ:²³ γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν θεόν σου

¹ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with. ² ἀνάγω, lead up, restore. ³ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ⁴ πειράζω, test, tempt. ⁵ διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ⁶ νηστεύω, fast. ⁷ τεσσαράκοντα, forty, 40. ⁸ ὕστερον, lastly, afterward. ⁹ πεινάω, hunger, am hungry. ¹⁰ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ¹¹ παραλαμβάνω, receive, take. ¹² πτερύγιον, ου, τό, highest point, pinnacle. ¹³ σεαυτοῦ, yourself, of you. ¹⁴ κάτω, down, below. ¹⁵ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹⁶ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁷ προσκόπτω, strike against, stumble. ¹⁸ ἐκπειράζω, test thoroughly, tempt. ¹⁹ ὑψηλός, high, lofty. ²⁰ λίαν, greatly, very. ²¹ δείκνυμι, show, point out. ²² ὀπίσω, behind, after (gen). ²³ Σατανᾶς, ᾱ, ὁ, Satan, adversary.

προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.¹ Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ 11
 διάβολος:² καὶ ἰδού, ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν³ αὐτῷ.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν⁴ εἰς τὴν 12
 Γαλιλαίαν: καὶ καταλιπὼν⁵ τὴν Ναζαρέτ,⁶ ἐλθὼν κατώκησεν⁷ εἰς 13
 Καπερναοὺμ⁸ τὴν παραθαλασσίαν,⁹ ἐν ὁρίοις¹⁰ Ζαβουλὼν¹¹ καὶ
 Νεφθαλείμ:¹² ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου¹³ τοῦ προφήτου, 14
 λέγοντος, Γῆ Ζαβουλὼν¹¹ καὶ γῆ Νεφθαλείμ,¹² ὁδὸν θαλάσσης, 15
 πέραν¹⁴ τοῦ Ἰορδάνου,¹⁵ Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθημένος ἐν 16
 σκότει¹⁶ εἶδεν φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ¹⁷ καὶ σκιᾷ¹⁸
 θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν¹⁹ αὐτοῖς.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε:²⁰ 17
 ἥγγικεν²¹ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, 18
 Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν²² τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
 βάλλοντας ἀμφίβληστρον²³ εἰς τὴν θάλασσαν: ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς.²⁴ 19
 Καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε²⁵ ὀπίσω²⁶ μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἄλιεῖς²⁴
 ἀνθρώπων. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα²⁷ ἠκολούθησαν αὐτῷ. 20

¹ λατρεύω, serve, worship. ² διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ³ διακονέω, serve, minister. ⁴ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁵ καταλείπω, leave, leave behind. ⁶ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ⁷ κατοικέω, inhabit, dwell. ⁸ Καπερναοὺμ, ἡ, Capernaum. ⁹ παραθαλάσσιος, by the sea. ¹⁰ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ¹¹ Ζαβουλὼν, ὁ, Zebulun, Zebulon. ¹² Νεφθαλείμ, ὁ, Naphtali. ¹³ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹⁴ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁵ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹⁶ σκότος, ους, τό, darkness. ¹⁷ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁸ σκιᾷ, ᾱς, ἡ, shadow, thick darkness. ¹⁹ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ²⁰ μετανοέω, repent, change my mind. ²¹ ἥγγίζω, come near, approach. ²² Ἀνδρέας, ου, ὁ, Andrew. ²³ ἀμφίβληστρον, ου, τό, fishing net, net used for capturing. ²⁴ ἄλιεύς, ὁ, fisherman. ²⁵ δεῦτε, come!. ²⁶ ὀπίσω, behind, after (gen). ²⁷ δίκτυον, ου, τό, net, fishing net.

Καὶ προβὰς¹ ἐκεῖθεν,² εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον³ τὸν τοῦ
 Ζεβεδαίου⁴ καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ
 Ζεβεδαίου⁴ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας⁵ τὰ δίκτυα⁶ αὐτῶν· καὶ
 ἐκάλεσεν αὐτούς. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα 22
 αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περιῆγεν⁷ ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς 23
 συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ
 θεραπεύων⁸ πᾶσαν νόσον⁹ καὶ πᾶσαν μαλακίαν¹⁰ ἐν τῷ λαῷ. Καὶ 24
 ἀπῆλθεν ἡ ἀκοή¹¹ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν·¹² καὶ προσήνεγκαν¹³
 αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς¹⁴ ἔχοντας, ποικίλαις¹⁵ νόσοις⁹ καὶ βασάνοις
 συνεχομένους,¹⁷ καὶ δαιμονιζομένους,¹⁸ καὶ σεληνιζομένους,¹⁹ καὶ
 παραλυτικούς·²⁰ καὶ ἐθεράπευσεν⁸ αὐτούς. Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ 25
 ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως²¹ καὶ Ἱεροσολύμων
 καὶ Ἰουδαίας²² καὶ πέραν²³ τοῦ Ἰορδάνου.²⁴

Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος²⁵ αὐτοῦ, 5
 προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, 2
 ἐδίδασκεν αὐτούς, λέγων,

¹ προβαίνω, go forward, advance. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ Ἰάκωβος, James, Jacob. ⁴ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ⁵ καταρτίζω, mend, fit. ⁶ δίκτυον, ου, τό, net, fishing net. ⁷ περιάγω, lead around, go about. ⁸ θεραπεύω, heal, care for. ⁹ νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ¹⁰ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ¹¹ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ¹² Συρία, ας, ἡ, Syria. ¹³ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁴ κακῶς, badly, evilly. ¹⁵ ποικίλος, varied, manifold. ¹⁶ βάσανος, ου, ἡ, torture, torment. ¹⁷ συνέχω, hold fast, oppress. ¹⁸ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁹ σεληνιάζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ²⁰ παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ²¹ Δεκάπολις, εως, ἡ, Decapolis. ²² Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ²³ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ²⁴ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ²⁵ καθίζω, seat, sit.

Μακάριοι οἱ πτωχοὶ¹ τῷ πνεύματι· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 3
οὐρανῶν.

Μακάριοι οἱ πενθοῦντες·² ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. 4

Μακάριοι οἱ πραεῖς·³ ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν⁴ τὴν γῆν. 5

Μακάριοι οἱ πεινῶντες⁵ καὶ διψῶντες⁶ τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτοὶ 6
χορτασθήσονται.⁷

Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες·⁸ ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.⁹ 7

Μακάριοι οἱ καθαροὶ¹⁰ τῇ καρδίᾳ· ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. 8

Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί·¹¹ ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται. 9

Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι¹² ἕνεκεν¹³ δικαιοσύνης· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ 10
βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν¹⁴ ὑμᾶς καὶ διώξωσιν,¹² καὶ εἰπωσιν 11

πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι,¹⁵ ἕνεκεν¹³ ἐμοῦ. Χαίρετε 12

καὶ ἀγαλλιᾶσθε,¹⁶ ὅτι ὁ μισθὸς¹⁷ ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως

γὰρ ἐδίωξαν¹² τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ¹⁸ ὑμῶν.

¹ πτωχός, poor, poor man (as a noun). ² πενθέω, mourn, lament. ³ πραῦς, gentle, mild. ⁴ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁵ πεινάω, hunger, am hungry. ⁶ διψάω, thirst, thirst for. ⁷ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁸ ἐλεήμων, merciful, sympathetic. ⁹ ἐλέεω, have mercy, pity. ¹⁰ καθαρός, clean, pure. ¹¹ εἰρηνοποιός, οὐ, ὁ, making peace, pacific. ¹² διώκω, pursue, persecute. ¹³ ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ¹⁴ ὀνειδίζω, reproach, revile. ¹⁵ ψεύδομαι, lie. ¹⁶ ἀγαλλιᾶω, rejoice, am full of joy. ¹⁷ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ¹⁸ πρό, before (gen), before.

Ἑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας¹ τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας¹ μωρανθῇ,² ἐν τίνι 13
 ἀλισθήσεται;³ Εἰς οὐδὲν ἰσχύει⁴ ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ
 καταπατεῖσθαι⁵ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου: 14
 οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι⁶ ἐπάνω⁷ ὄρους κειμένη:⁸ οὐδὲ καίουσιν⁹ 15
 λύχνον¹⁰ καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον,¹¹ ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν,¹²
 καὶ λάμπει¹³ πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτως λαμψάτω¹³ τὸ φῶς ὑμῶν 16
 ἔμπροσθεν¹⁴ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ
 δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε¹⁵ ὅτι ἦλθον καταλῦσαι¹⁶ τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας: οὐκ 17
 ἦλθον καταλῦσαι¹⁶ ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν 18
 παρέλθῃ¹⁷ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα¹⁸ ἐν ἧ μίᾳ κεραία¹⁹ οὐ μὴ παρέλθῃ
 ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ²⁰ μίαν τῶν 19
 ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων,²¹ καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους,
 ἐλάχιστος²¹ κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν: ὃς δ' ἂν
 ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
 οὐρανῶν. Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ²² ἡ δικαιοσύνη 20
 ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

¹ ἅλας, ατος, τό, salt. ² μωραίνω, make foolish, make tasteless. ³ ἀλίζω, salt, sprinkle with salt. ⁴ ἰσχύω, be strong, able. ⁵ καταπατέω, trample under foot. ⁶ κρύπτω, conceal, hide. ⁷ ἐπάνω, above, over (gen). ⁸ κεῖμαι, lie, be laid. ⁹ καίω, burn, ignite. ¹⁰ λύχνος, ου, ό, lamp, lantern. ¹¹ μόδιος, ου, ό, dry measure. ¹² λυχνία, ας, ή, lampstand. ¹³ λάμπω, shine. ¹⁴ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁵ νομίζω, suppose, think. ¹⁶ καταλύω, destroy, lodge. ¹⁷ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁸ ἰῶτα, τό, iota (the tenth Hebrew letter, yodh). ¹⁹ κεραία, ας, ή, projection, hook. ²⁰ λύω, untie, loose. ²¹ ἐλάχιστος, least, smallest. ²² περισσεύω, abound, be rich.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹ Οὐ φονεύσεις·² ὃς δ' ἂν φονεύσῃ,² 21
 ἔνοχος³ ἔσται τῇ κρίσει·⁴ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος⁵ τῷ 22
 ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ⁶ ἔνοχος³ ἔσται τῇ κρίσει·⁴ ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ
 ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ῥακά,⁷ ἔνοχος³ ἔσται τῷ συνεδρίῳ·⁸ ὃς δ' ἂν εἴπῃ,
 Μωρέ,⁹ ἔνοχος³ ἔσται εἰς τὴν γέενναν¹⁰ τοῦ πυρός. Ἐὰν οὖν 23
 προσφέρῃς¹¹ τὸ δῶρόν¹² σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον,¹³ καὶ ἐκεῖ μνησθῇς¹⁴
 ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν¹² σου 24
 ἔμπροσθεν¹⁵ τοῦ θυσιαστηρίου,¹³ καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι¹⁶ τῷ
 ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθὼν πρόσφερε¹¹ τὸ δῶρόν¹² σου. Ἴσθι εὐνοῶν 25
 τῷ ἀντιδίκῳ¹⁸ σου ταχύ,¹⁹ ἕως ὅτου²⁰ εἴ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ, μήποτε
 σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος¹⁸ τῷ κριτῇ,²² καὶ ὁ κριτής²² σε παραδῷ τῷ
 ὑπηρέτῃ,²³ καὶ εἰς φυλακὴν²⁴ βληθῇ. Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ 26
 ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν,²⁵ ἕως ἂν ἀποδῷς²⁶ τὸν ἔσχατον κοδράντην.²⁷

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Οὐ μοιχεύσεις·²⁸ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ 27
 βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι²⁹ αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν²⁸ αὐτὴν
 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει³⁰ σε, 29
 ἔξελε³¹ αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει³² γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν
 τῶν μελῶν³³ σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.¹⁰ Καὶ 30

¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ² φονεύω, kill, murder. ³ ἔνοχος, involved in, liable. ⁴ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ⁵ ὀργίζω, irritate, provoke. ⁶ εἰκῇ, without cause or reason, vainly. ⁷ ῥακά, empty-headed fool, empty. ⁸ συνέδριον, ου, τό, council, Sanhedrin. ⁹ μωρός, foolish, stupid. ¹⁰ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹¹ προσφέρω, bring to, offer. ¹² δῶρον, ου, τό, gift, present. ¹³ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ¹⁴ μνησκόμαι, remember, recall. ¹⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁶ διαλλάσσομαι, become reconciled to. ¹⁷ εὐνοέω, think kindly of, make friends. ¹⁸ ἀντίδικος, ου, ὁ, opponent, adversary. ¹⁹ ταχύ, quickly, speedily. ²⁰ ὅτου, until. ²¹ μήποτε, never, lest perchance. ²² κριτής, ου, ὁ, judge. ²³ ὑπηρέτης, ου, ὁ, servant, assistant. ²⁴ φυλακή, ης, ἡ, guard, prison. ²⁵ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ²⁶ ἀποδίδωμι, give back, pay. ²⁷ κοδράντης, ου, ὁ, quadrans (penny). ²⁸ μοιχεύω, commit adultery. ²⁹ ἐπιθυμέω, desire, long for. ³⁰ σκανδαλίζω, cause to stumble. ³¹ ἐξαιρέω, take out, deliver. ³² συμφέρω, bring together, it is profitable. ³³ μέλος, ους, τό, member, limb.

εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει¹ σε, ἔκκοψον² αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ
 σου: συμφέρει³ γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν⁴ σου, καὶ μὴ ὅλον
 τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.⁵ Ἐρρέθη δὲ ὅτι Ὁς ἂν ἀπολύσῃ τὴν 31
 γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον:⁶ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὁς ἂν 32
 ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτός⁷ λόγου πορνείας,⁸ ποιεῖ
 αὐτὴν μοιχεῖσθαι:⁹ καὶ ὁς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ¹⁰ μοιχεῖται.⁹

Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹¹ Οὐκ ἐπιорκήσεις,¹² 33
 ἀποδώσεις¹³ δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους¹⁴ σου: ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ 34
 ὁμόσαι¹⁵ ὅλως:¹⁶ μήτε¹⁷ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ: 35
 μήτε¹⁷ ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν¹⁸ ἐστὶν τῶν ποδῶν αὐτοῦ: μήτε¹⁷ εἰς
 Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου βασιλέως: μήτε¹⁷ ἐν τῇ 36
 κεφαλῇ σου ὁμόσης,¹⁵ ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα¹⁹ λευκὴν²⁰ ἢ
 μέλαιναν²¹ ποιῆσαι. Ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναί²² ναί,²² οὐ οὐ: τὸ δὲ 37
 περισσὸν²³ τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ²⁴ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα²⁵ ἀντὶ²⁴ 38
 ὀδόντος:²⁵ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι²⁶ τῷ πονηρῷ: ἀλλ' ὅστις 39
 σε ραπίσει²⁷ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόναν,²⁸ στρέψον²⁹ αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην: 40
 καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά³⁰ σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ

¹ σκανδαλίζω, cause to stumble. ² ἐκκόπτω, cut out, cut off. ³ συμφέρω, bring together, it is profitable. ⁴ μέλος, οὐς, τό, member, limb. ⁵ γέεννα, ἡς, ἡ, gehenna, Gehenna. ⁶ ἀποστάσιον, οὐ, τό, certificate of divorce, repudiation. ⁷ παρεκτός, except for, apart from. ⁸ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ⁹ μοιχεύωμαι, commit adultery with, commit adultery. ¹⁰ γαμέω, marry. ¹¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ¹² ἐπιорκέω, swear falsely, make a false vow. ¹³ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁴ ὅρκος, οὐ, ὁ, oath. ¹⁵ ὁμνύω, swear, take an oath. ¹⁶ ὅλως, altogether, completely. ¹⁷ μήτε, neither, nor. ¹⁸ ὑποπόδιον, οὐ, τό, footstool. ¹⁹ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ²⁰ λευκός, white, bright. ²¹ μέλας, black, ink. ²² ναί, yes, truly. ²³ περισσός, excessive, abundant. ²⁴ ἀντί, instead of, in place of. ²⁵ ὀδός, ὁ, tooth. ²⁶ ἀνθίστημι, resist, oppose. ²⁷ ραπίζω, slap, strike. ²⁸ σιαγών, ὄνος, ἡ, cheek, jawbone. ²⁹ στρέφω, turn, am converted. ³⁰ χιτῶν, ὄνος, ὁ, tunic, garment.

καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγαρεύσει¹ μίλιον² ἔν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ 41
 δύο. Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι³ 42
 μὴ ἀποστραφῆς.⁴

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον⁵ σου, καὶ μισήσεις⁶ τὸν 43
 ἐχθρόν⁷ σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς⁷ ὑμῶν, 44
 εὐλογεῖτε⁸ τοὺς καταρωμένους⁹ ὑμᾶς, καλῶς¹⁰ ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν⁶
 ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων¹¹ ὑμᾶς, καὶ
 διωκόντων¹² ὑμᾶς· ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς 45
 οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον¹³ αὐτοῦ ἀνατέλλει¹⁴ ἐπὶ πονηροὺς καὶ
 ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει¹⁵ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.¹⁶ Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε 46
 τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν¹⁷ ἔχετε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι¹⁸ τὸ
 αὐτὸ ποιοῦσιν; Καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς φίλους¹⁹ ὑμῶν μόνον, τί 47
 περισσὸν²⁰ ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι¹⁸ οὕτως ποιοῦσιν; Ἔσεσθε 48
 οὗν ὑμεῖς τέλειοι,²¹ ὥσπερ²² ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός²¹
 ἐστίν.

Προσέχετε²³ τὴν ἐλεημοσύνην²⁴ ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν²⁵ τῶν 6
 ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θαυθῆναι²⁶ αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε,²⁷ μισθὸν¹⁷ οὐκ ἔχετε
 παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

¹ ἀγαρεύω, compel, press into service. ² μίλιον, ου, τό, mile, Roman mile. ³ δανείζω, lend, borrow. ⁴ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ⁵ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ⁶ μισέω, hate, detest. ⁷ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ⁸ εὐλογέω, bless. ⁹ καταράομαι, curse. ¹⁰ καλῶς, rightly, well. ¹¹ ἐπηρεάζω, mistreat, revile. ¹² διώκω, pursue, persecute. ¹³ ἥλιος, ου, ό, sun, sunlight. ¹⁴ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ¹⁵ βρέχω, send rain, rain. ¹⁶ ἀδικος, unjust, unrighteous. ¹⁷ μισθός, ου, ό, wages, reward. ¹⁸ τελώνης, ου, ό, tax collector, collector of taxes. ¹⁹ φίλος, ου, ό, loving, friend. ²⁰ περισσός, excessive, abundant. ²¹ τέλειος, complete, perfect. ²² ὥσπερ, just as, even as. ²³ προσέχω, take head of, attend to. ²⁴ ἐλεημοσύνη, ης, ή, alms, alms-giving. ²⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁶ θαάομαι, look at, behold. ²⁷ μήγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μήγε).

Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην,¹ μὴ σαλπίσῃς² ἔμπροσθέν³ σου, ὥσπερ⁴ 2
οἱ ὑποκριταὶ⁵ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις,⁶ ὅπως
δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν⁷ τὸν
μισθὸν⁸ αὐτῶν. Σοῦ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην,¹ μὴ γνώτω ἡ 3
ἀριστερά⁹ σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη¹ ἐν τῷ 4
κρυπτῷ¹⁰ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁰ αὐτὸς ἀποδώσει
σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹²

Καὶ ὅταν προσεύχῃ, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ⁴ οἱ ὑποκριταί,⁵ ὅτι φιλοῦσιν¹³ ἐν 5
ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις¹⁴ τῶν πλατειῶν¹⁵ ἐστῶτες
προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσιν¹⁶ τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν
ὅτι ἀπέχουσιν⁷ τὸν μισθὸν⁸ αὐτῶν. Σὺ δέ, ὅταν προσεύχῃ, εἰσελθε εἰς 6
τὸ ταμιεῖόν¹⁷ σου, καὶ κλείσας¹⁸ τὴν θύραν¹⁹ σου, πρόσευξαι τῷ πατρί
σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁰ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁰
ἀποδώσει¹¹ σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹² Προσευχόμενοι δὲ μὴ 7
βαττολογήσητε,²⁰ ὥσπερ⁴ οἱ ἐθνικοί²¹ δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ
πολυλογίᾳ²² αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.²³ Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε²⁴ αὐτοῖς· 8
οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν²⁵ ἔχετε, πρὸ²⁶ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι
αὐτόν. Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς 9
οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω²⁷ τὸ ὄνομά σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. 10

¹ ἐλεημοσύνη, ης, ἡ, alms, alms-giving. ² σαλπίζω, sound a trumpet. ³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ⁴ ὥσπερ, just as, even as. ⁵ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁶ ῥύμη, ης, ἡ, narrow street, lane. ⁷ ἀπέχω, received, obtain. ⁸ μισθός, οὔ, ὁ, wages, reward. ⁹ ἀριστερός, left, on the left. ¹⁰ κρυπτός, hidden, secret. ¹¹ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹² φανερός, manifest, apparent. ¹³ φιλέω, love, kiss. ¹⁴ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ¹⁵ πλατεῖα, ας, ἡ, street. ¹⁶ φαίνω, shine, appear. ¹⁷ ταμιεῖον, ου, τό, inner room, storeroom. ¹⁸ κλείω, shut, shut up. ¹⁹ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ²⁰ βαττολογέω, chatter, utter empty words. ²¹ ἐθνικός, Gentile, pagan. ²² πολυλογία, ας, ἡ, much speaking, wordiness. ²³ εἰσακούω, listen, hear. ²⁴ ὁμοίω, make like, liken. ²⁵ χρεῖα, ας, ἡ, need, necessity. ²⁶ πρὸ, before (gen), before. ²⁷ ἁγιάζω, make holy, consecrate.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρτον 11
 ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον¹ δὸς ἡμῖν σήμερον.² Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ 12
 ὀφειλήματα³ ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις⁴ ἡμῶν. Καὶ 13
 μὴ εἰσενέγκῃς⁵ ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,⁶ ἀλλὰ ῥύσαι⁷ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ
 πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας. Ἀμήν. Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα⁸ 14
 αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος·⁹ ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε 15
 τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα⁸ αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει
 τὰ παραπτώματα⁸ ὑμῶν.

Ὅταν δὲ νηστεύητε,¹⁰ μὴ γίνεσθε ὥσπερ¹¹ οἱ ὑποκριταὶ¹² σκυθρωποί·¹³ 16
 ἀφανίζουσιν¹⁴ γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσιν¹⁵ τοῖς
 ἀνθρώποις νηστεύοντες·¹⁰ ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσιν¹⁶ τὸν
 μισθὸν¹⁷ αὐτῶν. Σὺ δὲ νηστεύων¹⁰ ἄλειψαί¹⁸ σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ 17
 πρόσωπόν σου νίψαι,¹⁹ ὅπως μὴ φανῇς¹⁵ τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων,¹⁰ 18
 ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·²⁰ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν
 τῷ κρυπτῷ²⁰ ἀποδώσει²¹ σοι.

Μὴ θησαυρίζετε²² ὑμῖν θησαυροὺς²³ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς²⁴ καὶ βρώσις 19
 ἀφανίζει,¹⁴ καὶ ὅπου κλέπται²⁶ διορύσσουσιν²⁷ καὶ κλέπτουσιν·²⁸ 20

¹ ἐπιούσιος, for today, daily. ² σήμερον, today, now. ³ ὀφειλήμα, τος, τό, debt, that which is owed. ⁴ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ⁵ εἰσφέρειν, carry inward, bring in. ⁶ πειρασμός, οὐ, ὁ, temptation, trial. ⁷ ῥύομαι, rescue, save. ⁸ παράπτωμα, τος, τό, trespass, falling away. ⁹ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ¹⁰ νηστεύω, fast. ¹¹ ὥσπερ, just as, even as. ¹² ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹³ σκυθρωπός, sad, gloomy. ¹⁴ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ¹⁵ φαίνω, shine, appear. ¹⁶ ἀπέχω, received, obtain. ¹⁷ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ¹⁸ ἀλείφω, anoint. ¹⁹ νίπτω, wash. ²⁰ κρυπτός, hidden, secret. ²¹ ἀποδίδωμι, give back, pay. ²² θησαυρίζω, lay up, store up. ²³ θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ²⁴ σῆς, σῆτος, ὁ, moth. ²⁵ βρώσις, εως, ἡ, eating, food. ²⁶ κλέπτῃς, ου, ὁ, thief. ²⁷ διορύσσω, break through, break in. ²⁸ κλέπτω, steal.

θησαυρίζετε¹ δὲ ὑμῖν θησαυροὺς² ἐν οὐρανῳ, ὅπου οὔτε σῆς³ οὔτε
 βρώσις⁴ ἀφανίζει,⁵ καὶ ὅπου κλέπται⁶ οὐ διορύσσουσιν⁷ οὐδὲ
 κλέπτουσιν.⁸ Ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς² ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ 21
 καρδία ὑμῶν. Ὁ λύχνος⁹ τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός: ἐὰν οὖν ὁ 22
 ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς¹⁰ ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν¹¹ ἔσται: ἐὰν δὲ 23
 ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν¹² ἔσται. Εἰ
 οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος¹³ ἐστίν, τὸ σκότος¹³ πόσον;¹⁴ Οὐδεὶς 24
 δύναται δυσὶν κυρίοις δουλεύειν: ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει,¹⁶ καὶ τὸν
 ἕτερον ἀγαπήσει: ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται,¹⁷ καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.¹⁸
 Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν¹⁵ καὶ μαμωνᾷ.¹⁹ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ 25
 μεριμνᾶτε²⁰ τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε: μηδὲ τῷ σώματι
 ὑμῶν, τί ἐνδύσθησθε.²¹ Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλείον ἐστιν τῆς τροφῆς,²² καὶ τὸ
 σῶμα τοῦ ἐνδύματος;²³ Ἐμβλέψατε²⁴ εἰς τὰ πετεινὰ²⁵ τοῦ οὐρανοῦ, 26
 ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν,²⁶ οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας,²⁷
 καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος²⁸ τρέφει²⁹ αὐτά: οὐχ ὑμεῖς μάλλον
 διαφέρετε³⁰ αὐτῶν; Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν²⁰ δύναται προσθεῖναι³¹ 27
 ἐπὶ τὴν ἡλικίαν³² αὐτοῦ πῆχυν³³ ἓνα; Καὶ περὶ ἐνδύματος²³ τί 28
 μεριμνᾶτε;²⁰ Καταμάθετε³⁴ τὰ κρίνα³⁵ τοῦ ἀγροῦ,³⁶ πῶς αὐξάνει:³⁷ οὐ
 κοπιᾷ,³⁸ οὐδὲ νήθει:³⁹ λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν⁴⁰ ἐν πάσῃ τῇ 29

¹ θησαυρίζω, lay up, store up. ² θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ³ σῆς, σῆτος, ὁ, moth. ⁴ βρώσις, εως, ἡ, eating, food. ⁵ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ⁶ κλέπτης, οὐ, ὁ, thief. ⁷ διορύσσω, break through, break in. ⁸ κλέπτω, steal. ⁹ λύχνος, οὐ, ὁ, lamp, lantern. ¹⁰ ἁπλοῦς, simple, single. ¹¹ φωτεινός, bright, full of light. ¹² σκοτεινός, dark, full of darkness. ¹³ σκότος, οὐς, τό, darkness. ¹⁴ πόσος, how many? how great? ¹⁵ δουλεύω, serve, am a slave. ¹⁶ μισέω, hate, detest. ¹⁷ ἀντέχουμαι, hold, hold fast. ¹⁸ καταφρονέω, think little of, despise. ¹⁹ μαμωνᾶς, ἄ, ὁ, riches, mammon. ²⁰ μεριμνῶ, be anxious, distracted. ²¹ ἐνδύω, put on, clothe. ²² τροφή, ἡς, ἡ, food, nourishment. ²³ ἐνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ²⁴ ἐμβλέπω, look at, look into. ²⁵ πετεινόν, οὐ, τό, bird. ²⁶ θερίζω, reap, gather. ²⁷ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ²⁸ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ²⁹ τρέφω, make to grow, nourish. ³⁰ διαφέρω, differ, carry through. ³¹ προστίθημι, add, add to. ³² ἡλικία, ας, ἡ, maturity, age. ³³ πῆχυς, εως, ὁ, cubit. ³⁴ καταμανθάνω, observe (well), learn. ³⁵ κρίνον, οὐ, τό, lily. ³⁶ ἀγρός, οὐ, ὁ, field, farm. ³⁷ αὐξάνω, cause to grow, increase. ³⁸ κοπιᾷ, toil, labor. ³⁹ νήθω, spin. ⁴⁰ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon.

δόξῃ αὐτοῦ περιβάλετο¹ ὡς ἐν τούτων. Εἰ δὲ τὸν χόρτον² τοῦ ἀγροῦ,³ 30
 σήμερον⁴ ὄντα, καὶ αὔριον⁵ εἰς κλίβανον⁶ βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως
 ἀμφιέννυσιν,⁷ οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;⁸ Μὴ οὖν 31
 μεριμνήσητε,⁹ λέγοντες, Τί φάγωμεν, ἢ τί πίνωμεν, ἢ τί
 περιβαλώμεθα;¹ Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ:¹⁰ οἶδεν γὰρ ὁ 32
 πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος¹¹ ὅτι χρήζετέ¹² τούτων ἀπάντων.¹³ Ζητεῖτε δὲ 33
 πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ
 ταῦτα πάντα προστεθήσεται¹⁴ ὑμῖν. Μὴ οὖν μεριμνήσητε⁹ εἰς τὴν 34
 αὔριον:⁵ ἢ γὰρ αὔριον⁵ μεριμνήσει⁹ τὰ ἐαυτῆς. Ἀρκετὸν¹⁵ τῇ ἡμέρᾳ ἢ
 κακία¹⁶ αὐτῆς.

Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε: ἐν ᾧ γὰρ κρίματι¹⁷ κρίνετε, κριθήσεσθε: 7
 καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ¹⁸ μετρεῖτε,¹⁹ μετρηθήσεται¹⁹ ὑμῖν. Τί δὲ βλέπεις τὸ 3
 κάρφος²⁰ τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ²¹
 ὀφθαλμῷ δοκὸν²² οὐ κατανοεῖς;²³ Ἡ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄφες 4
 ἐκβάλω τὸ κάρφος²⁰ ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου: καὶ ἰδοῦ, ἡ δοκὸς²² ἐν τῷ
 ὀφθαλμῷ σου; Ὑποκριτά,²⁴ ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν²² ἐκ τοῦ 5
 ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις²⁵ ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος²⁰ ἐκ τοῦ
 ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

¹ περιβάλλω, put around, clothe. ² χόρτος, ου, ὅ, grass, hay. ³ ἀγρός, ου, ὅ, field, farm. ⁴ σήμερον, today, now. ⁵ αὔριον, tomorrow. ⁶ κλίβανος, ου, ὅ, oven, furnace. ⁷ ἀμφιέννυμι, clothe, dress. ⁸ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁹ μεριμνάω, be anxious, distracted. ¹⁰ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ¹¹ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ¹² χρήζω, need, have need of. ¹³ ἅπας, each, every. ¹⁴ προστίθημι, add, add to. ¹⁵ ἄρκετός, sufficient, enough. ¹⁶ κακία, ας, ἡ, malice, evil. ¹⁷ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ¹⁸ μέτρον, ου, τό, measure, measuring rod. ¹⁹ μετρέω, measure, estimate. ²⁰ κάρφος, ους, τό, speck, dry stalk. ²¹ σός, your, yours. ²² δοκός, οὔ, ἡ, beam of timber, log. ²³ κατανοέω, observe, understand. ²⁴ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ²⁵ διαβλέπω, see clearly, look intently.

Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν·¹ μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας² ὑμῶν 6
 ἔμπροσθεν³ τῶν χοίρων,⁴ μήποτε⁵ καταπατήσωσιν⁶ αὐτοὺς ἐν τοῖς
 ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες⁷ ῥήξωσιν⁸ ὑμᾶς.

Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε,⁹ καὶ 7
 ἀνοιγέσεται ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, 8
 καὶ τῷ κρούοντι⁹ ἀνοιγέσεται. Ἡ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν 9
 ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει¹⁰ αὐτῷ; Καὶ ἐὰν 10
 ἰχθὺν¹¹ αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν¹² ἐπιδώσει¹⁰ αὐτῷ; Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ 11
 ὄντες, οἴδατε δόματα¹³ ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ¹⁴
 μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν
 αὐτόν; Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, 12
 οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ
 προφῆται.

Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς¹⁵ πύλης·¹⁶ ὅτι πλατεῖα¹⁷ ἡ πύλη,¹⁶ καὶ 13
 εὐρύχωρος¹⁸ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα¹⁹ εἰς τὴν ἀπώλειαν,²⁰ καὶ πολλοὶ εἰσιν
 οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· τί στενή¹⁵ ἡ πύλη,¹⁶ καὶ τεθλιμμένη²¹ ἡ 14
 ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα¹⁹ εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι²² εἰσὶν οἱ εὕρισκοντες
 αὐτήν.

¹ κύων, ος, ὁ, dog. ² μαργαρίτης, ου, ὁ, pearl. ³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ⁴ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ⁵ μήποτε, never, lest perchance. ⁶ καταπατέω, trample under foot. ⁷ στρέφω, turn, am converted. ⁸ ῥήγνυμι, break apart, throw down. ⁹ κρούω, knock, strike. ¹⁰ ἐπιδίδωμι, give to, hand in. ¹¹ ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish. ¹² ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ¹³ δόμα, τος, τό, present, gift. ¹⁴ πόσος, how many? how great? ¹⁵ στενός, narrow. ¹⁶ πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ¹⁷ πλατύς, broad, street. ¹⁸ εὐρύχωρος, broad, spacious. ¹⁹ ἀπάγω, lead away, lead. ²⁰ ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ²¹ θλίβω, press, oppress. ²² ὀλίγος, little, few.

Προσέχετε¹ δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν,² οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς 15
 ἐν ἐνδύμασιν³ προβάτων,⁴ ἔσωθεν⁵ δέ εἰσιν λύκοι⁶ ἄρπαγες.⁷ Ἀπὸ τῶν 16
 καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε⁸ αὐτούς: μήτι⁹ συλλέγουσιν¹⁰ ἀπὸ
 ἁκανθῶν¹¹ σταφυλὴν,¹² ἢ ἀπὸ τριβόλων¹³ σῦκα;¹⁴ Οὕτως πᾶν δένδρον 17
 ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ: τὸ δὲ σαπρὸν¹⁶ δένδρον¹⁵ καρποὺς
 πονηροὺς ποιεῖ. Οὐ δύναται δένδρον¹⁵ ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς 18
 ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον¹⁵ σαπρὸν¹⁶ καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. Πᾶν δένδρον 19
 μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται¹⁷ καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. Ἄρα¹⁸ 20
 γέ¹⁹ ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε⁸ αὐτούς. Οὐ πᾶς ὁ λέγων 21
 μοι, Κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν: ἀλλ'
 ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Πολλοὶ ἐροῦσίν 22
 μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῶ²⁰ ὀνόματι
 προεφητεύσαμεν,²¹ καὶ τῷ σῶ²⁰ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ
 σῶ²⁰ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω²² 23
 αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε²³ ἔγνων ὑμᾶς: ἀποχωρεῖτε²⁴ ἀπ' ἐμοῦ οἱ
 ἐργαζόμενοι²⁵ τὴν ἀνομίαν.²⁶ Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους 24
 τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω²⁷ αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ,²⁸ ὅστις
 ὠκοδόμησεν²⁹ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν:³⁰ καὶ κατέβη ἡ 25
 βροχὴ³¹ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ³² καὶ ἔπνευσαν³³ οἱ ἄνεμοι,³⁴ καὶ

¹ προσέχω, take head of, attend to. ² ψευδοπροφήτης, ου, ό, false prophet. ³ ἐνδύμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ⁴ πρόβατον, ου, τό, sheep. ⁵ ἔσωθεν, from within, within. ⁶ λύκος, ου, ό, wolf, jackal. ⁷ ἄρπαξ, ravenous, rapacious. ⁸ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know. ⁹ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ¹⁰ συλλέγω, collect, gather. ¹¹ ἁκανθα, ης, ή, thorn, thorn bush. ¹² σταφυλή, ης, ή, grape, bunch of grapes. ¹³ τριβόλος, ου, ό, thistle, briar. ¹⁴ σῦκον, ου, τό, fig. ¹⁵ δένδρον, ου, τό, tree. ¹⁶ σαπρός, rotten, worthless. ¹⁷ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ¹⁸ ἄρα, so, then. ¹⁹ γέ, indeed, at least. ²⁰ σός, your, yours. ²¹ προφητεύω, prophesy, foretell. ²² ὁμολογέω, confess, profess. ²³ οὐδέποτε, never. ²⁴ ἀποχωρέω, go away, depart. ²⁵ ἐργάζομαι, work, word. ²⁶ ἀνομία, ας, ή, lawlessness, iniquity. ²⁷ ὁμοίω, make like, liken. ²⁸ φρόνιμος, prudent, wise. ²⁹ οἰκοδομέω, build up, construct. ³⁰ πέτρα, ας, ή, rock. ³¹ βροχή, ης, ή, rain, heavy rain. ³² ποταμός, οὔ, ό, river, stream. ³³ πνέω, blow. ³⁴ ἄνεμος, ου, ό, wind.

προσέπεσον¹ τῇ οἰκίᾳ ἐκεῖνῃ, καὶ οὐκ ἔπασεν: τεθεμελίωτο² γὰρ ἐπὶ
τὴν πέτραν.³ Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ 26
ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται⁴ ἀνδρὶ μωρῷ,⁵ ὅστις ὠκοδόμησεν⁶ τὴν
οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον:⁷ καὶ κατέβη ἡ βροχὴ⁸ καὶ ἦλθον οἱ 27
ποταμοὶ⁹ καὶ ἔπνευσαν¹⁰ οἱ ἄνεμοι,¹¹ καὶ προσέκοψαν¹² τῇ οἰκίᾳ
ἐκεῖνῃ, καὶ ἔπασεν: καὶ ἦν ἡ πτώσις¹³ αὐτῆς μεγάλη.

Καὶ ἐγένετο ὅτε συνετέλεσεν¹⁴ ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, 28
ἐξεπλήσσοντο¹⁵ οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ¹⁶ αὐτοῦ: ἦν γὰρ διδάσκων 29
αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί: 8
καὶ ἰδού, λεπρὸς¹⁷ ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς,
δύνασαι με καθαρίσαι.¹⁸ Καὶ ἐκτείνας¹⁹ τὴν χεῖρα, ἥψατο²⁰ αὐτοῦ ὁ 3
Ἰησοῦς, λέγων, Θέλω, καθαρίσθητι.¹⁸ Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη¹⁸
αὐτοῦ ἡ λέπρα.²¹ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅρα μηδενὶ εἴπῃς: ἀλλὰ 4
ὑπάγε, σεαυτὸν²² δεῖξον²³ τῷ ἱερεῖ,²⁴ καὶ προσένεγκε²⁵ τὸ δῶρον²⁶ ὃ
προσέταξεν²⁷ Μωσῆς, εἰς μαρτύριον²⁸ αὐτοῖς.

¹ προσπίπτω, fall upon, fall down before. ² θεμελιόω, lay a foundation, found. ³ πέτρα, ας, ἡ, rock. ⁴ ὁμοιόω, make like, liken. ⁵ μωρός, foolish, stupid. ⁶ οἰκοδομέω, build up, construct. ⁷ ἄμμος, ου, ἡ, sand. ⁸ βροχή, ης, ἡ, rain, heavy rain. ⁹ ποταμός, οῦ, ὁ, river, stream. ¹⁰ πνέω, blow. ¹¹ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ¹² προσκόπτω, strike against, stumble. ¹³ πτώσις, εως, ἡ, fall, falling. ¹⁴ συνετέλεω, complete, accomplish. ¹⁵ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ¹⁶ διδαχή, ἥς, ἡ, teaching, instruction. ¹⁷ λεπρός, οῦ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁸ καθαρίζω, cleanse, make clean. ¹⁹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ²⁰ ἅπτομαι, touch or handle. ²¹ λέπρα, ας, ἡ, leprosy. ²² σεαυτοῦ, yourself, of you. ²³ δείκνυμι, show, point out. ²⁴ ἱερεὺς, εως, ὁ, priest. ²⁵ προσφέρω, bring to, offer. ²⁶ δῶρον, ου, τό, gift, present. ²⁷ προστάσσω, command, order. ²⁸ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness.

Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοῦμ,¹ προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος² 5
 παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς³ μου βέβληται ἐν τῇ 6
 οἰκίᾳ παραλυτικός,⁴ δεινῶς⁵ βασανιζόμενος.⁶ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ 7
 Ἰησοῦς, Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω⁷ αὐτόν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ 8
 ἑκατόνταρχος² ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς⁸ ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην⁹
 εἰσέλθῃς: ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται¹⁰ ὁ παῖς³ μου. Καὶ 9
 γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν¹¹
 στρατιώτας:¹² καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύεται: καὶ ἄλλῳ,
 Ἔρχου, καὶ ἔρχεται: καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. 10
 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν,¹³ καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν,
 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην¹⁴ πίστιν εὑρον. Λέγω 11
 δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν¹⁵ καὶ δυσμῶν¹⁶ ἔξουσιν,¹⁷ καὶ
 ἀνακλιθήσονται¹⁸ μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ
 βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν: οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς 12
 τὸ σκότος¹⁹ τὸ ἐξώτερον:²⁰ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς²¹ καὶ ὁ βρυγμὸς²²
 τῶν ὀδόντων.²³ Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχη,² Ὑπαγε, καὶ ὡς 13
 ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι. Καὶ ἰάθη¹⁰ ὁ παῖς³ αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

¹ Καπερναοῦμ, ἡ, Capernaum. ² ἑκατοντάρχης, centurion. ³ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁴ παραλυτικός, οὐ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ⁵ δεινῶς, terribly, vehemently. ⁶ βασανίζω, torment, torture. ⁷ θεραπεύω, I will heal, I will care for. ⁸ ἱκανός, sufficient, able. ⁹ στέγη, ἡς, ἡ, roof, flat roof of a house. ¹⁰ ἰάομαι, heal. ¹¹ ἐμαυτοῦ, of myself. ¹² στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ¹³ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹⁴ τοσοῦτος, so great, so much. ¹⁵ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ¹⁶ δυσμή, ἡς, ἡ, the western region. ¹⁷ ἔκω, have come, am present. ¹⁸ ἀνακλίνω, lay upon, lay down. ¹⁹ σκότος, ους, τό, darkness. ²⁰ ἐξώτερος, outer, outside. ²¹ κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ²² βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²³ ὀδούς, ὁ, tooth.

Καὶ ἔλθων ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθεράν¹ αὐτοῦ 14
 βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν,² καὶ ἥψατο³ τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ 15
 ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός·⁴ καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει⁵ αὐτῷ. Ὁψίας⁶ δὲ 16
 γενομένης προσήνεγκαν⁷ αὐτῷ δαιμονιζομένους⁸ πολλούς· καὶ
 ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς⁹ ἔχοντας
 ἐθεράπευσεν·¹⁰ ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου¹¹ τοῦ προφήτου, 17
 λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας¹² ἡμῶν ἔλαβεν, καὶ τὰς νόσους¹³
 ἐβάστασεν.¹⁴

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν¹⁵ ἀπελθεῖν εἰς 18
 τὸ πέραν.¹⁶ Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, 19
 ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ 20
 ἀλώπεκες¹⁷ φωλεοὺς¹⁸ ἔχουσιν, καὶ τὰ πετεινὰ¹⁹ τοῦ οὐρανοῦ
 κατασκηνώσεις·²⁰ ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ²¹ τὴν
 κεφαλὴν κλίνει.²² Ἄλλος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, 21
 ἐπίτρεψόν²³ μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι²⁴ τὸν πατέρα μου. Ὁ δὲ 22
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι²⁴
 τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

¹ πενθερά, ἄς, ἡ, mother-in-law. ² πυρέσσω, suffer with a fever. ³ ἅπτομαι, touch or handle. ⁴ πυρετός, οὐ, ὁ, fever. ⁵ διακονέω, serve, minister. ⁶ ὄψιος, late. ⁷ προσφέρω, bring to, offer. ⁸ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁹ κακῶς, badly, evilly. ¹⁰ θεραπεύω, heal, care for. ¹¹ Ἡσαΐας, οὐ, ὁ, Isaiah. ¹² ἀσθένεια, ἀς, ἡ, weakness, sickness. ¹³ νόσος, οὐ, ἡ, disease, malady. ¹⁴ βαστάζω, bear, carry. ¹⁵ κελεύω, order, command. ¹⁶ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁷ ἀλώπηξ, εκος, ἡ, fox. ¹⁸ φωλεός, οὐ, ὁ, den, hole. ¹⁹ πετεινόν, οὐ, τό, bird. ²⁰ κατασκήνωσις, εως, ἡ, place to live, nest. ²¹ ποῦ, where?. ²² κλίνω, cause to bend, bow. ²³ ἐπιτρέπω, permit, allow. ²⁴ θάπτω, bury.

Καὶ ἐμβάντι¹ αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 23

Καὶ ἰδού, σεισμὸς² μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον 24

καλύπτεσθαι³ ὑπὸ τῶν κυμάτων·⁴ αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν.⁵ Καὶ 25

προσελθόντες οἱ μαθηταὶ ἤγειραν αὐτόν, λέγοντες, Κύριε, σῶσον

ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί δειλοί⁶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;⁷ 26

Τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν⁸ τοῖς ἀνέμοις⁹ καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο

γαλήνη¹⁰ μεγάλη. Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν,¹¹ λέγοντες, Ποταπός 27

ἐστὶν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι⁹ καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν¹³ αὐτῷ;

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν¹⁴ εἰς τὴν χώραν¹⁵ τῶν Γεργεσηνῶν,¹⁶ 28

ὑπῆντησαν¹⁷ αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι¹⁸ ἐκ τῶν μνημείων¹⁹

ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ²⁰ λίαν,²¹ ὥστε μὴ ἰσχύειν²² τινὰ παρελθεῖν²³ διὰ

τῆς ὁδοῦ ἐκείνης· καὶ ἰδού, ἔκραξαν λέγοντες, Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ 29

υἱὲ τοῦ θεοῦ; Ἦλθες ὧδε πρὸ²⁴ καιροῦ βασανίσαι²⁵ ἡμᾶς; Ἦν δὲ 30

μακρὰν²⁶ ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη²⁷ χοίρων²⁸ πολλῶν βοσκομένη.²⁹ Οἱ δὲ 31

δαίμονες³⁰ παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς,

ἐπίτρεψον³¹ ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην²⁷ τῶν χοίρων.²⁸ Καὶ εἶπεν 32

αὐτοῖς, Ὑπάγετε. Οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην²⁷ τῶν

χοίρων·²⁸ καὶ ἰδού, ὥρμησεν³² πᾶσα ἡ ἀγέλη²⁷ τῶν χοίρων²⁸ κατὰ τοῦ

κρημνοῦ³³ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασιν. Οἱ δὲ 33

¹ ἐμβαίνω, embark. ² σεισμὸς, οὐ, ὁ, earthquake, storm. ³ καλύπτω, cover, veil. ⁴ κύμα, τος, τό, wave. ⁵ καθεύδω, sleep. ⁶ δειλός, cowardly, timid. ⁷ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁸ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁹ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ¹⁰ γαλήνη, ης, ἡ, calm. ¹¹ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹² ποταπός, what kind of? what type of? ¹³ ὑπακούω, obey, listen. ¹⁴ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁵ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁶ Γεργεσηνός, from Gerasene. ¹⁷ ὑπαντάω, meet, go to meet. ¹⁸ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁹ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ²⁰ χαλεπός, hard, difficult. ²¹ λίαν, greatly, very. ²² ἰσχύω, be strong, able. ²³ παρέρχομαι, pass by, go by. ²⁴ πρὸ, before (gen), before. ²⁵ βασανίζω, torment, torture. ²⁶ μακρὰν, far away. ²⁷ ἀγέλη, ης, ἡ, herd, flock. ²⁸ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ²⁹ βόσκω, feed. ³⁰ δαίμων, ονος, ὁ, demon, evil spirit. ³¹ ἐπιτρέπω, permit, allow. ³² ὀρμάω, hasten on, rush. ³³ κρημνός, οὔ, ὁ, steep bank, cliff.

βόσκοντες¹ ἔφυγον,² καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν³
 πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.⁴ Καὶ ἰδού, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν 34
 εἰς συνάντησιν⁵ τῷ Ἰησοῦ: καὶ ἰδόντες αὐτόν, παρεκάλεσαν ὅπως
 μεταβῇ⁶ ἀπὸ τῶν ὁρίων⁷ αὐτῶν.

Καὶ ἐμβὰς⁸ εἰς τὸ πλοῖον διεπέρασεν⁹ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Καὶ 9
 ἰδού, προσέφερον¹⁰ αὐτῷ παραλυτικὸν¹¹ ἐπὶ κλίνης¹² βεβλημένον:
 καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ,¹¹ Θάρσει,
 τέκνον: ἀφεώνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. Καὶ ἰδού, τινὲς τῶν 3
 γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ.¹⁴ Καὶ ἰδὼν ὁ 4
 Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹⁵ αὐτῶν εἶπεν, Ὅτι τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε¹⁶
 πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί γὰρ ἐστὶν εὐκοπώτερον,¹⁷ εἰπεῖν, 5
 Ἀφεώνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι: ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι καὶ περιπάτει; Ὅτι δὲ 6
 εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιεῖναι
 ἁμαρτίας – τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ¹¹ – Ἐγερθεὶς ἄρῃ σου τὴν
 κλίνην,¹² καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν 7
 οἶκον αὐτοῦ. Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν,¹⁸ καὶ ἐδόξασαν τὸν θεόν, 8
 τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

¹ βόσκω, feed. ² φεύγω, flee, escape. ³ ἀπαγγέλλω, announce, report. ⁴ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁵ συνάντησις, εως, ἡ, meeting with. ⁶ μεταβαίνω, depart, leave. ⁷ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ⁸ ἐμβαίνω, embark. ⁹ διαπεράω, cross over, pass through. ¹⁰ προσφέρω, bring to, offer. ¹¹ παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ¹² κλίνη, ης, ἡ, couch, bed. ¹³ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ¹⁴ βλασφημέω, revile, blaspheme. ¹⁵ ἐνθύμησις, εως, ἡ, deliberation, thought. ¹⁶ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ¹⁷ εὐκοπώτερον, easier. ¹⁸ θαυμάζω, am amazed, marvel at.

Καὶ παράγων¹ ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν² εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ ⁹
 τελώνιον,³ Ματθαῖον⁴ λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι.
 Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου⁵ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδού, πολλοὶ τελῶναι⁶ ¹⁰
 καὶ ἁμαρτωλοὶ⁷ ἐλθόντες συνανέκειντο⁸ τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς
 αὐτοῦ. Καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί ¹¹
 μετὰ τῶν τελωνῶν⁶ καὶ ἁμαρτωλῶν⁷ ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; Ὁ δὲ ¹²
 Ἰησοῦς ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρεῖαν⁹ ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες¹⁰
 ἰατροῦ,¹¹ ἀλλ' οἱ κακῶς¹² ἔχοντες. Πορευθέντες δὲ μάθετε¹³ τί ἐστίν, ¹³
 Ἐλεον¹⁴ θέλω, καὶ οὐ θυσίαν:¹⁵ οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ
 ἁμαρτωλοὺς⁷ εἰς μετάνοιαν.¹⁶

Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς ¹⁴
 καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν¹⁷ πολλά, οἱ δὲ μαθηταί σου οὐ
 νηστεύουσιν;¹⁷ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ ¹⁵
 νυμφῶνος¹⁸ πενθεῖν,¹⁹ ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστίν ὁ νυμφίος;²⁰
 Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ²¹ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος,²⁰ καὶ τότε
 νηστεύσουσιν.¹⁷ Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει²² ἐπίβλημα²³ ῥάκου²⁴ ἀγνάφου ¹⁶
 ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ:²⁶ αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα²⁷ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου,

¹ παράγω, pass by, depart. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ τελώνιον, ου, τό, tax office, tax collector's office. ⁴ Ματθαῖος, ου, ὁ, Matthew. ⁵ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ⁶ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁷ ἁμαρτωλός, ου, ὁ, sinner. ⁸ συνανέκειμαι, recline at table with. ⁹ χρεῖα, ας, ἡ, need, necessity. ¹⁰ ἰσχύω, be strong, able. ¹¹ ἱατρός, ου, ὁ, physician. ¹² κακῶς, badly, evilly. ¹³ μαθάνω, learn, ascertain. ¹⁴ ἔλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ¹⁵ θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ¹⁶ μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ¹⁷ νηστεύω, fast. ¹⁸ νυμφών, ὄνος, ὁ, bridal chamber, wedding hall. ¹⁹ πενθέω, mourn, lament. ²⁰ νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ²¹ ἀπαίρω, take away, depart. ²² ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ²³ ἐπίβλημα, τος, τό, patch, patch on a garment. ²⁴ ῥάκος, ους, τό, rag, piece of cloth. ²⁵ ἀγνάφος, new, unshrunk. ²⁶ παλαιός, old, ancient. ²⁷ πλήρωμα, τος, τό, fullness, fulfillment.

καὶ χειρόν¹ σχίσμα² γίνεται. Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον³ νέον⁴ εἰς ἀσκοὺς 17
 παλαιούς·⁶ εἰ δὲ μήγε,⁷ ῥήγνυνται⁸ οἱ ἀσκοί,⁵ καὶ ὁ οἶνος³ ἐκχεῖται,⁹
 καὶ οἱ ἀσκοί⁵ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον³ νέον⁴ εἰς ἀσκοὺς⁵
 καινούς,¹⁰ καὶ ἀμφοτέροι¹¹ συντηροῦνται.¹²

Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ, ἄρχων¹³ εἷς ἐλθὼν προσεκύνει 18
 αὐτῷ, λέγων ὅτι Ἡ θυγάτηρ¹⁴ μου ἄρτι¹⁵ ἐτελεύτησεν·¹⁶ ἀλλὰ ἐλθὼν
 ἐπίθες¹⁷ τὴν χειρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται. Καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς 19
 ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ, γυνή 20
 αἰμορροῦσα¹⁸ δώδεκα ἔτη,¹⁹ προσελθοῦσα ὀπισθεν,²⁰ ἥψατο²¹ τοῦ
 κρασπέδου²² τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Ἐλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον 21
 ἅψωμαι²¹ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς²³ 22
 καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἶπεν, Θάρσει,²⁴ θύγατερ·¹⁴ ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.
 Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν 23
 οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος,¹³ καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς²⁵ καὶ τὸν ὄχλον
 θορυβούμενον,²⁶ λέγει αὐτοῖς, Ἀναχωρεῖτε·²⁷ οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ 24
 κοράσιον,²⁸ ἀλλὰ καθεύδει.²⁹ Καὶ κατεγέλων³⁰ αὐτοῦ. Ὅτε δὲ 25
 ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησεν³¹ τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ
 ἠγέρθη τὸ κοράσιον.²⁸ Καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη³² αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν 26
 ἐκείνην.

¹χειρόν, worse. ²σχίσμα, τος, τό, tear, division. ³οἶνος, ου, ὁ, wine. ⁴νέος, new, young. ⁵ἀσκός, οὔ, ὁ, leather bottle, wineskin. ⁶παλαιός, old, ancient. ⁷μήγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μήγε). ⁸ῥήγνυμι, break apart, throw down. ⁹ἐκχέω, pour out, shed. ¹⁰καινός, new, fresh. ¹¹ἀμφοτέροι, both, both of two. ¹²συντηρέω, preserve, treasure. ¹³ἄρχων, οντος, ὁ, ruler, prince. ¹⁴θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹⁵ἄρτι, now, just now. ¹⁶τελευτάω, die, end. ¹⁷ἐπιτίθωμι, lay upon, put. ¹⁸αἰμορροέω, bleed, suffer with hemorrhage. ¹⁹ἔτος, ους, τό, year. ²⁰ὀπισθεν, behind, after. ²¹ἅπτομαι, touch or handle. ²²κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ²³ἐπιστρέφω, turn to, return. ²⁴θαρσέω, of good courage, of good cheer. ²⁵αὐλητής, οὔ, ὁ, flute player, pipe player. ²⁶θορυβέω, make a commotion, agitate. ²⁷ἀναχωρέω, depart, withdraw. ²⁸κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ²⁹καθεύδω, sleep. ³⁰καταγελᾶω, deride, ridicule. ³¹κρατέω, grasp, lay hold of. ³²φήμη, ης, ἡ, report, news.

Καὶ παράγοντι¹ ἐκεῖθεν² τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, 27
 κράζοντες καὶ λέγοντες, Ἐλέησον³ ἡμᾶς, υἱὲ Δαυίδ. Ἐλθόντι δὲ εἰς 28
 τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,
 Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί,⁴ κύριε. 29
 Τότε ἥψατο⁵ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν
 γεννηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί: καὶ 30
 ἐνεβριμήσατο⁶ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Ὁράτε μηδεὶς γινωσκέτω. 31
 Οἱ δὲ ἐξεληθόντες διεφήμισαν⁷ αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν⁸ αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν⁹ 32
 δαιμονιζόμενον.¹⁰ Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ 33
 κωφός:⁹ καὶ ἐθαύμασαν¹¹ οἱ ὄχλοι, λέγοντες, Οὐδέποτε¹² ἐφάνη¹³
 οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρχοντι¹⁴ τῶν 34
 δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Καὶ περιῆγεν¹⁵ ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας,¹⁶ διδάσκων 35
 ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς
 βασιλείας, καὶ θεραπεύων¹⁷ πᾶσαν νόσον¹⁸ καὶ πᾶσαν μαλακίαν¹⁹ ἐν
 τῷ λαῷ. Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἐσπλαγχνίσθη²⁰ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν 36
 ἐσκυλμένοι²¹ καὶ ἐρριμμένοι²² ὡσεὶ²³ πρόβατα²⁴ μὴ ἔχοντα ποιμένα.²⁵ 37

¹ παράγω, pass by, depart. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ ἐλεέω, have mercy, pity. ⁴ ναί, yes, truly. ⁵ ἥπτομαι, touch or handle. ⁶ ἐμβριμάομαι, be moved with anger, admonish sternly. ⁷ διαφημίζω, spread abroad, report. ⁸ προσφέρω, bring to, offer. ⁹ κωφός, deaf, dumb. ¹⁰ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹¹ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹² οὐδέποτε, never. ¹³ φαίνω, shine, appear. ¹⁴ ἄρχων, ὄντος, ὁ, ruler, prince. ¹⁵ περιάγω, lead around, go about. ¹⁶ κώμη, ης, ἡ, village. ¹⁷ θεραπεύω, heal, care for. ¹⁸ νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ¹⁹ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ²⁰ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ²¹ σκύλλω, trouble, bother. ²² ρίπτω, throw, cast. ²³ ὡσεὶ, like, about. ²⁴ πρόβατον, ου, τό, sheep. ²⁵ ποιμήν, ἐνος, ὁ, shepherd.

Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὁ μὲν θερισμὸς¹ πολὺς, οἱ δὲ
 ἐργάται² ὀλίγοι·³ δεήθητε⁴ οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ,¹ ὅπως 38
 ἐκβάλῃ ἐργάτας² εἰς τὸν θερισμὸν¹ αὐτοῦ.

Καὶ προσκαλεσάμενος⁵ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς 10
 ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων,⁶ ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ
 θεραπεύειν⁷ πᾶσαν νόσον⁸ καὶ πᾶσαν μαλακίαν.⁹

Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα: πρῶτος Σίμων ὁ 2
 λεγόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας¹⁰ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Ἰάκωβος¹¹ ὁ τοῦ
 Ζεβεδαίου,¹² καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Φίλιππος,¹³ καὶ 3
 Βαρθολομαῖος:¹⁴ Θωμᾶς,¹⁵ καὶ Ματθαῖος¹⁶ ὁ τελώνης:¹⁷ Ἰάκωβος¹¹ ὁ
 τοῦ Ἀλφαίου,¹⁸ καὶ Λεββαῖος¹⁹ ὁ ἐπικληθεὶς²⁰ Θαδδαῖος:²¹ Σίμων ὁ 4
 Κανανίτης,²² καὶ Ἰούδας²³ Ἰσκαριώτης²⁴ ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, παραγγείλας²⁵ αὐτοῖς, 5
 λέγων, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν²⁶ μὴ
 εἰσέλθῃτε: πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα²⁷ τὰ ἀπολωλότα 6
 οἴκου Ἰσραὴλ. Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες ὅτι Ἥγγικεν²⁸ ἡ 7
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἀσθενοῦντας²⁹ θεραπεύετε,⁷ λεπροὺς³⁰ 8

¹ θερισμός, οὐ, ὁ, harvest, reaping. ² ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ³ ὀλίγος, little, few. ⁴ δεομαι, ask, request. ⁵ προσκαλέω, summon. ⁶ ἀκάθαρτος, unclean, impure. ⁷ θεραπεύω, heal, care for. ⁸ νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ⁹ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ¹⁰ Ἀνδρέας, ου, ὁ, Andrew. ¹¹ Ἰάκωβος, James, Jacob. ¹² Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ¹³ Φίλιππος, ου, ὁ, Philip. ¹⁴ Βαρθολομαῖος, ου, ὁ, Bartholomew. ¹⁵ Θωμᾶς, ᾱ, ὁ, Thomas. ¹⁶ Ματθαῖος, ου, ὁ, Matthew. ¹⁷ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ¹⁸ Ἀλφαῖος, ου, ὁ, Alphaeus. ¹⁹ Λεββαῖος, ου, ὁ, Lebbeus. ²⁰ ἐπικαλέω, call upon, invoke. ²¹ Θαδδαῖος, ου, ὁ, Thaddaeus. ²² Κανανίτης, ου, ὁ, Canaanite. ²³ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ²⁴ Ἰσκαριώτης, ου, ὁ, Iscariot, man of Kerioth. ²⁵ παραγγέλλω, order, command. ²⁶ Σαμαρείτης, ου, ὁ, Samaritan. ²⁷ πρόβατον, ου, τό, sheep. ²⁸ ἤγγίζω, come near, approach. ²⁹ ἀσθενέω, be weak, sick. ³⁰ λεπρός, οὐ, ὁ, scaly, leprous.

καθαρίζετε,¹ δαιμόνια ἐκβάλλετε: δωρεὰν² ἐλάβετε, δωρεὰν² δότε. 9

Μὴ κτήσησθε³ χρυσόν,⁴ μηδὲ ἄργυρον,⁵ μηδὲ χαλκὸν⁶ εἰς τὰς ζώνας⁷

ὑμῶν, μὴ πήραν⁸ εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας,⁹ μηδὲ ὑποδήματα,¹⁰ 10

μηδὲ ῥάβδους:¹¹ ἄξιός¹² γὰρ ὁ ἐργάτης¹³ τῆς τροφῆς¹⁴ αὐτοῦ ἐστίν. Εἰς 11

ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην¹⁵ εἰσέλθητε, ἐξετάσατε¹⁶ τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός¹²

ἐστίν: κακεῖ¹⁷ μέναιτε, ἕως ἂν ἐξέλθητε. Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν 12

οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν. Καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἁγία,¹² ἐλθέτω ἡ 13

εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν: ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἁγία,¹² ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς

ἐπιστραφήτω.¹⁸ Καὶ ὅς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς 14

λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης,

ἐκτινάξατε¹⁹ τὸν κονιορτὸν²⁰ τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 15

ἀνεκτότερον²¹ ἔσται γῇ Σοδόμων²² καὶ Γομόρρων²³ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,

ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα²⁵ ἐν μέσῳ λύκων:²⁶ γίνεσθε οὖν 16

φρόνιμοι²⁷ ὡς οἱ ὄφεις,²⁸ καὶ ἀκέραιοι²⁹ ὡς αἱ περιστεραί.³⁰ Προσέχετε 17

δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων: παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια,³² καὶ

ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν³³ ὑμᾶς: καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας³⁴ 18

δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν³⁵ ἑμοῦ, εἰς μαρτύριον³⁶ αὐτοῖς καὶ

¹καθαρίζω, cleanse, make clean. ²δωρεάν, without cost, without cause. ³κτάομαι, acquire, win. ⁴χρυσός, οὐ, ὁ, gold, anything made of gold. ⁵ἄργυρος, οὐ, ὁ, silver, silver as a metal. ⁶χαλκός, οὐ, ὁ, money, copper or bronze. ⁷ζώνη, ἡ, belt, girdle. ⁸πήρα, ας, ἡ, leather pouch, bag. ⁹χιτῶν, ὠνος, ὁ, tunic, garment. ¹⁰ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ¹¹ῥάβδος, οὐ, ἡ, staff, rod. ¹²ἄξιός, worthy, deserving. ¹³ἐργάτης, οὐ, ὁ, workman, laborer. ¹⁴τροφή, ἡ, ἡ, food, nourishment. ¹⁵κώμη, ἡ, ἡ, village. ¹⁶ἐξετάζω, scrutinize, examine. ¹⁷κακεῖ, and there. ¹⁸ἐπιστρέφω, turn to, return. ¹⁹ἐκτινάσσω, shake off or out, shake off. ²⁰κονιορτός, οὐ, ὁ, dust. ²¹ἀνεκτός, tolerable, bearable. ²²Σόδομα, ὠν, τό, Sodom. ²³Γόμορρα, ας, ἡ, Gomorrah. ²⁴κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ²⁵πρόβατον, οὐ, τό, sheep. ²⁶λύκος, οὐ, ὁ, wolf, jackal. ²⁷φρόνιμος, prudent, wise. ²⁸ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ²⁹ἀκέραιος, unmixed, pure. ³⁰περιστερά, ας, ἡ, dove. ³¹προσέχω, take head of, attend to. ³²συνέδριον, οὐ, τό, council, Sanhedrin. ³³μαστιγώω, whip, lash. ³⁴ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³⁵ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ³⁶μαρτύριον, οὐ, τό, testimony, witness.

τοῖς ἔθνεσιν. Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε¹ πῶς ἢ τί 19
 λαλήσητε: δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε: οὐ γὰρ 20
 ὑμεῖς ἐστέ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ
 λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ 21
 πατὴρ τέκνον: καὶ ἐπαναστήσονται² τέκνα ἐπὶ γονεῖς,³ καὶ
 θανατώσουσιν⁴ αὐτούς. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι⁵ ὑπὸ πάντων διὰ τὸ 22
 ὄνομά μου: ὁ δὲ ὑπομείνας⁶ εἰς τέλος,⁷ οὗτος σωθήσεται. Ὅταν δὲ 23
 διώκωσιν⁸ ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε⁹ εἰς τὴν ἄλλην: ἀμὴν γὰρ
 λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε¹⁰ τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ
 υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον 24
 αὐτοῦ. Ἀρκετὸν¹¹ τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, 25
 καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην¹² Βεελζεβούλ¹³
 ἐκάλεσαν, πόσω¹⁴ μᾶλλον τοὺς οἰκειακοὺς¹⁵ αὐτοῦ; Μὴ οὖν 26
 φοβηθῆτε αὐτούς: οὐδὲν γάρ ἐστιν κεκαλυμμένον¹⁶ ὃ οὐκ
 ἀποκαλυφθήσεται,¹⁷ καὶ κρυπτὸν¹⁸ ὃ οὐ γνωσθήσεται. Ὁ λέγω ὑμῖν 27
 ἐν τῇ σκοτίᾳ,¹⁹ εἴπατε ἐν τῷ φωτί: καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς²⁰ ἀκούετε,
 κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων.²¹ Καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν 28
 ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι:

¹ μεριμνάω, be anxious, distracted. ² ἐπανίστημι, rise up against. ³ γονεὺς, ἕως, ὁ, parent. ⁴ θανατώω, put to death, subdue. ⁵ μισέω, hate, detest. ⁶ ὑπομένω, tarry, endure. ⁷ τέλος, οὗς, τό, end, purpose. ⁸ διώκω, pursue, persecute. ⁹ φεύγω, flee, escape. ¹⁰ τελέω, finish, fulfill. ¹¹ ἄρκετός, sufficient, enough. ¹² οἰκοδεσπότης, οὗ, ὁ, householder, head of a household. ¹³ Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ¹⁴ πόσος, how many? how great? ¹⁵ οἰκειακός, one of a family. ¹⁶ καλύπτω, cover, veil. ¹⁷ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ¹⁸ κρυπτός, hidden, secret. ¹⁹ σκοτία, ας, ἡ, darkness. ²⁰ οὖς, οὗς, τό, ear. ²¹ δῶμα, τοῦ, τό, house, housetop.

φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα
 ἀπολέσαι ἐν γέννη.¹ Οὐχὶ δύο στρουθία² ἄσσαρίου³ πωλεῖται;⁴ Καὶ 29
 ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ⁵ τοῦ πατρὸς ὑμῶν: ὑμῶν δὲ 30
 καὶ αἱ τρίχες⁶ τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι⁷ εἰσὶν. Μὴ οὖν 31
 φοβηθῆτε: πολλῶν στρουθίων² διαφέρετε⁸ ὑμεῖς. Πᾶς οὖν ὅστις 32
 ὁμολογήσῃ⁹ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν¹⁰ τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω⁹ καὶ γὰρ
 ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν¹⁰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν 33
 ἀρνήσῃται¹¹ με ἔμπροσθεν¹⁰ τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι¹¹ αὐτὸν καὶ γὰρ
 ἔμπροσθεν¹⁰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε¹² ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν: οὐκ ἦλθον βαλεῖν 34
 εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν.¹³ Ἦλθον γὰρ διχάσαι¹⁴ ἄνθρωπον κατὰ τοῦ 35
 πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα¹⁵ κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην¹⁶
 κατὰ τῆς πενθεράς¹⁷ αὐτῆς: καὶ ἐχθροὶ¹⁸ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ¹⁹ 36
 αὐτοῦ. Ὁ φιλῶν²⁰ πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος:²¹ 37
 καὶ ὁ φιλῶν²⁰ υἱὸν ἢ θυγατέρα¹⁵ ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος:²¹ καὶ 38
 ὅς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν²² αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω²³ μου, οὐκ
 ἔστιν μου ἄξιος.²¹ Ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν: καὶ ὁ 39
 ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν²⁴ ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

¹ γένενα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ² στρουθίον, ου, τό, sparrow, small bird. ³ ἄσσαριον, ου, τό, assarion. ⁴ πωλέω, sell. ⁵ ἄνευ, without (gen). ⁶ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ⁷ ἡριθμέω, number, count. ⁸ διαφέρω, differ, carry through. ⁹ ὁμολογέω, confess, profess. ¹⁰ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹¹ ἀρνεομαι, deny, repudiate. ¹² νομίζω, suppose, think. ¹³ μάχαιρα, ης, ἡ, sword. ¹⁴ διχάζω, divide in two, set at variance. ¹⁵ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹⁶ νύμφη, ης, ἡ, bride, young woman. ¹⁷ πενθερά, ᾶς, ἡ, mother-in-law. ¹⁸ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ¹⁹ οἰκειακός, one of a family. ²⁰ φιλέω, love, kiss. ²¹ ἄξιος, worthy, deserving. ²² σταυρός, οὔ, ὁ, cross. ²³ ὀπίσω, behind, after (gen). ²⁴ ἕνεκεν, for the sake of, on account of.

Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται: καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν 40
 ἀποστειλαντά με. Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου 41
 μισθὸν¹ προφήτου λήψεται: καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα
 δικαίου μισθὸν¹ δικαίου λήψεται. Καὶ ὅς ἐάν ποτίσῃ² ἓνα τῶν μικρῶν 42
 τούτων ποτήριον⁴ ψυχροῦ⁵ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν¹ αὐτοῦ.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν⁶ ὁ Ἰησοῦς διατάσων⁷ τοῖς δώδεκα μαθηταῖς 11
 αὐτοῦ, μετέβη⁸ ἐκεῖθεν⁹ τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν
 αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ¹⁰ τὰ ἔργα τοῦ χριστοῦ, 2
 πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ 3
 ἕτερον προσδοκῶμεν;¹¹ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 4
 Πορευθέντες ἀπαγγείλατε¹² Ἰωάννῃ ὅ ἀκούετε καὶ βλέπετε: τυφλοὶ 5
 ἀναβλέπουσιν,¹³ καὶ χωλοὶ¹⁴ περιπατοῦσιν, λεπροὶ¹⁵ καθαρίζονται,¹⁶
 καὶ κωφοὶ¹⁷ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ¹⁸
 εὐαγγελίζονται: καὶ μακάριός ἐστιν, ὅς ἐάν μὴ σκανδαλισθῇ¹⁹ ἐν ἐμοί. 6
 Τούτων δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ 7
 Ἰωάννου, Τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον²⁰ θεάσασθαι;²¹ Κάλαμον²² ὑπὸ

¹ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ² ποτίζω, give drink to, cause to drink. ³ μικρός, small, little. ⁴ ποτήριον, οὐ, τό, cup, drinking cup. ⁵ ψυχρός, cold, cold hearted. ⁶ τελέω, finish, fulfill. ⁷ διατάσσω, command, give orders to. ⁸ μεταβαίνω, depart, leave. ⁹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ¹⁰ δεσμωτήριον, οὐ, τό, prison, jail. ¹¹ προσδοκάω, wait for, look for. ¹² ἀπαγγέλλω, announce, report. ¹³ ἀναβλέπω, look up, receive sight. ¹⁴ χωλός, lame, deprived of a foot. ¹⁵ λεπρός, οὐ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁶ καθαρίζω, cleanse, make clean. ¹⁷ κωφός, deaf, dumb. ¹⁸ πτωχός, poor, poor man (as a noun). ¹⁹ σκανδαλίζω, cause to stumble. ²⁰ ἔρημος, οὐ, ἡ, wilderness, desert. ²¹ θεάομαι, look at, behold. ²² κάλαμος, οὐ, ὁ, reed, reed-pen.

ἀνέμου¹ σαλευόμενον;² Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; Ἄνθρωπον ἐν 8
 μαλακοῖς³ ἱματίοις ἡμφιεσμένον;⁴ Ἰδοὺ, οἱ τὰ μαλακὰ³ φοροῦντες⁵ ἐν
 τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων⁶ εἰσὶν. Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; Προφήτην; 9
 Ναί,⁷ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον⁸ προφήτου. Οὗτος γὰρ ἐστὶν 10
 περὶ οὗ γέγραπται, Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ⁹
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει¹⁰ τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν¹¹ σου. 11
 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς¹² γυναικῶν μείζων
 Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ:¹³ ὁ δὲ μικρότερος¹⁴ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
 οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστὶν. Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ 12
 βαπτιστοῦ¹³ ἕως ἄρτι¹⁵ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται,¹⁶ καὶ
 βιασταὶ¹⁷ ἄρπάζουσιν¹⁸ αὐτήν. Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος 13
 ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν:¹⁹ καὶ εἰ θέλετε δεῖξασθαι, αὐτός ἐστιν 14
 Ἡλίας²⁰ ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. Ὁ ἔχων ὄτα²¹ ἀκούειν ἀκουέτω. Τίνι δὲ 15
 ὁμοιώσω²² τὴν γενεὰν²³ ταύτην; Ὁμοία²⁴ ἐστὶν παιδίῳ ἐν ἀγοραῖς²⁵
 καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν²⁶ τοῖς ἐταίροις²⁷ αὐτῶν, καὶ λέγουσιν, 17
 Ὑψήσαμεν²⁸ ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε:²⁹ ἐθρηνήσαμεν³⁰ ὑμῖν, καὶ
 οὐκ ἐκόψασθε.³¹ Ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε³² ἐσθίων μήτε³² πίνων, 18
 καὶ λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων 19
 καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος³³ καὶ οἰνοπότης,³⁴

¹ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ² σαλεύω, shake, excite. ³ μαλακός, soft, effeminate. ⁴ ἡμφιέννυμι, clothe, dress. ⁵ φορέω, wear, bear. ⁶ βασιλῆυς, kingly, royal. ⁷ ναί, yes, truly. ⁸ περισσός, excessive, abundant. ⁹ πρὸ, before (gen), before. ¹⁰ κατασκευάζω, prepare, build. ¹¹ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹² γεννητός, born, begotten. ¹³ βαπτιστής, οὐ, ὁ, baptist, baptizer. ¹⁴ μικρός, small, little. ¹⁵ ἄρτι, now, just now. ¹⁶ βιάζω, use force, violence. ¹⁷ βιαστής, οὐ, ὁ, violent man, forceful. ¹⁸ ἄρπάζω, seize, snatch. ¹⁹ προφητεύω, prophesy, foretell. ²⁰ Ἡλίας, ου, ὁ, Elijah. ²¹ οὖς, ους, τό, ear. ²² ὁμοίω, make like, liken. ²³ γενεά, ἄς, ἡ, generation. ²⁴ ὅμοιος, like, similar. ²⁵ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ²⁶ προσφωνέω, call to, summon. ²⁷ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ²⁸ αὐλέω, play a flute, play the flute. ²⁹ ὀρχέομαι, dance. ³⁰ θρηνέω, lament, mourn. ³¹ κόπτω, strike, smite. ³² μήτε, neither, nor. ³³ φάγος, ου, ὁ, glutton. ³⁴ οἰνοπότης, ου, ὁ, drunkard, excessive wine-drinker.

τελωνῶν¹ φίλος² καὶ ἁμαρτωλῶν.³ Καὶ ἐδικαιώθη⁴ ἡ σοφία ἀπὸ τῶν
τέκνων αὐτῆς.

Τότε ἤρξατο ὀνειδιῖν⁵ τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλείσται δυνάμεις 20
αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν.⁶ Οὐαί⁷ σοι, Χοραζίν,⁸ οὐαί⁷ σοι, Βηθσαϊδά,⁹ 21
ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ¹⁰ καὶ Σιδῶνι¹¹ ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν
ὑμῖν, πάλαι¹² ἂν ἐν σάκκῳ¹³ καὶ σποδῷ¹⁴ μετενόησαν.⁶ Πλὴν¹⁵ λέγω 22
ὑμῖν, Τύρῳ¹⁰ καὶ Σιδῶνι¹¹ ἀνεκτότερον¹⁶ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,¹⁷ ἢ
ὑμῖν. Καὶ σύ, Καπερναούμ,¹⁸ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα,¹⁹ ἕως 23
Ἄδου²⁰ καταβιβασθήσῃ:²¹ ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις²² ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ
γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι²³ τῆς σήμερον.²⁴ Πλὴν¹⁵ λέγω 24
ὑμῖν ὅτι γῇ Σοδόμων²² ἀνεκτότερον¹⁶ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,¹⁷ ἢ σοί.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογοῦμαι²⁵ σοι, 25
πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας²⁶ ταῦτα ἀπὸ
σοφῶν²⁷ καὶ συνετῶν,²⁸ καὶ ἀπεκάλυψας²⁹ αὐτὰ νηπίοις.³⁰ Ναί,³¹ ὁ 26
πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία³² ἔμπροσθέν³³ σου. Πάντα μοι 27
παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου: καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει³⁴ τὸν υἱόν, εἰ
μὴ ὁ πατήρ: οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει,³⁴ εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὃ

¹ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ² φίλος, ου, ὁ, loving, friend. ³ ἁμαρτωλός, ου, ὁ, sinner. ⁴ δικαιόω, justify, pronounce righteous. ⁵ ὀνειδιῖν, reproach, revile. ⁶ μετανόεω, repent, change my mind. ⁷ οὐαί, woe! alas! woe! ⁸ Χοραζίν, ἡ, Chorazin. ⁹ Βηθσαϊδά, ἡ, Bethsaida. ¹⁰ Τύρος, ου, ἡ, Tyre. ¹¹ Σιδῶν, ὄνος, ἡ, Sidon. ¹² πάλαι, long ago, of old. ¹³ σάκκος, ου, ὁ, sackcloth. ¹⁴ σποδός, οὔ, ἡ, ashes. ¹⁵ πλὴν, however, but. ¹⁶ ἀνεκτός, tolerable, bearable. ¹⁷ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ¹⁸ Καπερναούμ, ἡ, Capernaum. ¹⁹ ὑψόω, lift up, exalt. ²⁰ Ἄδης, ου, ὁ, Hades. ²¹ καταβιβάζω, bring down, cause to go down. ²² Σόδομα, ων, τό, Sodom. ²³ μέχρι, until, as far as (gen). ²⁴ σήμερον, today, now. ²⁵ ἐξομολογέω, confess, profess. ²⁶ ἀποκρύπτω, hide, conceal. ²⁷ σοφός, wise. ²⁸ συνετός, intelligent, clever. ²⁹ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ³⁰ νήπιος, infant, child. ³¹ ναί, yes, truly. ³² εὐδοκία, ας, ἡ, good pleasure, good-will. ³³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ³⁴ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know.

ἐὰν βούληται¹ ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.² Δεῦτε³ πρὸς με πάντες οἱ 28
 κοπιῶντες⁴ καὶ πεφορτισμένοι,⁵ κἀγὼ ἀναπαύσω⁶ ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν 29
 ζυγόν⁷ μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε⁸ ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός⁹ εἰμι καὶ
 ταπεινός¹⁰ τῇ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν¹¹ ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁ 30
 γὰρ ζυγός⁷ μου χρηστός,¹² καὶ τὸ φορτίον¹³ μου ἑλαφρόν¹⁴ ἐστιν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν 12
 σπορίμων·¹⁵ οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν,¹⁶ καὶ ἤρξαντο τίλλειν¹⁷
 στάχυν¹⁸ καὶ ἐσθίειν. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον αὐτῷ, Ἰδοὺ, οἱ 2
 μαθηταὶ σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν¹⁹ ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. Ὁ δὲ εἶπεν 3
 αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε²⁰ τί ἐποίησεν Δαυὶδ, ὅτε ἐπείνασεν¹⁶ αὐτὸς καὶ
 οἱ μετ' αὐτοῦ· πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους 4
 τῆς προθέσεως²¹ ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξον¹⁹ ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς
 μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν²² μόνοις; Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε²⁰ ἐν τῷ 5
 νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς²² ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον
 βεβηλοῦσιν,²³ καὶ ἀναίτιοί²⁴ εἰσιν; Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν 6
 ἐστιν ὧδε. Εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστιν, Ἥλεον²⁵ θέλω καὶ οὐ θυσίαν,²⁶ 7
 οὐκ ἂν κατεδικάσατε²⁷ τοὺς ἀναιτίους.²⁴ Κύριος γάρ ἐστιν τοῦ 8
 σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

¹ βούλωμαι, wish, will. ² ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ³ δεῦτε, come!. ⁴ κοπιᾶω, toil, labor. ⁵ φορτίζω, load, burden. ⁶ ἀναπαύω, refresh, take rest. ⁷ ζυγός, οὐ, ὁ, yoke, heavy burden. ⁸ μαθηθάνω, learn, ascertain. ⁹ πραῦς, gentle, mild. ¹⁰ ταπεινός, humble, downcast. ¹¹ ἀνάπαυσις, εως, ἡ, cessation, rest. ¹² χρηστός, good, kind. ¹³ φορτίον, ου, τό, burden, load. ¹⁴ ἑλαφρός, light, easy to bear. ¹⁵ σπόριμος, grain field, sown. ¹⁶ πεινάω, hunger, am hungry. ¹⁷ τίλλω, pluck, pick. ¹⁸ στάχυς, υος, ὁ, Stachys, head of grain. ¹⁹ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ²⁰ ἀναγινώσκω, read. ²¹ πρόθεσις, εως, ἡ, setting forth, purpose. ²² ἱερεύς, έως, ὁ, priest. ²³ βεβηλόω, profane, desecrate. ²⁴ ἀναιτίος, innocent, guiltless. ²⁵ ἕλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ²⁶ θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ²⁷ καταδικάζω, pass sentence upon, condemn.

Καὶ μεταβὰς¹ ἐκεῖθεν² ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Καὶ ἰδού, 9
 ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν·³ καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν,
 λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν⁴ τοῖς σάββασιν θεραπεύειν;⁵ ἵνα κατηγορήσωσιν
 αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει 11
 πρόβατον⁷ ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ⁸ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον,⁹
 οὐχὶ κρατήσῃ¹⁰ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; Πόσῳ¹¹ οὖν διαφέρει¹² ἄνθρωπος 12
 προβάτου.⁷ Ὡστε ἔξεστιν⁴ τοῖς σάββασιν καλῶς¹³ ποιεῖν. Τότε λέγει 13
 τῷ ἀνθρώπῳ, Ἔκτεινον¹⁴ τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἐξέτεινεν,¹⁴ καὶ
 ἀποκατεστάθη¹⁵ ὑγιής¹⁶ ὡς ἡ ἄλλη. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον¹⁷ 14
 ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν. Ὁ δὲ 15
 Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν¹⁸ ἐκεῖθεν·² καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι
 πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν⁵ αὐτοὺς πάντας, καὶ ἐπετίμησεν¹⁹ αὐτοῖς, 16
 ἵνα μὴ φανερόν²⁰ αὐτὸν ποιήσωσιν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ 17
 Ἡσαΐου²¹ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Ἴδού, ὁ παῖς²² μου ὃν ἠρέτισα·²³ ὁ 18
 ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν²⁴ ἡ ψυχὴ μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου
 ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν²⁵ τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.²⁶ Οὐκ ἐρίσει,²⁷ οὐδὲ 19
 κραυγάσει·²⁸ οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις²⁹ τὴν φωνὴν αὐτοῦ. 20
 Κάλαμον³⁰ συντετριμμένον³¹ οὐ κατεάξει,³² καὶ λίνον³³ τυφόμενον³⁴
 οὐ σβέσει·³⁵ ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος³⁶ τὴν κρίσιν.²⁵ Καὶ τῷ ὀνόματι 21

¹ μεταβαίνω, depart, leave. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ ξηρός, dry, withered. ⁴ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ⁵ θεραπεύω, heal, care for. ⁶ κατηγορέω, accuse, charge. ⁷ πρόβατον, ου, τό, sheep. ⁸ ἐμπίπτω, fall into, fall in. ⁹ βόθυνος, ου, ό, pit, ditch. ¹⁰ κρατέω, grasp, lay hold of. ¹¹ πόσος, how many? how great? ¹² διαφέρω, differ, carry through. ¹³ καλῶς, rightly, well. ¹⁴ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹⁵ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ¹⁶ ὑγιής, whole, healthy. ¹⁷ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹⁸ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁹ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ²⁰ φανερός, manifest, apparent. ²¹ Ἡσαΐας, ου, ό, Isaiah. ²² παῖς, ό, male or female child, servant. ²³ αἵρετίζω, choose. ²⁴ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with. ²⁵ κρίσις, εως, ή, judgment, judging. ²⁶ ἀπαγγέλλω, announce, report. ²⁷ ἐρίζω, quarrel, wrangle. ²⁸ κραυγάζω, cry out, cry aloud. ²⁹ πλατεῖα, ας, ή, street. ³⁰ κάλαμος, ου, ό, reed, reed-pen. ³¹ συντρίβω, break in pieces, crush. ³² κατὰγνυμι, break in pieces. ³³ λίνον, ου, τό, lamp-wick, linen garment. ³⁴ τύφω, raise smoke. ³⁵ σβέννυμι, quench, extinguish. ³⁶ νίκος, ους, τό, victory.

αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.¹

Τότε προσηνέχθη² αὐτῷ δαιμονιζόμενος,³ τυφλὸς καὶ κωφός:⁴ καὶ 22
 ἐθεράπευσεν⁵ αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν⁴ καὶ λαλεῖν καὶ
 βλέπειν. Καὶ ἐξίσταντο⁶ πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μήτι⁷ οὗτός 23
 ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυὶδ; Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ 24
 ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβοῦλ⁸ ἄρχοντι⁹ τῶν
 δαιμονίων. Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹⁰ αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, 25
 Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα¹¹ καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται:¹² καὶ πᾶσα
 πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα¹¹ καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. Καὶ εἰ ὁ 26
 Σατανᾶς¹³ τὸν Σατανᾶν¹³ ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη:¹¹ πῶς οὖν
 σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; Καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοῦλ⁸ ἐκβάλλω 27
 τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; Διὰ τοῦτο αὐτοὶ
 ὑμῶν ἔσονται κριταί.¹⁴ Εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ 28
 δαιμόνια, ἄρα¹⁵ ἔφθασεν¹⁶ ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. Ἡ πῶς 29
 δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ¹⁷ καὶ τὰ σκεύη¹⁸
 αὐτοῦ διαρπάσαι,¹⁹ ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ²⁰ τὸν ἰσχυρόν;¹⁷ Καὶ τότε
 τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.¹⁹ Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστιν: 30
 καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.²¹ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, Πᾶσα 31
 ἁμαρτία καὶ βλασφημία²² ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις: ἡ δὲ τοῦ

¹ ἐλπίζω, hope, hope for. ² προσφέρω, bring to, offer. ³ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁴ κωφός, deaf, dumb. ⁵ θεραπεύω, heal, care for. ⁶ ἐξίστημι, amaze, be amazed. ⁷ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ⁸ Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ⁹ ἄρχων, ὄντος, ὁ, ruler, prince. ¹⁰ ἐνθυμήσεις, εως, ἡ, deliberation, thought. ¹¹ μερίζω, divide, part. ¹² ἐρημόω, destroy, strip. ¹³ Σατανᾶς, ἁ, ὁ, Satan, adversary. ¹⁴ κριτής, ου, ὁ, judge. ¹⁵ ἄρα, so, then. ¹⁶ φθάνω, come before another, anticipate. ¹⁷ ἰσχυρός, strong, mighty. ¹⁸ σκεῦος, ους, τό, vessel, goods (plural). ¹⁹ διαρπάζω, plunder, rob thoroughly. ²⁰ δέω, bind, tie. ²¹ σκορπίζω, scatter, disperse. ²² βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach.

πνεύματος βλασφημία¹ οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ ὃς ἐὰν 32
 εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ: ὃς δ' ἂν
 εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν
 τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον² καλόν, 33
 καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον² σαπρόν,³ καὶ
 τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν:³ ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον²
 γινώσκεται. Γεννήματα⁴ ἐχιδνῶν,⁵ πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, 34
 πονηροὶ ὄντες; Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος⁶ τῆς καρδίας τὸ στόμα
 λαλεῖ. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ⁷ ἐκβάλλει 35
 ἀγαθὰ: καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ⁷ ἐκβάλλει
 πονηρά. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργόν,⁸ ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ 36
 ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν⁹ περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.¹⁰ Ἐκ 37
 γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ,¹¹ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου
 καταδικασθήσῃ.¹²

Τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες, 38
 Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν 39
 αὐτοῖς, Γενεὰ¹³ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς¹⁴ σημεῖον ἐπιζητεῖ:¹⁵ καὶ σημεῖον
 οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ¹⁶ τοῦ προφήτου. Ὡσπερ¹⁷ 40
 γὰρ ἦν Ἰωνᾶς¹⁶ ἐν τῇ κοιλίᾳ¹⁸ τοῦ κήτους¹⁹ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς

¹ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ² δένδρον, ου, τό, tree. ³ σαπρός, rotten, worthless. ⁴ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ⁵ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ⁶ περισσευμα, τος, τό, superfluity, abundance. ⁷ θησαυρός, ου, ὁ, storehouse, treasure. ⁸ ἀργός, inactive, idle. ⁹ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁰ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ¹¹ δικαιώ, justify, pronounce righteous. ¹² καταδικάζω, pass sentence upon, condemn. ¹³ γενεά, ας, ἡ, generation. ¹⁴ μοιχαλὶς, ἰδος, ἡ, adulteress. ¹⁵ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ¹⁶ Ἰωνᾶς, α, ὁ, Jonah. ¹⁷ ὥσπερ, just as, even as. ¹⁸ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ¹⁹ κῆτος, ους, τό, sea monster, huge fish.

νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς
 ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Ἄνδρες Νινευῖται¹ ἀναστήσονται ἐν τῇ 41
 κρίσει² μετὰ τῆς γενεᾶς³ ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν⁴ αὐτήν: ὅτι
 μετενόησαν⁵ εἰς τὸ κήρυγμα⁶ Ἰωνᾶ,⁷ καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ⁷ ὧδε. 42
 Βασίλισσα⁸ νότου⁹ ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει² μετὰ τῆς γενεᾶς³ ταύτης
 καὶ κατακρινεῖ⁴ αὐτήν: ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων¹⁰ τῆς γῆς ἀκοῦσαι
 τὴν σοφίαν Σολομῶνος:¹¹ καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶνος¹¹ ὧδε. Ὅταν 43
 δὲ τὸ ἀκάθαρτον¹² πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται¹³ δι'
 ἀνύδρων¹⁴ τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν,¹⁵ καὶ οὐχ εὐρίσκει. Τότε λέγει, 44
 Ἐπιστρέψω¹⁶ εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν¹⁷ ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει
 σχολάζοντα,¹⁸ σεσαρωμένον¹⁹ καὶ κεκοσμημένον.²⁰ Τότε πορεύεται 45
 καὶ παραλαμβάνει²¹ μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα
 ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ²² ἐκεῖ: καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ
 ἀνθρώπου ἐκεῖνου χείρονα²³ τῶν πρώτων. Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ³
 ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ 46
 αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι. Εἶπεν δέ τις αὐτῷ, 47
 Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν, ζητοῦντές σοι
 λαλῆσαι. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ εἰπόντι αὐτῷ, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ 48

¹ Νινευίτης, ου, ὁ, Ninevite. ² κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ³ γενεά, ἄς, ἡ, generation. ⁴ κατακρίνω, condemn. ⁵ μετανοέω, repent, change my mind. ⁶ κήρυγμα, τος, τό, proclamation, preaching. ⁷ Ἰωνᾶς, ἄ, ὁ, Jonah. ⁸ βασίλισσα, ης, ἡ, queen. ⁹ νότος, ου, ὁ, south wind, south. ¹⁰ πέρας, ατος, τό, limit, end. ¹¹ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon. ¹² ἀκάθαρτος, unclean, impure. ¹³ διέρχομαι, cross over, pass through. ¹⁴ ἄνυδρος, waterless, dry. ¹⁵ ἀνάπαυσις, εως, ἡ, cessation, rest. ¹⁶ ἐπιστρέφω, turn to, return. ¹⁷ ὅθεν, from where, from which. ¹⁸ σχολάζω, devote oneself to, be unoccupied. ¹⁹ σαρώω, sweep, sweep using a broom. ²⁰ κοσμέω, adorn, put into order. ²¹ παραλαμβάνω, receive, take. ²² κατοικέω, inhabit, dwell. ²³ χείρων, worse.

μου; Καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; Καὶ ἐκτείνας¹ τὴν χεῖρα αὐτοῦ 49
ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Ἴδού, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.
Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, 50
αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ² καὶ μήτηρ ἐστίν.

Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ 13
τὴν θάλασσαν. Καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε 2
αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα³ καθῆσθαι: καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν
αἰγιαλὸν⁴ εἰστήκει. Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, 3
λέγων, Ἴδού, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν 4
αὐτόν, ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθεν τὰ πετεινὰ⁵ καὶ
κατέφαγεν⁶ αὐτά. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη,⁷ ὅπου οὐκ εἶχεν 5
γῆν πολλήν: καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν,⁸ διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος⁹ γῆς: 6
ἡλίου¹⁰ δὲ ἀνατείλαντος¹¹ ἐκαυματίσθη,¹² καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν¹³
ἐξηράνθη.¹⁴ Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας,¹⁵ καὶ ἀνέβησαν αἱ 7
ἄκανθαι¹⁵ καὶ ἀπέπνιξαν¹⁶ αὐτά. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν 8
καλήν: καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατόν,¹⁷ ὃ δὲ ἐξήκοντα,¹⁸ ὃ δὲ
τριάκοντα.¹⁹ Ὁ ἔχων ὦτα²⁰ ἀκούειν ἀκουέτω. 9

¹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ² ἀδελφὴ, ἡς, ἡ, sister. ³ ἐμβάινω, embark. ⁴ αἰγιαλός, οὐ, ὁ, seashore, beach. ⁵ πετεινόν, ου, τό, bird. ⁶ κατεσθίω, eat up, devour. ⁷ πετρώδης, rocky, stony. ⁸ ἐξαντέλλω, spring up, spring up out. ⁹ βάθος, ους, τό, depth, deep. ¹⁰ ἥλιος, ου, ὁ, sun, sunlight. ¹¹ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ¹² καυματίζω, burn up, scorch. ¹³ ρίζα, ἡς, ἡ, root, that which grows from the root. ¹⁴ ξηραίνω, dry up, parch. ¹⁵ ἄκανθα, ἡς, ἡ, thorn, thorn bush. ¹⁶ ἀποπνίγω, choke, drown. ¹⁷ ἑκατόν, hundred, 100. ¹⁸ ἐξήκοντα, sixty, 60. ¹⁹ τριάκοντα, thirty, 30. ²⁰ οὖς, ους, τό, ear.

Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ, Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς 10
αὐτοῖς; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ 11
μυστήρια¹ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. 12
Ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται·² ὅστις δὲ οὐκ
ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς 13
αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν, καὶ ἀκούοντες οὐκ
ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν.³ Καὶ ἀναπληροῦται⁴ αὐτοῖς ἡ προφητεία⁵ 14
Ἡσαΐου,⁶ ἡ λέγουσα, Ἀκοῇ⁷ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε·³ καὶ
βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε. Ἐπαχύνθη⁸ γὰρ ἡ καρδία τοῦ 15
λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν⁹ βαρέως¹⁰ ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
αὐτῶν ἐκάμμυσαν·¹¹ μήποτε¹² ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν⁹
ἀκούσωσιν, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν,³ καὶ ἐπιστρέψωσιν,¹³ καὶ ἰάσομαι
αὐτούς. Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν· καὶ τὰ ᾧτα⁹ 16
ὑμῶν, ὅτι ἀκούει. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφήται καὶ 17
δίκαιοι ἐπεθύμησαν¹⁵ ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ
ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ 18
σπείροντος. Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ 19
συνιέντος,³ ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἀρπάξει¹⁶ τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. Ὁ δὲ ἐπὶ τὰ 20
πετρώδη¹⁷ σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ

¹ μυστήριον, ου, τό, secret, mystery. ² περισσεύω, abound, be rich. ³ συνίημι, understand, consider. ⁴ ἀναπληρώω, fill up, fulfill. ⁵ προφητεία, ας, ἡ, prophecy. ⁶ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ⁷ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁸ παχύνω, fatten. ⁹ οὖς, ους, τό, ear. ¹⁰ βαρέως, with difficulty, heavily. ¹¹ καμμύω, close (the eyes), close. ¹² μήποτε, never, lest perchance. ¹³ ἐπιστρέφω, turn to, return. ¹⁴ ἰάομαι, heal. ¹⁵ ἐπιθυμέω, desire, long for. ¹⁶ ἀρπάζω, seize, snatch. ¹⁷ πετρώδης, rocky, stony.

χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν: οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν¹ ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ 21
 πρόσκαιρός² ἐστίν: γενομένης δὲ θλίψεως³ ἢ διωγμοῦ⁴ διὰ τὸν λόγον,
 εὐθὺς σκανδαλίζεται.⁵ Ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας⁶ σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ 22
 τὸν λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα⁷ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀπάτη⁸
 τοῦ πλούτου⁹ συμπνίγει¹⁰ τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος¹¹ γίνεται. Ὁ δὲ ἐπὶ 23
 τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ
 συνιών: ¹² ὃς δὲ ¹³ καρποφορεῖ, ¹⁴ καὶ ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατόν, ¹⁵ ὁ δὲ ἐξήκοντα,
 ὁ δὲ τριάκοντα.¹⁷

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁸ αὐτοῖς, λέγων, Ὡμοιώθη¹⁹ ἡ βασιλεία 24
 τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα²⁰ ἐν τῷ ἀγρῷ²¹
 αὐτοῦ: ἐν δὲ τῷ καθεύδειν²² τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς²³ 25
 καὶ ἔσπειρεν ζιζάνια²⁴ ἀνὰ²⁵ μέσον τοῦ σίτου,²⁶ καὶ ἀπῆλθεν. Ὅτε δὲ 26
 ἐβλάστησεν²⁷ ὁ χόρτος²⁸ καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη²⁹ καὶ τὰ
 ζιζάνια.²⁴ Προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου³⁰ εἶπον αὐτῷ, 27
 Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα²⁰ ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ³¹ ἀγρῷ;²¹ Πόθεν³² οὖν
 ἔχει ζιζάνια;²⁴ Ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς²³ ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. 28
 Οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξομεν³³ αὐτά;
 Ὁ δὲ ἔφη, Οὐ: μήποτε,³⁴ συλλέγοντες³³ τὰ ζιζάνια,²⁴ ἐκριζώσητε³⁵ 29

¹ ρίζα, ης, ἡ, root, that which grows from the root. ² πρόσκαιρος, temporary, passing. ³ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ⁴ διωγμός, οὐ, ὁ, persecution. ⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁶ ἀκάνθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ⁷ μέριμνα, ης, ἡ, care, anxiety. ⁸ ἀπάτη, ης, ἡ, deceit, deceitfulness. ⁹ πλοῦτος, ου, ὁ, wealth, riches. ¹⁰ συμπνίγω, choke, choke utterly. ¹¹ ἄκαρπος, unfruitful, barren. ¹² συνίημι, understand, consider. ¹³ δὲ, also, indeed. ¹⁴ καρποφορέω, bear fruit. ¹⁵ ἑκατόν, hundred, 100. ¹⁶ ἐξήκοντα, sixty, 60. ¹⁷ τριάκοντα, thirty, 30. ¹⁸ παρατίθημι, set before, entrust. ¹⁹ ὁμοίω, make like, liken. ²⁰ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ²¹ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ²² καθεύδω, sleep. ²³ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ²⁴ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ²⁵ ἀνὰ, upwards, upon. ²⁶ σίτος, ου, ὁ, wheat, grain. ²⁷ βλαστάνω, sprout, produce. ²⁸ χόρτος, ου, ὁ, grass, hay. ²⁹ φαίνω, shine, appear. ³⁰ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ³¹ σός, your, yours. ³² πόθεν, from where? whence. ³³ συλλέγω, collect, gather. ³⁴ μήποτε, never, lest perchance. ³⁵ ἐκριζόω, uproot, root out.

ἅμα¹ αὐτοῖς τὸν σῖτον.² Ἄφετε συναυξάνεσθαι³ ἀμφοτέρω⁴ μέχρι⁵ τοῦ 30
 θερισμοῦ·⁶ καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ⁶ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς,⁷
 Συλλέξατε⁸ πρῶτον τὰ ζιζάνια,⁹ καὶ δήσατε¹⁰ αὐτὰ εἰς δέσμας¹¹ πρὸς
 τὸ κατακαῦσαι¹² αὐτά· τὸν δὲ σῖτον² συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην¹³
 μου.

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁴ αὐτοῖς, λέγων, Ὁμοία¹⁵ ἐστὶν ἡ 31
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ¹⁶ σινάπεως,¹⁷ ὃν λαβὼν ἄνθρωπος
 ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ¹⁸ αὐτοῦ· ὁ μικρότερον¹⁹ μὲν ἐστὶν πάντων τῶν 32
 σπερμάτων·²⁰ ὅταν δὲ αὐξηθῇ,²¹ μείζον τῶν λαχάνων²² ἐστίν, καὶ
 γίνεται δένδρον,²³ ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ²⁴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 κατασκηνοῦν²⁵ ἐν τοῖς κλάδοις²⁶ αὐτοῦ.

Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς, Ὁμοία¹⁵ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 33
 οὐρανῶν ζύμῃ,²⁷ ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν²⁸ εἰς ἀλεύρου²⁹ σάτα³⁰
 τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη³¹ ὅλον.

Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς 34
 παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ 35
 προφήτου, λέγοντος, Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου,

¹ ἅμα, at the same time. ² σῖτος, ου, ὁ, wheat, grain. ³ συναυξάνομαι, grow together. ⁴ ἀμφοτέροι, both, both of two. ⁵ μέχρι, until, as far as (gen). ⁶ θερισμός, οὔ, ὁ, harvest, reaping. ⁷ θεριστής, οὔ, ὁ, reaper, harvester. ⁸ συλλέγω, collect, gather. ⁹ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ¹⁰ δέω, bind, tie. ¹¹ δέσμη, ης, ἡ, bundle. ¹² κατακαίω, burn up, consume entirely. ¹³ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ¹⁴ παρατίθημι, set before, entrust. ¹⁵ ὅμοιος, like, similar. ¹⁶ κόκκος, ου, ὁ, grain, seed. ¹⁷ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ¹⁸ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ¹⁹ μικρός, small, little. ²⁰ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ²¹ αὐξάνω, cause to grow, increase. ²² λαχάνον, ου, τό, garden herb, vegetable. ²³ δένδρον, ου, τό, tree. ²⁴ πετεινόν, ου, τό, bird. ²⁵ κατασκηνόω, cause to dwell, settle. ²⁶ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ²⁷ ζύμη, ης, ἡ, leaven, ferment. ²⁸ κρύπτω, conceal, hide. ²⁹ ἄλευρον, ου, τό, wheat flour, meal. ³⁰ σάτον, ου, τό, seah (a Hebrew measure). ³¹ ζυμώω, leaven, ferment. ³² χωρίς, separate, apart from (gen).

ἐρεῦξομαι¹ κεκρυμμένα² ἀπὸ καταβολῆς³ κόσμου.

Τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς· καὶ προσῆλθον 36

αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Φράσον⁴ ἡμῖν τὴν παραβολὴν

τῶν ζιζανίων⁵ τοῦ ἀγροῦ.⁶ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁ σπείρων 37

τὸ καλὸν σπέρμα⁷ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἀγρός⁶ ἐστὶν ὁ 38

κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα,⁷ οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ

ζιζάνια⁵ εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρός⁸ ὁ σπείρας αὐτὰ ἐστὶν 39

ὁ διάβολος·⁹ ὁ δὲ θερισμός¹⁰ συντέλεια¹¹ τοῦ αἰώνος ἐστὶν· οἱ δὲ

θερισταὶ¹² ἄγγελοι εἰσιν. Ὡςπερ¹³ οὖν συλλέγεται¹⁴ τὰ ζιζάνια⁵ καὶ 40

πυρὶ καίεται,¹⁵ οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ¹¹ τοῦ αἰῶνος τούτου. 41

Ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ

συλλέξουσιν¹⁴ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα¹⁶ καὶ τοὺς

ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν,¹⁷ καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον¹⁸ τοῦ 42

πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός¹⁹ καὶ ὁ βρυγμός²⁰ τῶν ὀδόντων.²¹ Τότε 43

οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν²² ὥς ὁ ἥλιος²³ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς

αὐτῶν. Ὁ ἔχων ὦτα²⁴ ἀκούειν ἀκουέτω.

¹ ἐρεῦγομαι, utter, proclaim. ² κρύπτω, conceal, hide. ³ καταβολή, ἥς, ἡ, foundation, depositing. ⁴ φράζω, explain, interpret. ⁵ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ⁶ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ⁷ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ⁸ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ⁹ διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ¹⁰ θερισμός, οὔ, ὁ, harvest, reaping. ¹¹ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ¹² θεριστής, οὔ, ὁ, reaper, harvester. ¹³ ὥςπερ, just as, even as. ¹⁴ συλλέγω, collect, gather. ¹⁵ καίω, burn, ignite. ¹⁶ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ¹⁷ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ¹⁸ κάμινος, ου, ἡ, furnace. ¹⁹ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁰ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²¹ ὀδούς, ὁ, tooth. ²² ἐκλάμπω, shine (forth), shine forth. ²³ ἥλιος, ου, ὁ, sun, sunlight. ²⁴ οὖς, ους, τό, ear.

Πάλιν ὁμοία¹ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ² κεκρυμμένῳ³ ἐν 44
 τῷ ἀγρῷ,⁴ ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψεν:⁵ καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ
 ὑπάγει, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ,⁵ καὶ ἀγοράζει⁶ τὸν ἀγρὸν⁴ ἐκεῖνον.

Πάλιν ὁμοία¹ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ⁷ 45
 ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας:⁸ ὃς εὐρὼν ἓνα πολύτιμον⁹ μαργαρίτην,⁸ 46
 ἀπελθὼν πέπρακεν¹⁰ πάντα ὅσα εἶχεν, καὶ ἠγόρασεν⁶ αὐτόν.

Πάλιν ὁμοία¹ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη¹¹ βληθείσῃ εἰς τὴν 47
 θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους¹² συναγαγούσῃ: ἣν, ὅτε ἐπληρώθη, 48
 ἀναβιβάσαντες¹³ ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν,¹⁴ καὶ καθίσαντες,¹⁵ συνέλεξαν¹⁶ τὰ
 καλὰ εἰς ἀγγεῖα,¹⁷ τὰ δὲ σαπρὰ¹⁸ ἔξω ἔβαλον. Οὕτως ἔσται ἐν τῇ 49
 συντελείᾳ¹⁹ τοῦ αἰῶνος: ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσιν²⁰
 τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βалоῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν 50
 κάμινον²¹ τοῦ πυρός: ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς²² καὶ ὁ βρυγμὸς²³ τῶν
 ὀδόντων.²⁴

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Συνήκατε²⁵ ταῦτα πάντα; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί,²⁶ 51
 κύριε. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς²⁷ 52
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁμοίος¹ ἐστὶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,
 ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ² αὐτοῦ καινὰ²⁹ καὶ παλαιά.³⁰

¹ ὁμοιος, like, similar. ² θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ³ κρύπτω, conceal, hide. ⁴ ἀγρός, οὐ, ὁ, field, farm. ⁵ πωλέω, sell. ⁶ ἀγοράζω, buy. ⁷ ἔμπορος, οὐ, ὁ, merchant, trader. ⁸ μαργαρίτης, οὐ, ὁ, pearl. ⁹ πολύτιμος, very precious, costly. ¹⁰ πιπράσκω, sell. ¹¹ σαγήνη, ἡ, ὁ, dragnet, fishing net. ¹² γένος, οὐς, τό, race, kind. ¹³ ἀναβιβάζω, bring up, draw up. ¹⁴ αἰγιαλός, οὐ, ὁ, seashore, beach. ¹⁵ καθίζω, seat, sit. ¹⁶ συλλέγω, collect, gather. ¹⁷ ἀγγεῖον, οὐ, τό, vessel, flask. ¹⁸ σαπρός, rotten, worthless. ¹⁹ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ²⁰ ἀφορίζω, separate, set apart. ²¹ κάμινος, οὐ, ἡ, furnace. ²² κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ²³ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²⁴ ὀδούς, ὁ, tooth. ²⁵ συνίημι, understand, consider. ²⁶ ναί, yes, truly. ²⁷ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ²⁸ οἰκοδεσπότης, οὐ, ὁ, householder, head of a household. ²⁹ καινός, new, fresh. ³⁰ παλαιός, old, ancient.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν¹ ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετήρεν² 53
 ἐκεῖθεν·³ καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα⁴ αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ 54
 συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι⁵ αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν⁶
 τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος 55
 υἱός; Οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ
 Ἰάκωβος⁸ καὶ Ἰωσῆς⁹ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας;¹⁰ Καὶ αἱ ἀδελφαὶ¹¹ αὐτοῦ 56
 οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσίν; Πόθεν⁶ οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα; Καὶ 57
 ἐσκανδαλίζοντο¹² ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστιν
 προφήτης ἄτιμος,¹³ εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι⁴ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. 58
 Καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς, διὰ τὴν ἀπιστίαν¹⁴ αὐτῶν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης¹⁵ ὁ τετράρχης¹⁶ τὴν ἀκοήν¹⁷ 14
 Ἰησοῦ, καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν¹⁸ αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ 2
 βαπτιστής·¹⁹ αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ
 δυνάμεις ἐνεργοῦσιν²⁰ ἐν αὐτῷ. Ὁ γὰρ Ἡρώδης¹⁵ κρατήσας²¹ τὸν 3
 Ἰωάννην ἔδωκεν²² αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ,²³ διὰ Ἡρωδιάδα²⁴ τὴν
 γυναικα Φιλίππου²⁵ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἐλεγεν γὰρ αὐτῷ ὁ 4
 Ἰωάννης, Οὐκ ἔξεστίν²⁶ σοι ἔχειν αὐτήν. Καὶ θέλων αὐτὸν 5
 ἀποκτείνειν, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. 6
 Γενεσίων²⁷ δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου,¹⁵ ὠρχήσατο²⁸ ἡ θυγάτηρ²⁹ τῆς

¹ τελέω, finish, fulfill. ² μεταίρω, go away, depart. ³ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁴ πατρίς, ἰδος, ἡ, of one's fathers, fatherland. ⁵ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁶ πόθεν, from where? whence. ⁷ τέκτων, ονος, ὁ, builder, carpenter. ⁸ Ἰάκωβος, James, Jacob. ⁹ Ἰωσῆς, ἦτος, ὁ, Josés. ¹⁰ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ¹¹ ἀδελφὴ, ἡς, ἡ, sister. ¹² σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹³ ἄτιμος, without honor, dishonored. ¹⁴ ἀπιστία, ας, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ¹⁵ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ¹⁶ τετράρχης, ου, ὁ, tetrarch. ¹⁷ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ¹⁸ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁹ βαπτιστής, ου, ὁ, baptist, baptizer. ²⁰ ἐνεργέω, work, effect. ²¹ κρατέω, grasp, lay hold of. ²² δέω, bind, tie. ²³ φυλακή, ἡς, ἡ, guard, prison. ²⁴ Ἡρωδιάς, ἄδος, ἡ, Herodias. ²⁵ Φίλιππος, ου, ὁ, Philip. ²⁶ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ²⁷ γενέσια, ων, τό, birthday celebration. ²⁸ ὀρχέομαι, dance. ²⁹ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter.

Ἡρωδιάδος¹ ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσεν² τῷ Ἡρώδῃ·³ ὅθεν⁴ μεθ' ὅρκου⁵ 7
 ὁμολόγησεν⁶ αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. Ἡ δέ, προβιβασθεῖσα⁷ 8
 ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησὶν, ὧδε ἐπὶ πίνακι⁸ τὴν κεφαλὴν
 Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.⁹ Καὶ ἐλυπήθη¹⁰ ὁ βασιλεύς, διὰ δὲ τοὺς 9
 ὅρκους⁵ καὶ τοὺς συνανακειμένους¹¹ ἐκέλευσεν¹² δοθῆναι· καὶ πέμψας 10
 ἀπεκεφάλισεν¹³ τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.¹⁴ Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ 11
 αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι,⁸ καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ·¹⁵ καὶ ἠνεγκεν τῇ μητρὶ
 αὐτῆς. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἤραν τὸ σῶμα, καὶ 12
 ἔθαψαν¹⁶ αὐτό· καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν¹⁷ τῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν¹⁸ ἐκεῖθεν¹⁹ ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον²⁰ 13
 τόπον κατ' ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ²¹
 ἀπὸ τῶν πόλεων. Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδεν πολὺν ὄχλον, καὶ 14
 ἐσπλαγχνίσθη²² ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσεν²³ τοὺς ἀρρώστους²⁴
 αὐτῶν. Ὁψίας²⁵ δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 15
 λέγοντες, Ἑρημός²⁰ ἐστὶν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν·²⁶
 ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας²⁷ ἀγοράσωσιν²⁸
 ἑαυτοῖς βρώματα.²⁹ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρειάν³⁰ ἔχουσιν 16
 ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ 17
 ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε³¹ ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.³² Ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ 18

¹ Ἡρωδιάς, ἄδος, ἡ, Herodias. ² ἀρέσκω, please, serve. ³ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ⁴ ὅθεν, from where, from which. ⁵ ὅρκος, ου, ὁ, oath. ⁶ ὁμολογέω, confess, profess. ⁷ προβιβάζω, cause to come forward, prompt. ⁸ πίναξ, ακος, ἡ, board, dish. ⁹ βαπτιστής, ου, ὁ, baptist, baptizer. ¹⁰ λυπέω, grieve, pain. ¹¹ συνανάκειμαι, recline at table with. ¹² κελεύω, order, command. ¹³ ἀποκεφαλίζω, behead. ¹⁴ φυλακή, ἡς, ἡ, guard, prison. ¹⁵ κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ¹⁶ θάπτω, bury. ¹⁷ ἀπαγγέλλω, announce, report. ¹⁸ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ²⁰ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ²¹ πεζῇ, by land, on foot. ²² σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ²³ θεραπεύω, heal, care for. ²⁴ ἀρρωστος, sick, ill. ²⁵ ὄψιος, late. ²⁶ παρέρχομαι, pass by, go by. ²⁷ κώμη, ης, ἡ, village. ²⁸ αγοράζω, buy. ²⁹ βρῶμα, τος, τό, food, food of any kind. ³⁰ χρεία, ας, ἡ, need, necessity. ³¹ πέντε, five, 5. ³² ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish.

μοι αὐτοὺς ὧδε. Καὶ κελεύσας¹ τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι² ἐπὶ τοὺς 19
 χόρτους,³ λαβὼν τοὺς πέντε⁴ ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας,⁵
 ἀναβλέψας⁶ εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησεν,⁷ καὶ κλάσας⁸ ἔδωκεν τοῖς
 μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. Καὶ ἔφαγον πάντες, 20
 καὶ ἐχορτάσθησαν·⁹ καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον¹⁰ τῶν κλασμάτων,¹¹
 δώδεκα κοφίνους¹² πλήρεις.¹³ Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὥσει¹⁴ 21
 πεντακισχίλιοι,¹⁵ χωρὶς¹⁶ γυναικῶν καὶ παιδίων.

Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν¹⁷ ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι¹⁸ εἰς τὸ πλοῖον, 22
 καὶ προάγειν¹⁹ αὐτὸν εἰς τὸ πέραν,²⁰ ἕως οὗ ἀπολύση τοὺς ὄχλους. 23

Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν
 προσεύξασθαι· ὥψιας²¹ δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ. Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη 24
 μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον²² ὑπὸ τῶν κυμάτων·²³ ἦν
 γὰρ ἐναντίος²⁴ ὁ ἄνεμος.²⁵ Τετάρτη²⁶ δὲ φυλακῇ²⁷ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθεν 25
 πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἰδόντες 26
 αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν,²⁸
 λέγοντες ὅτι Φάντασμα²⁹ ἐστίν· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου³⁰ ἔκραξαν. 27

Εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Θαρσεῖτε·³¹ ἐγὼ εἰμι·
 μὴ φοβεῖσθε. Ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, 28
 κέλευσόν¹ με πρὸς σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλθέ. Καὶ 29

¹ κελεύω, order, command. ² ἀνακλίνω, lay upon, lay down. ³ χόρτος, ου, ὁ, grass, hay. ⁴ πέντε, five, 5. ⁵ ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish. ⁶ ἀναβλέπω, look up, receive sight. ⁷ εὐλογέω, bless. ⁸ κλάω, break. ⁹ χορτάζω, eat until full, be filled. ¹⁰ περισσεύω, abound, be rich. ¹¹ κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ¹² κόφινος, ου, ὁ, basket, large basket. ¹³ πλήρης, full. ¹⁴ ὥσει, like, about. ¹⁵ πεντακισχίλιοι, five thousand, 5000. ¹⁶ χωρὶς, separate, apart from (gen). ¹⁷ ἀναγκάζω, force, compel. ¹⁸ ἐμβαίνω, embark. ¹⁹ προάγω, lead forth, go before. ²⁰ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ²¹ ὥψιος, late. ²² βασανίζω, torment, torture. ²³ κύμα, τος, τό, wave. ²⁴ ἐναντίος, opposite, hostile. ²⁵ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ²⁶ τέταρτος, fourth. ²⁷ φυλακή, ἧς, ἡ, guard, prison. ²⁸ ταρασσω, trouble, agitate. ²⁹ φάντασμα, τος, τό, apparition, ghost. ³⁰ φόβος, ου, ὁ, fear, terror. ³¹ θαρσέω, of good courage, of good cheer.

καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα,
 ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον¹ ἰσχυρὸν² ἐφοβήθη: 30
 καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι³ ἔκραξεν, λέγων, Κύριε, σῶσόν με. 31
 Εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας⁴ τὴν χεῖρα ἐπελάβετο⁵ αὐτοῦ, καὶ λέγει
 αὐτῷ, Ὁλιγόπιστε,⁶ εἰς τί ἐδίστασας;⁷ Καὶ ἐμβάντων⁸ αὐτῶν εἰς τὸ 32
 πλοῖον, ἐκόπασεν⁹ ὁ ἄνεμος:¹ οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ἐλθόντες 33
 προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, Ἀληθῶς¹⁰ θεοῦ υἱὸς εἶ.

Καὶ διαπεράσαντες¹¹ ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ.¹² Καὶ ἐπιγινόντες¹³ 34
 αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν
 περίχωρον¹⁴ ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν¹⁵ αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς¹⁶
 ἔχοντας: καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα μόνον ἄψωνται¹⁷ τοῦ κρασπέδου 36
 τοῦ ἱματίου αὐτοῦ: καὶ ὅσοι ἤψαντο¹⁷ διεσώθησαν.¹⁹

Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ 15
 Φαρισαῖοι, λέγοντες, Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσιν²⁰ τὴν 2
 παράδοσιν²¹ τῶν πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται²² τὰς χεῖρας αὐτῶν,
 ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς 3
 παραβαίνετε²⁰ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν²¹ ὑμῶν; Ὁ 4
 γὰρ θεὸς ἐνετείλατο,²³ λέγων, Τίμα²⁴ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα: καί,

¹ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ² ἰσχυρός, strong, mighty. ³ καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ⁴ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ⁵ ἐπιλαμβάνομαι, take hold of, seize. ⁶ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁷ διστάζω, doubt, waver. ⁸ ἐμβαίνω, embark. ⁹ κοπάζω, stop, abate. ¹⁰ ἀληθῶς, truly, really. ¹¹ διαπεράω, cross over, pass through. ¹² Γεννησαρέτ, ἡ, Gennesaret. ¹³ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know. ¹⁴ περίχωρος, ου, ἡ, neighboring. ¹⁵ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁶ κακῶς, badly, evilly. ¹⁷ ἄπτομαι, touch or handle. ¹⁸ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ¹⁹ διασώζω, save, bring safely to. ²⁰ παραβαίνω, go aside, transgress. ²¹ παράδοσις, εως, ἡ, tradition, instruction. ²² νίπτω, wash. ²³ ἐντέλλομαι, command, give orders. ²⁴ τιμάω, honor, value at a price.

Ὁ κακολογῶν¹ πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάω:² ὑμεῖς δὲ 5
 λέγετε, Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον,³ ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ
 ὠφελῇθῃς,⁴ καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ⁵ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ:
 καὶ ἡκυρώσατέ⁶ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν⁷ ὑμῶν: 6
 ὑποκριταί,⁸ καλῶς⁹ προεφήτευσεν¹⁰ περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας,¹¹ λέγων, 8
 Ἐγγίξει¹² μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χεῖλεσίν¹³ με
 τιμᾷ,⁵ ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν πόρρῳ¹⁴ ἀπέχει¹⁵ ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην¹⁶ δὲ 9
 σέβονται¹⁷ με, διδάσκοντες διδασκαλίας¹⁸ ἐντάλματα¹⁹ ἀνθρώπων. 10
 Καὶ προσκαλεσάμενος²⁰ τὸν ὄχλον, εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ
 συνίετε.²¹ Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ²² τὸν ἄνθρωπον: 11
 ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον²³ ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ²² τὸν
 ἄνθρωπον. Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ, Οἶδας 12
 ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;²⁴ Ὁ δὲ 13
 ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα φυτεία,²⁵ ἣν οὐκ ἐφύτευεν²⁶ ὁ πατήρ μου ὁ
 οὐράνιος,²⁷ ἐκριζωθήσεται.²⁸ Ἄφετε αὐτούς: ὁδηγοί²⁹ εἰσιν τυφλοὶ 14
 τυφλῶν: τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὀδηγῇ,³⁰ ἀμφοτέροι³¹ εἰς βόθυνον³²
 πεσοῦνται. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Φράσον³³ ἡμῖν τὴν 15
 παραβολὴν ταύτην. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀκμὴν³⁴ καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί 16
 ἐστε; Οὐπω³⁶ νοεῖτε³⁷ ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον³⁸ εἰς τὸ στόμα εἰς 17

¹ κακολογέω, speak evil of, revile. ² τελευτάω, die, end. ³ δῶρον, οὐ, τό, gift, present. ⁴ ὠφελέω, profit, help. ⁵ τιμάω, honor, value at a price. ⁶ ἀκυρώω, revoke, invalidate. ⁷ παράδοσις, εὖς, ἡ, tradition, instruction. ⁸ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁹ καλῶς, rightly, well. ¹⁰ προφητεύω, prophesy, foretell. ¹¹ Ἡσαΐας, οὐ, ὁ, Isaiah. ¹² ἐγγίζω, come near, approach. ¹³ χεῖλος, οὐς, τό, lip, edge. ¹⁴ πόρρῳ, far (away), far. ¹⁵ ἀπέχω, received, obtain. ¹⁶ μάτην, in vain, no end. ¹⁷ σέβομαι, reverence, worship. ¹⁸ διδασκαλία, ας, ἡ, teaching, doctrine. ¹⁹ ἐντάλμα, τος, τό, precept, commandment. ²⁰ προσκαλέω, summon. ²¹ συνίημι, understand, consider. ²² κοινόω, make common, defile. ²³ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ²⁴ σκανδαλίζω, cause to stumble. ²⁵ φυτεία, ας, ἡ, plant. ²⁶ φυτεύω, plant. ²⁷ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ²⁸ ἐκριζώω, uproot, root out. ²⁹ ὁδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ³⁰ ὀδηγέω, lead, guide. ³¹ ἀμφοτέροι, both, both of two. ³² βόθυνος, οὐ, ὁ, pit, ditch. ³³ φράζω, explain, interpret. ³⁴ ἀκμὴν, ἡ, even yet, still. ³⁵ ἀσύνετος, without understanding, unintelligent. ³⁶ οὐπω, not yet. ³⁷ νοέω, understand, consider. ³⁸ εἰσπορεύομαι, enter, journey into.

τὴν κοιλίαν¹ χωρεῖ,² καὶ εἰς ἀφεδρῶνα³ ἐκβάλλεται; Τὰ δὲ 18
ἐκπορευόμενα⁴ ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κακεῖνα⁵
κοινοῖ⁶ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοί⁷ 19
πονηροί, φόνος,⁸ μοιχεῖαι,⁹ πορνεῖαι,¹⁰ κλοπαί,¹¹ ψευδομαρτυρίαι,¹²
βλασφημίαι:¹³ ταῦτά ἐστιν τὰ κοινοῦντα⁶ τὸν ἄνθρωπον: τὸ δὲ 20
ἀνίπτους¹⁴ χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ⁶ τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν¹⁵ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν¹⁶ εἰς τὰ μέρη¹⁷ Τύρου¹⁸ καὶ 21
Σιδῶνος.¹⁹ Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ Χαναναία²⁰ ἀπὸ τῶν ὁρίων²¹ ἐκείνων 22
ἐξελθοῦσα ἐκραύγασεν²² αὐτῷ, λέγουσα, Ἐλέησόν²³ με, κύριε, υἱὲ
Δαυὶδ: ἡ θυγάτηρ²⁴ μου κακῶς²⁵ δαιμονίζεται.²⁶ Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη 23
αὐτῇ λόγον. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἡρώτων αὐτόν,
λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν²⁷ ἡμῶν. Ὁ δὲ 24
ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα²⁸ τὰ
ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνησεν αὐτῷ 25
λέγουσα, Κύριε, βοήθει²⁹ μοι. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν 26
καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.³⁰ Ἡ 27
δὲ εἶπεν, Ναί,³¹ κύριε: καὶ γὰρ τὰ κυνάρια³⁰ ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιγίων³²
τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης³³ τῶν κυρίων αὐτῶν. Τότε 28

¹ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ² χωρέω, make room for, hold. ³ ἀφεδρῶν, ὄνος, τό, toilet, latrine. ⁴ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ⁵ κακεῖνος, and he, and she. ⁶ κοινόω, make common, defile. ⁷ διαλογισμός, οὗ, τό, reasoning, questioning. ⁸ φόνος, οὗ, τό, murder, slaughter. ⁹ μοιχεία, ας, ἡ, adultery. ¹⁰ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ¹¹ κλοπή, ἡς, ἡ, theft, thieving. ¹² ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ¹³ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ¹⁴ ἀνίπτως, unwashed. ¹⁵ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ¹⁶ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁷ μέρος, οὗς, τό, part, portion. ¹⁸ Τύρος, οὗς, ἡ, Tyre. ¹⁹ Σιδῶν, ὄνος, ἡ, Sidon. ²⁰ Χαναναῖος, ὁ, Canaanite. ²¹ ὄριον, οὗς, τό, boundary, region. ²² κραυγάζω, cry out, cry aloud. ²³ ἐλεέω, have mercy, pity. ²⁴ θυγάτηρ, τρως, ἡ, daughter. ²⁵ κακῶς, badly, evilly. ²⁶ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ²⁷ ὀπισθεν, behind, after. ²⁸ πρόβατον, οὗς, τό, sheep. ²⁹ βοηθέω, come to the aid of. ³⁰ κυνᾶριον, οὗς, τό, little dog. ³¹ ναί, yes, truly. ³² ψιγίον, οὗς, τό, crumb, scrap. ³³ τράπεζα, ἡς, ἡ, table.

ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ¹ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις·
γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰάθη² ἡ θυγάτηρ³ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας
ἐκείνης.

Καὶ μεταβὰς⁴ ἐκεῖθεν⁵ ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς 29
Γαλιλαίας· καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. Καὶ προσῆλθον 30
αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' αὐτῶν χωλούς,⁶ τυφλούς, κωφούς,⁷
κυλλούς,⁸ καὶ ἐτέρους πολλούς, καὶ ἔρριψαν⁹ αὐτοὺς παρὰ τοὺς
πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐθεράπευσεν¹⁰ αὐτούς· ὥστε τοὺς ὄχλους 31
θαυμάσαι,¹¹ βλέποντας κωφούς⁷ λαλοῦντας, κυλλούς⁸ ὑγιείς,¹²
χωλούς⁶ περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν
θεὸν Ἰσραὴλ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος¹³ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, 32
Σπλαγχνίζομαι¹⁴ ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσιν¹⁵
μοι, καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις¹⁶ οὐ
θέλω, μήποτε¹⁷ ἐκλυθῶσιν¹⁸ ἐν τῇ ὁδῷ. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ 33
μαθηταὶ αὐτοῦ, Πόθεν¹⁹ ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ²⁰ ἄρτοι τοσοῦτοι,²¹ ὥστε
χορτάσαι²² ὄχλον τοσοῦτον;²¹ Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους²³ 34
ἄρτους ἔχετε; Οἱ δὲ εἶπον, Ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα²⁴ ἰχθύδια.²⁵ Καὶ 35

¹ ὦ, Oh! omega. ² ἰάομαι, heal. ³ θυγάτηρ, τρως, ἡ, daughter. ⁴ μεταβαίνω, depart, leave. ⁵ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁶ χωλός, lame, deprived of a foot. ⁷ κωφός, deaf, dumb. ⁸ κυλλός, crippled, lame. ⁹ ῥίπτω, throw, cast. ¹⁰ θεραπεύω, heal, care for. ¹¹ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹² ὕγιής, whole, healthy. ¹³ προσκαλέω, summon. ¹⁴ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ¹⁵ προσμένω, wait longer, remain. ¹⁶ νήστις, ὁ, not eating, hungry. ¹⁷ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁸ ἐκλύω, am unstrung, become weak. ¹⁹ πόθεν, from where? whence. ²⁰ ἐρημία, ας, ἡ, wilderness, desert. ²¹ τοσοῦτος, so great, so much. ²² χορτάζω, eat until full, be filled. ²³ πόσος, how many? how great? ²⁴ ὀλίγος, little, few. ²⁵ ἰχθύδιον, ου, τό, small fish, little fish.

ἐκέλευσεν¹ τοῖς ὄχλοις ἀναπεσεῖν² ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ 36
 ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας,³ εὐχαριστήσας⁴ ἔκλασεν,⁵ καὶ ἔδωκεν τοῖς
 μαθηταῖς αὐτοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ 37
 ἐχορτάσθησαν·⁶ καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον⁷ τῶν κλασμάτων,⁸ ἑπτὰ
 σφυρίδας⁹ πλήρεις.¹⁰ Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι¹¹ ἄνδρες, 38
 χωρὶς¹² γυναικῶν καὶ παιδίων. Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη¹³ εἰς 39
 τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια¹⁴ Μαγδαλά.¹⁵

Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι¹⁶ πειράζοντες¹⁷ 16
 ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι¹⁸ αὐτοῖς. Ὁ δὲ 2
 ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁψίας¹⁹ γενομένης λέγετε, Εὐδία·²⁰
 πυρράζει²¹ γὰρ ὁ οὐρανός. Καὶ πρωΐ,²² Σήμερον²³ χειμῶν·²⁴ πυρράζει²¹ 3
 γὰρ στυγνάζων²⁵ ὁ οὐρανός. Ὑποκριταί,²⁶ τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ
 οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν,²⁷ τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ
 δύνασθε· Γενεὰ²⁸ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς²⁹ σημεῖον ἐπιζητεῖ·³⁰ καὶ 4
 σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ³¹ τοῦ προφήτου.
 Καὶ καταλιπὼν³² αὐτοὺς, ἀπῆλθεν.

¹ κελεύω, order, command. ² ἀναπίπτω, recline, lie down. ³ ἰχθύς, ὄος, ὁ, fish. ⁴ εὐχαριστέω, give thanks, thank. ⁵ κλάω, break. ⁶ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁷ περισσεύω, abound, be rich. ⁸ κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ⁹ σφυρίς, ἴδος, ἡ, large basket, plaited basket. ¹⁰ πλήρης, full. ¹¹ τετρακισχίλιοι, four thousand, 4000. ¹² χωρὶς, separate, apart from (gen). ¹³ ἐμβαίνω, embark. ¹⁴ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ¹⁵ Μαγδαλά, ἡ, Magdala. ¹⁶ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹⁷ πειράζω, test, tempt. ¹⁸ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ¹⁹ ὄψιος, late. ²⁰ εὐδία, ας, ἡ, fair weather, tranquillity. ²¹ πυρράζω, be (fiery) red, am red. ²² πρωΐ, early in the morning, at dawn. ²³ σήμερον, today, now. ²⁴ χειμῶν, ὄνος, ὁ, winter, storm. ²⁵ στυγνάζω, become gloomy, be shocked or sad. ²⁶ ὑποκριτής, οὗ, ὁ, hypocrite, pretender. ²⁷ διακρίνω, discriminate, judge. ²⁸ γενεά, ας, ἡ, generation. ²⁹ μοιχαλὶς, ἴδος, ἡ, adulteress. ³⁰ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ³¹ Ἰωνᾶς, ᾱ, ὁ, Jonah. ³² καταλείπω, leave, leave behind.

Καὶ ἔλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν¹ ἐπελάθοντο² ἄρτους 5
 λαβεῖν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε³ ἀπὸ τῆς 6
 ζύμης⁴ τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.⁵ Οἱ δὲ διελογίζοντο⁶ ἐν 7
 ἑαυτοῖς, λέγοντες ὅτι Ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν. Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν 8
 αὐτοῖς, Τί διαλογίζεσθε⁶ ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι,⁷ ὅτι ἄρτους οὐκ
 ἐλάβετε; Οὐπω⁸ νοεῖτε,⁹ οὐδὲ μνημονεύετε¹⁰ τοὺς πέντε¹¹ ἄρτους τῶν 9
 πεντακισχιλίων,¹² καὶ πόσους¹³ κοφίνους¹⁴ ἐλάβετε; Οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ 10
 ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων,¹⁵ καὶ πόσας¹³ σφυρίδας¹⁶ ἐλάβετε; Πῶς 11
 οὐ νοεῖτε,⁹ ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν³ ἀπὸ τῆς ζύμης⁴
 τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;⁵ Τότε συνῆκαν¹⁷ ὅτι οὐκ εἶπεν 12
 προσέχειν³ ἀπὸ τῆς ζύμης⁴ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διδαχῆς¹⁸ τῶν
 Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.⁵

Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη¹⁹ Καισαρείας²⁰ τῆς Φιλίππου²¹ ἡρώτα 13
 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν
 υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Οἱ δὲ εἶπον, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν:²² 14
 ἄλλοι δὲ Ἠλίαν:²³ ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν,²⁴ ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. Λέγει 15
 αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος 16
 εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ 17
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα

¹ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ² ἐπιλανθάνομαι, forget, neglect. ³ προσέχω, take head of, attend to. ⁴ ζύμη, ης, ἡ, leaven, ferment. ⁵ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ⁶ διαλογίζομαι, debate, reason. ⁷ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁸ οὐπω, not yet. ⁹ νοέω, understand, consider. ¹⁰ μνημονεύω, remember, make mention of. ¹¹ πέντε, five, 5. ¹² πεντακισχιλιοι, five thousand, 5000. ¹³ πόσος, how many? how great? ¹⁴ κόφινος, ου, ὁ, basket, large basket. ¹⁵ τετρακισχιλιοι, four thousand, 4000. ¹⁶ σφυρίς, ἰδος, ἡ, large basket, plaited basket. ¹⁷ συνίημι, understand, consider. ¹⁸ διδαχή, ἡς, ἡ, teaching, instruction. ¹⁹ μέρος, ους, τό, part, portion. ²⁰ Καισάρεια, ας, ἡ, Caesarea. ²¹ Φίλιππος, ου, ὁ, Philip. ²² βαπτιστής, ου, ὁ, baptist, baptizer. ²³ Ηλίας, ου, ὁ, Elijah. ²⁴ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah.

οὐκ ἀπεκάλυψέν¹ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ γὰρ δέ 18
 σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ² οἰκοδομήσω³
 μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι⁴ ᾧδου⁵ οὐ κατισχύσουσιν⁶ αὐτῆς. Καὶ 19
 δώσω σοι τὰς κλεῖς⁷ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν: καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς⁸ ἐπὶ
 τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον⁸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς: καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς⁹ ἐπὶ τῆς
 γῆς, ἔσται λελυμένον⁹ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τότε διεστείλατο¹⁰ τοῖς 20
 μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ χριστός.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν¹¹ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ 21
 αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν¹² ἀπὸ τῶν
 πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι,
 καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. Καὶ προσλαβόμενος¹³ αὐτὸν ὁ Πέτρος 22
 ἤρξατο ἐπιτιμᾶν¹⁴ αὐτῷ λέγων, Ὁ Θεὸς¹⁵ σοι, κύριε: οὐ μὴ ἔσται σοι
 τοῦτο. Ὁ δὲ στραφεὶς¹⁶ εἶπεν τῷ Πέτρῳ, Ὑπαγε ὀπίσω¹⁷ μου, 23
 Σατανᾶ,¹⁸ σκάνδαλόν¹⁹ μου εἶ: ὅτι οὐ φρονεῖς²⁰ τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ
 τῶν ἀνθρώπων. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Εἴ τις 24
 θέλει ὀπίσω¹⁷ μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω²¹ ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν
 σταυρόν²² αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν 25
 αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν: ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ

¹ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ² πέτρα, ας, ἡ, rock. ³ οἰκοδομέω, build up, construct. ⁴ πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ⁵ ᾧδος, ου, ὁ, Hades. ⁶ κατισχύω, overpower, prevail. ⁷ κλεῖς, κλειδός, ἡ, key. ⁸ δέω, bind, tie. ⁹ λύω, untie, loose. ¹⁰ διαστείλλομαι, set apart, fig. to distinguish. ¹¹ δείκνυμι, show, point out. ¹² πάσχω, suffer, am acted upon. ¹³ προσλαμβάνω, take to myself, welcome. ¹⁴ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ¹⁵ Θεός, gracious, merciful. ¹⁶ στρέφω, turn, am converted. ¹⁷ ὀπίσω, behind, after (gen). ¹⁸ Σατανᾶς, ᾧ, ὁ, Satan, adversary. ¹⁹ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ²⁰ φρονέω, think, judge. ²¹ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ²² σταυρός, οὔ, ὁ, cross.

ἐνεκεν¹ ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν: τί γὰρ ὠφελεῖται² ἄνθρωπος ἐὰν τὸν 26
κόσμον ὅλον κερδήσῃ,³ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;⁴ Ἡ τί δώσει
ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα⁵ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ 27
ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων
αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει⁶ ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν⁷ αὐτοῦ. Ἀμὴν 28
λέγω ὑμῖν, εἰσὶν τινες ὧδε ἐστώτες, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται⁸
θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ
βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ⁹ παραλαμβάνει¹⁰ ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον 17
καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει¹² αὐτοὺς εἰς ὄρος
ὑψηλὸν¹³ κατ' ἰδίαν. Καὶ μετεμορφώθη¹⁴ ἔμπροσθεν¹⁵ αὐτῶν, καὶ 2
ἐλαμψεν¹⁶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος,¹⁷ τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ
ἐγένοντο λευκὰ¹⁸ ὡς τὸ φῶς. Καὶ ἰδοὺ, ὤφθησαν αὐτοῖς Μωσῆς καὶ 3
Ἠλίας,¹⁹ μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.²⁰ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν 4
τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι: εἰ θέλεις, ποιήσωμεν
ὧδε τρεῖς σκηνάς,²¹ σοὶ μίαν, καὶ Μωσῇ μίαν, καὶ μίαν Ἠλίᾳ.¹⁹ Ἔτι 5
αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ, νεφέλῃ²² φωτεινῇ²³ ἐπεσκίασεν²⁴ αὐτούς: καὶ
ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης,²² λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ
ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα:²⁵ αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἀκούσαντες οἱ 6

¹ ἐνεκεν, for the sake of, on account of. ² ὠφελέω, profit, help. ³ κερδαίνω, gain, win. ⁴ ζημιώω, suffer loss, inflict loss upon. ⁵ ἀντάλλαγμα, τὸς, τό, exchange, purchasing price. ⁶ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁷ πράξις, εὖς, ἡ, deed, function. ⁸ γεύομαι, taste, experience. ⁹ ἕξ, six, 6. ¹⁰ παραλαμβάνω, receive, take. ¹¹ Ἰάκωβος, James, Jacob. ¹² ἀναφέρω, bring up, offer. ¹³ ὑψηλός, high, lofty. ¹⁴ μεταμορφόω, change the form, transform. ¹⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁶ λάμπω, shine. ¹⁷ ἥλιος, οὐ, ὁ, sun, sunlight. ¹⁸ λευκός, white, bright. ¹⁹ Ἠλίας, οὐ, ὁ, Elijah. ²⁰ συλλαλέω, talk with, discuss. ²¹ σκηνή, ἡς, ἡ, tent, tabernacle. ²² νεφέλη, ἡς, ἡ, cloud. ²³ φωτεινός, bright, full of light. ²⁴ ἐπισκιάζω, overshadow, envelop. ²⁵ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with.

μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.¹ 7
 Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἥψατο² αὐτῶν καὶ εἶπεν, Ἐγέρθητε καὶ μὴ
 φοβεῖσθε. Ἐπάραντες³ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ 8
 τὸν Ἰησοῦν μόνον.

Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο⁴ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 9
 λέγων, Μηδενὶ εἴπητε τὸ ὄραμα,⁵ ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ
 νεκρῶν ἀναστῇ. Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, 10
 Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν⁶ δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; Ὁ δὲ 11
 Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ἡλίας⁶ μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ
 ἀποκαταστήσει⁷ πάντα: λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας⁶ ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ 12
 ἐπέγνωσαν⁸ αὐτόν, ἀλλὰ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν: οὕτως⁹
 καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν¹⁰ ὑπ' αὐτῶν. Τότε συνήκαν 13
 οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ¹² εἶπεν αὐτοῖς.

Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος 14
 γονυπετῶν¹³ αὐτόν καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν¹⁴ μου τὸν υἱόν, ὅτι 15
 σεληνιάζεται¹⁵ καὶ κακῶς¹⁶ πάσχει: ¹⁰πολλάκις¹⁷ γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ,
 καὶ πολλάκις¹⁷ εἰς τὸ ὕδωρ. Καὶ προσήνεγκα¹⁸ αὐτόν τοῖς μαθηταῖς 16
 σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτόν θεραπεῦσαι.¹⁹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 17
 Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ²⁰ γενεὰ²¹ ἄπιστος²² καὶ διεστραμμένη,²³ ἕως πότε²⁴

¹ σφόδρα, exceedingly, greatly. ² ἥπτομαι, touch or handle. ³ ἐπαίρω, lift up, raise. ⁴ ἐντέλλομαι, command, give orders. ⁵ ὄραμα, τος, τό, vision, spectacle. ⁶ Ἡλίας, ου, ὁ, Elijah. ⁷ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ⁸ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know. ⁹ οὕτως, thus, so. ¹⁰ πάσχω, suffer, am acted upon. ¹¹ συνίημι, understand, consider. ¹² βαπτιστής, οὐ, ὁ, baptist, baptizer. ¹³ γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ¹⁴ ἐλέεω, have mercy, pity. ¹⁵ σεληνιάζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ¹⁶ κακῶς, badly, evilly. ¹⁷ πολλάκις, often, many times. ¹⁸ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁹ θεραπεύω, heal, care for. ²⁰ ὦ, Oh! omega. ²¹ γενεά, ἄς, ἡ, generation. ²² ἄπιστος, unbelieving, faithless. ²³ διαστρέφω, distort, pervert. ²⁴ πότε, when? at what time?

ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; Ἔως πότε¹ ἀνέξομαι² ὑμῶν; Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.
 Καὶ ἐπετίμησεν³ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, 18
 καὶ ἐθεραπεύθη⁴ ὁ παῖς⁵ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Τότε προσελθόντες 19
 οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν
 ἐκβαλεῖν αὐτό; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τὴν ἀπιστίαν⁶ ὑμῶν. 20
 Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον⁷ σινάπεως,⁸ ἐρεῖτε
 τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι⁹ ἐντεῦθεν¹⁰ ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται;⁹ καὶ
 οὐδὲν ἀδυνατήσῃ¹¹ ὑμῖν. Τοῦτο δὲ τὸ γένος¹² οὐκ ἐκπορεύεται¹³ εἰ μὴ 21
 ἐν προσευχῇ¹⁴ καὶ νηστείᾳ.¹⁵
 Ἀναστρεφομένων¹⁶ δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 22
 Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ 23
 ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. Καὶ
 ἐλυπήθησαν¹⁷ σφόδρα.¹⁸
 Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ,¹⁹ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα²⁰ 24
 λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ²¹ τὰ
 δίδραχμα;²⁰ Λέγει, Ναί.²² Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, 25
 προέφθασεν²³ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; Οἱ
 βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη²⁴ ἢ κῆνσον;²⁵ Ἀπὸ

¹ πότε, when? at what time? ² ἀνέχομαι, endure, bear with. ³ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁴ θεραπεύω, heal, care for. ⁵ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁶ ἀπιστία, ας, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ⁷ κόκκος, ου, ὁ, grain, seed. ⁸ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ⁹ μεταβαίνω, depart, leave. ¹⁰ ἐντεῦθεν, hence, on each side. ¹¹ ἀδυνατέω, be unable, be impossible. ¹² γένος, ους, τό, race, kind. ¹³ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ¹⁴ προσευχή, ἡς, ἡ, prayer, place for prayer. ¹⁵ νηστεία, ας, ἡ, fasting, fast. ¹⁶ ἀναστρέφω, return, live. ¹⁷ λυπέω, grieve, pain. ¹⁸ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁹ Καπερναοῦμ, ἡ, Capernaum. ²⁰ δίδραχμον, ου, τό, double drachma, double-drachma. ²¹ τελέω, finish, fulfill. ²² ναί, yes, truly. ²³ προφθάνω, anticipate, come before. ²⁴ τέλος, ους, τό, end, purpose. ²⁵ κῆνσος, ου, ὁ, government tax, poll tax.

τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν;¹ Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Ἀπὸ 26
 τῶν ἀλλοτριῶν.¹ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα² γε³ ἐλεύθεροί⁴ εἰσιν οἱ
 υἱοί. Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν⁵ αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν 27
 βάλε ἄγκιστρον,⁶ καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν⁷ ἄρον· καὶ
 ἀνοιξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις στατήρα·⁸ ἐκεῖνον λαβὼν δὸς
 αὐτοῖς ἀντὶ⁹ ἑμοῦ καὶ σοῦ.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, Τίς ἄρα¹⁰ 18
 μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; Καὶ προσκαλεσάμενος¹¹ ὁ 2
 Ἰησοῦς παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ εἶπεν, Ἀμὴν λέγω 3
 ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε¹² καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅστις οὖν ταπεινώσει¹³ ἑαυτὸν ὡς 4
 τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. 5
 Καὶ ὃς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ
 δέχεται· ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ⁵ ἓνα τῶν μικρῶν¹⁴ τούτων τῶν 6
 πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει¹⁵ αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ¹⁶ μύλος¹⁷ ὄνικος
 εἰς τὸν τράχηλον¹⁹ αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ²⁰ ἐν τῷ πελάγει²¹ τῆς
 θαλάσσης. Οὐαὶ²² τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων·²³ ἀνάγκη²⁴ γάρ 7
 ἐστὶν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα·²³ πλὴν²⁵ οὐαὶ²² τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ
 τὸ σκάνδαλον²³ ἔρχεται. Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει⁵ 8

¹ ἀλλότριος, strange, foreign. ² ἄρα, so, then. ³ γέ, indeed, at least. ⁴ ἐλεύθερος, free, delivered from obligation. ⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁶ ἄγκιστρον, ου, τό, fish hook. ⁷ ἰχθύς, ὕος, ὁ, fish. ⁸ στατήρ, ἥρος, ὁ, stater (a coin), Jewish shekel. ⁹ ἀντί, instead of, in place of. ¹⁰ ἄρα, so? (introduces a question). ¹¹ προσκαλέω, summon. ¹² στρέφω, turn, am converted. ¹³ ταπεινῶ, humble, humiliate. ¹⁴ μικρός, small, little. ¹⁵ συμφέρω, bring together, it is profitable. ¹⁶ κρεμάννυμι, hang, hang up. ¹⁷ μύλος, ου, ὁ, mill, millstone. ¹⁸ ὄνικος, of or for an ass. ¹⁹ τράχηλος, ου, ὁ, neck. ²⁰ καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ²¹ πέλαγος, ους, τό, open sea, depths of the sea. ²² οὐαὶ, woe! alas! woe! ²³ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ²⁴ ἀνάγκη, ης, ἡ, necessity, distress. ²⁵ πλὴν, however, but.

σε, ἔκκοψον¹ αὐτὰ καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: καλὸν σοι ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς
τὴν ζωὴν χωλὸν² ἢ κυλλόν,³ ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα
βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει⁴ 9
σε, ἔξελε⁵ αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: καλὸν σοι ἐστὶν μονόφθαλμον⁶
εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν
γέενναν⁷ τοῦ πυρός. Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε⁸ ἑνὸς τῶν μικρῶν⁹ 10
τούτων, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς
βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ἦλθεν 11
γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Ἐὰν 12
γέννηταί τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν¹⁰ πρόβατα,¹¹ καὶ πλανηθῇ¹² ἐν ἑξ αὐτῶν:
οὐχὶ ἀφείς τὰ ἑνενήκοντα ἑννέα,¹³ ἐπὶ τὰ ὄρη πορευθεὶς ζητεῖ τὸ
πλανώμενον;¹² Καὶ ἐὰν γέννηται εὐρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι 13
χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἑνενήκοντα ἑννέα¹³ τοῖς μὴ
πεπλανημένοις.¹² Οὕτως οὐκ ἔστιν θέλημα ἔμπροσθεν¹⁴ τοῦ πατρὸς 14
ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν⁹ τούτων.

Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ¹⁵ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον¹⁶ αὐτὸν 15
μεταξὺ¹⁷ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας¹⁸ τὸν
ἀδελφόν σου: ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε¹⁹ μετὰ σοῦ ἑτὶ ἓνα ἢ δύο, 16
ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων²⁰ ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥήμα: ἐὰν δὲ 17
παρακούσῃ²¹ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ: ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας

¹ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ² χωλός, lame, deprived of a foot. ³ κυλλός, crippled, lame. ⁴ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁵ ἐξαιρέω, take out, deliver. ⁶ μονόφθαλμος, one-eyed. ⁷ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ⁸ καταφρονέω, think little of, despise. ⁹ μικρός, small, little. ¹⁰ ἑκατόν, hundred, 100. ¹¹ πρόβατον, οὐ, τό, sheep. ¹² πλανάω, deceive, lead astray. ¹³ ἑννέα, nine, 9. ¹⁴ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁵ ἁμαρτάνω, sin. ¹⁶ ἐλέγχω, convict, reprove. ¹⁷ μεταξὺ, between, after. ¹⁸ κερδαίνω, gain, win. ¹⁹ παραλαμβάνω, receive, take. ²⁰ μάρτυς, υὸς, ὁ, witness. ²¹ παρακούω, overhear, listen.

παρακούσῃ,¹ ἔστω σοι ὥσπερ² ὁ ἐθνικός³ καὶ ὁ τελώνης.⁴ Ἀμὴν λέγω 18
 ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε⁵ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα⁵ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ
 ὅσα ἐὰν λύσητε⁶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα⁶ ἐν τῷ οὐρανῷ. Πάλιν 19
 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν⁷ ἐπὶ τῆς γῆς περὶ
 παντὸς πράγματος⁸ οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ
 πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Οὗ⁹ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι 20
 εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, ποσάκις¹⁰ ἁμαρτήσῃ¹¹ 21
 εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; Ἔως ἐπτάκις;¹² Λέγει αὐτῷ 22
 ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἔως ἐπτάκις,¹² ἀλλ' ἔως ἐβδομηκοντάκις¹³
 ἐπτά. Διὰ τοῦτο ὁμοιώθη¹⁴ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ 23
 βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησεν συναῖραι¹⁵ λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. 24
 Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν,¹⁵ προσηνέχθη¹⁶ αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης¹⁷
 μυρίων¹⁸ ταλάντων.¹⁹ Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι²⁰ ἐκέλευσεν²¹ 25
 αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι,²² καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ
 τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχεν, καὶ ἀποδοθῆναι.²⁰ Πесὼν οὖν ὁ δούλος 26
 προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, Κύριε, μακροθύμησον²³ ἐπ' ἐμοί, καὶ
 πάντα σοι ἀποδώσω.²⁰ Σπλαγχνισθεῖς²⁴ δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου 27
 ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον²⁵ ἀφῆκεν αὐτῷ. Ἐξελθὼν δὲ 28

¹ παρακούω, overhear, listen. ² ὥσπερ, just as, even as. ³ ἐθνικός, Gentile, pagan. ⁴ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁵ δέω, bind, tie.
⁶ λύω, untie, loose. ⁷ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁸ πρᾶγμα, τος, τό, deed, matter. ⁹ οὗ, where, when. ¹⁰ ποσάκις, how often? how often.
¹¹ ἁμαρτάνω, sin. ¹² ἐπτάκις, seven times. ¹³ ἐβδομηκοντάκις, seventy times. ¹⁴ ὁμοιόω, make like, liken. ¹⁵ συναίρω, settle accounts,
 make a reckoning. ¹⁶ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁷ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ¹⁸ μυρίοι, ten thousand, innumerable. ¹⁹ τάλαντον, ου, τό,
 talent, talent of silver or gold. ²⁰ ἀποδίδωμι, give back, pay. ²¹ κέλεύω, order, command. ²² πιπράσκω, sell. ²³ μακροθυμέω, be patient, suffer long.
²⁴ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ²⁵ δάνειον, ου, τό, loan, debt.

ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων¹ αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν² αὐτῷ
 ἑκατὸν³ δηνάρια,⁴ καὶ κρατήσας⁵ αὐτὸν ἐπνιγεν,⁶ λέγων, Ἀπόδος⁷ μοι
 εἴ τι ὀφείλεις.² Πесὼν οὖν ὁ σύνδουλος¹ αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ 29
 παρεκάλει αὐτόν, λέγων, Μακροθύμησον⁸ ἐπ' ἐμοί, καὶ ἀποδώσω⁷
 σοι. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν,⁹ 30
 ἕως οὔ ἀποδῶ⁷ τὸ ὀφειλόμενον.² Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι¹ αὐτοῦ τὰ 31
 γενόμενα ἐλυπήθησαν¹⁰ σφόδρα:¹¹ καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν¹² τῷ
 κυρίῳ ἑαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. Τότε προσκαλεσάμενος¹³ αὐτὸν ὁ 32
 κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν¹⁴
 ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ¹⁵ παρεκάλεσάς με: οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι¹⁶ 33
 τὸν σύνδουλόν¹ σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;¹⁶ Καὶ ὀργισθεὶς¹⁷ ὁ κύριος 34
 αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς,¹⁸ ἕως οὔ ἀποδῶ⁷ πᾶν τὸ
 ὀφειλόμενον² αὐτῷ. Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος¹⁹ ποιήσει 35
 ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν
 ὑμῶν τὰ παραπτώματα²⁰ αὐτῶν.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν²¹ ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν²² 19
 ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια²³ τῆς Ἰουδαίας²⁴ πέραν²⁵ τοῦ
 Ἰορδάνου.²⁶ Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν²⁷ 2
 αὐτοὺς ἐκεῖ. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες²⁸ αὐτόν, 3

¹ σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ² ὀφείλω, owe, ought. ³ ἑκατὸν, hundred, 100. ⁴ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ⁵ κρατέω, grasp, lay hold of. ⁶ πνίγω, choke, strangle. ⁷ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁸ μακροθυμέω, be patient, suffer long. ⁹ φυλακή, ἥς, ἡ, guard, prison. ¹⁰ λυπέω, grieve, pain. ¹¹ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹² διασαφένω, report, explain. ¹³ προσκαλέω, summon. ¹⁴ ὀφειλή, ἥς, ἡ, debt, duty. ¹⁵ ἐπεὶ, when, since. ¹⁶ ἐλεέω, have mercy, pity. ¹⁷ ὀργίζω, irritate, provoke. ¹⁸ βασανιστής, οὔ, ὁ, jailer, torturer. ¹⁹ ἐπουράνιος, heavenly, celestial. ²⁰ παράπτωμα, τὸς, τό, trespass, falling away. ²¹ τελέω, finish, fulfill. ²² μεταίρω, go away, depart. ²³ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ²⁴ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ²⁵ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ²⁶ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ²⁷ θεραπεύω, heal, care for. ²⁸ πειράζω, test, tempt.

καὶ λέγοντες αὐτῷ, Εἰ ἔξεστιν¹ ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;² Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ 4
ἀνέγνωτε³ ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν⁴ καὶ θῆλυ⁵ ἐποίησεν αὐτούς,
καὶ εἶπεν, Ὅτι ἐνεκεν⁶ τούτου καταλείψει⁷ ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ 5
τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται⁸ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἕσονται
οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν; Ὡστε οὐκέτι⁹ εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ 6
οὗν ὁ θεὸς συνέζευξεν,¹⁰ ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω.¹¹ Λέγουσιν αὐτῷ, Τί 7
οὗν Μωσῆς ἐνετείλατο¹² δοῦναι βιβλίον¹³ ἀποστασίου,¹⁴ καὶ
ἀπολῦσαι αὐτήν; Λέγει αὐτοῖς ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν 8
ὑμῶν ἐπέτρεψεν¹⁶ ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν: ἀπ' ἀρχῆς δὲ
οὐ γέγονεν οὕτως. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα 9
αὐτοῦ, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ,¹⁷ καὶ γαμήσῃ¹⁸ ἄλλην, μοιχᾶται:¹⁹ καὶ ὁ
ἀπολελυμένην γαμήσας¹⁸ μοιχᾶται.¹⁹ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ 10
αὐτοῦ, Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία² τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ
συμφέρι²⁰ γαμήσαι.¹⁸ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωροῦσιν²¹ τὸν 11
λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται. Εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι,²² οἵτινες ἐκ 12
κοιλίας²³ μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως: καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι,²² οἵτινες
εὐνουχίσθησαν²⁴ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων: καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι,²² οἵτινες
εὐνούχισαν²⁴ ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ δυνάμενος

¹ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ² αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ³ ἀναγινώσκω, read. ⁴ ἄρσεν, male. ⁵ θῆλυς, female, woman. ⁶ ἐνεκεν, for the sake of, on account of. ⁷ καταλείπω, leave, leave behind. ⁸ προσκολλάω, join closely, cleave to. ⁹ οὐκέτι, no longer, no more. ¹⁰ συζεύγνυμι, join together, unite. ¹¹ χωρίζω, separate, depart. ¹² ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹³ βιβλίον, ου, τό, book, scroll. ¹⁴ ἀποστάσιον, ου, τό, certificate of divorce, repudiation. ¹⁵ σκληροκαρδία, ας, ἡ, hardness of heart. ¹⁶ ἐπιτρέπω, permit, allow. ¹⁷ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ¹⁸ γαμέω, marry. ¹⁹ μοιχάομαι, commit adultery with, commit adultery. ²⁰ συμφέρω, bring together, it is profitable. ²¹ χωρέω, make room for, hold. ²² εὐνοῦχος, ου, ὁ, eunuch, keeper of the bed-chamber. ²³ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ²⁴ εὐνουχίζω, make a eunuch of, castrate.

χωρεῖν¹ χωρεῖτω.¹

Τότε προσηνέχθη² αὐτῷ παιδιά, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ³ αὐτοῖς, καὶ 13
 προσεῖξται: οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν⁴ αὐτοῖς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, 14
 Ἄφετε τὰ παιδιά, καὶ μὴ κωλύετε⁵ αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με: τῶν γὰρ
 τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἐπιθεὶς³ αὐτοῖς τὰς 15
 χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.⁶ Καὶ ἰδοὺ, εἷς προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ, 16
 Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; Ὁ δὲ 17
 εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. Εἰ
 δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς. Λέγει αὐτῷ, 18
 Ποίας;⁷ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Τὸ Οὐ φονεύσεις:⁸ οὐ μοιχεύσεις:⁹ οὐ
 κλέψεις:¹⁰ οὐ ψευδομαρτυρήσεις:¹¹ τίμα¹² τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα: 19
 καί, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον¹³ σου ὡς σεαυτόν.¹⁴ Λέγει αὐτῷ ὁ 20
 νεανίσκος,¹⁵ Πάντα ταῦτα ἐφυλάξαμην¹⁶ ἐκ νεότητός¹⁷ μου: τί ἔτι
 ὑστερῶ;¹⁸ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος¹⁹ εἶναι, ὕπαγε, 21
 πώλησόν²⁰ σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς,²¹ καὶ ἔξεις θησαυρὸν²²
 ἐν οὐρανῷ: καὶ δεῦρο,²³ ἀκολούθει μοι. Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος¹⁵ τὸν 22
 λόγον ἀπῆλθεν λυπούμενος:²⁴ ἦν γὰρ ἔχων κτήματα²⁵ πολλά.

¹χωρέω, make room for, hold. ²προσφέρω, bring to, offer. ³ἐπιτίθωμι, lay upon, put. ⁴ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁵κωλύω, forbid, hinder. ⁶ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁷ποῖος, what sort of? what? of what sort. ⁸φονεύω, kill, murder. ⁹μοιχεύω, commit adultery. ¹⁰κλέπτω, steal. ¹¹ψευδομαρτυρέω, bear false witness, testify falsely. ¹²τιμάω, honor, value at a price. ¹³πλησίον, near, neighbor (as a noun). ¹⁴σεαυτοῦ, yourself, of you. ¹⁵νεανίσκος, οὐ, ὁ, youth, young man. ¹⁶φυλάσσω, guard, keep. ¹⁷νεότης, ἡ, youth, youthfulness. ¹⁸ὑστερέω, lack, need. ¹⁹τέλειος, complete, perfect. ²⁰πωλέω, sell. ²¹πτωχός, poor, poor man (as a noun). ²²θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ²³δεῦρο, until now, come here! ²⁴λυπέω, grieve, pain. ²⁵κτῆμα, ος, τό, possession, piece of property.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως ²³
 πλούσιος ² εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Πάλιν δὲ ²⁴
 λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ³ ἐστὶν κάμηλον ⁴ διὰ τρυπήματος ⁵ ῥαφίδος ⁶
 διελθεῖν, ⁷ ἢ πλούσιον ² εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. ²⁵
 Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξεπλήσσοντο ⁸ σφόδρα, ⁹ λέγοντες,
 Τίς ἄρα ¹⁰ δύναται σωθῆναι; Ἐμβλέψας ¹¹ δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, ²⁶
 Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ¹² ἐστίν, παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά.
 Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα ²⁷
 καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι: τί ἄρα ¹⁰ ἔσται ἡμῖν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν ²⁸
 αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ
 παλιγγενεσίᾳ ¹⁴ ὅταν καθίσῃ ¹⁵ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης
 αὐτοῦ, καθίσεσθε ¹⁵ καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς
 δώδεκα φυλὰς ¹⁶ τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ²⁹
 ἢ ἀδελφάς, ¹⁷ ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγρούς, ¹⁸
 ἕνεκεν ¹⁹ τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα ²⁰ λήψεται, καὶ ζωὴν
 αἰώνιον κληρονομήσει. ²¹ Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ³⁰
 ἔσχατοι πρῶτοι.

¹ δυσκόλως, with difficulty, hardly. ² πλούσιος, rich. ³ εὐκοπώτερον, easier. ⁴ κάμηλος, ου, ό, camel. ⁵ τρύπημα, ατος, τό, hole, eye of a needle. ⁶ ῥαφίς, ίδος, ή, needle. ⁷ διέρχομαι, cross over, pass through. ⁸ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁹ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁰ ἄρα, so? (introduces a question). ¹¹ ἐμβλέπω, look at, look into. ¹² ἀδύνατος, impossible, unable. ¹³ δυνατός, powerful, possible. ¹⁴ παλιγγενεσία, ας, ή, renewal, rebirth. ¹⁵ καθίζω, seat, sit. ¹⁶ φυλή, ης, ή, tribe, race. ¹⁷ ἀδελφή, ης, ή, sister. ¹⁸ ἀγρός, ου, ό, field, farm. ¹⁹ ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ²⁰ ἑκατονταπλασίον, hundred times, hundredfold. ²¹ κληρονομέω, inherit, obtain.

Ὅμοιά¹ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,² **20**
 ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα³ πρωΐ⁴ μισθώσασθαι⁵ ἐργάτας⁶ εἰς τὸν ἀμπελῶνα⁷
 αὐτοῦ. Καὶ συμφωνήσας⁸ μετὰ τῶν ἐργατῶν⁶ ἐκ δηναρίου⁹ τὴν **2**
 ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα⁷ αὐτοῦ. Καὶ ἐξελθὼν **3**
 περὶ τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ¹⁰ ἀργούς¹¹· καὶ **4**
 ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,⁷ καὶ ὃ ἐὰν ᾖ
 δίκαιον δώσω ὑμῖν. Οἱ δὲ ἀπήλθον. Πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἑκτὴν¹² καὶ **5**
 ἐνάτην¹³ ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.¹⁴ Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην¹⁵ ὥραν **6**
 ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς,¹¹ καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὧδε
 ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;¹¹ Λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς **7**
 ἐμισθώσατο.⁵ Λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,⁷
 καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε. Ὁψίας¹⁶ δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος **8**
 τοῦ ἀμπελῶνος⁷ τῷ ἐπιτρόπῳ¹⁷ αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς ἐργάτας,⁶ καὶ
 ἀπόδος¹⁸ αὐτοῖς τὸν μισθόν,¹⁹ ἄρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν
 πρώτων. Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην¹⁵ ὥραν ἔλαβον ἀνὰ²⁰ **9**
 δηνάριον.⁹ Ἐλθόντες δὲ οἱ πρώτοι ἐνόμισαν²¹ ὅτι πλείονα λήψονται: **10**
 καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ²⁰ δηνάριον.⁹ Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον²² κατὰ **11**
 τοῦ οἰκοδεσπότου,² λέγοντες ὅτι Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν **12**
 ἐποίησαν, καὶ ἴσους²³ ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασιν²⁴ τὸ
 βάρος²⁵ τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.²⁶ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ **13**

¹ ὅμοιος, like, similar. ² οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ³ ἅμα, at the same time. ⁴ πρωΐ, early in the morning, at dawn. ⁵ μισθῶ, hire, hire out. ⁶ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ⁷ ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ⁸ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁹ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ¹⁰ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ¹¹ ἀργός, inactive, idle. ¹² ἑκτος, sixth. ¹³ ἕνατος, ninth. ¹⁴ ὡσαύτως, likewise. ¹⁵ ἐνδέκατος, eleventh. ¹⁶ ὄψιος, late. ¹⁷ ἐπίτροπος, ου, ὁ, guardian, steward. ¹⁸ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁹ μισθός, οὔ, ὁ, wages, reward. ²⁰ ἀνά, upwards, upon. ²¹ νομίζω, suppose, think. ²² γογγύζω, mutter, murmur. ²³ ἴσος, equal, identical. ²⁴ βαστάζω, bear, carry. ²⁵ βάρος, ους, τό, burden, weight. ²⁶ καύσων, ὄνος, ὁ, burning heat, scorching heat.

αὐτῶν, Ἐταῖρε,¹ οὐκ ἄδικῶ² σε: οὐχὶ δηναρίου³ συμφώνησάς⁴ μοι; 14
 Ἄρον τὸ σὸν⁵ καὶ ὕπαγε: θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί.
 Ἦ οὐκ ἔξεστίν⁶ μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; Εἰ ὁ ὀφθαλμός σου 15
 πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι 16
 πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι: πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί,⁷ ὀλίγοι⁸ δὲ
 ἐκλεκτοί.⁹ Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν¹⁰ 17
 τοὺς δώδεκα μαθητάς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἴδού, 18
 ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ
 κατακρινούσιν¹¹ αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς 19
 ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι¹² καὶ μαστιγῶσαι¹³ καὶ σταυρῶσαι:¹⁴ καὶ τῇ
 τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου¹⁵ μετὰ τῶν υἱῶν 20
 αὐτῆς, προσκυνούσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί 21
 θέλεις; Λέγει αὐτῷ, Εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν¹⁶ οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ
 δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ ἐὼνύμων¹⁷ σου, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. 22
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε
 πιεῖν τὸ ποτήριον¹⁸ ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ τὸ βάπτισμα¹⁹ ὃ ἐγὼ
 βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; Λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα. Καὶ λέγει 23
 αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριον¹⁸ μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα¹⁹ ὃ ἐγὼ

¹ ἑταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ² ἀδικέω, do wrong, harm. ³ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ⁴ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁵ σός, your, yours. ⁶ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ⁷ κλητός, called, summoned. ⁸ ὀλίγος, little, few. ⁹ ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹⁰ παραλαμβάνω, receive, take. ¹¹ κατακρίνω, condemn. ¹² ἐμπαίζω, mock. ¹³ μαστιγῶ, whip, lash. ¹⁴ σταυρόω, crucify. ¹⁵ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ¹⁶ καθίζω, seat, sit. ¹⁷ ἐὼνυμος, of good name, euph. for left. ¹⁸ ποτήριον, ου, τό, cup, drinking cup. ¹⁹ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism.

βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε: τὸ δὲ καθίσαι¹ ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ
 εὐωνύμων² μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοιμάσται³ ὑπὸ τοῦ
 πατρός μου. Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα⁴ ἠγανάκτησαν⁵ περὶ τῶν δύο 24
 ἀδελφῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος⁶ αὐτοὺς εἶπεν, Οἶδατε ὅτι 25
 οἱ ἄρχοντες⁷ τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν⁸ αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι
 κατεξουσιάζουσιν⁹ αὐτῶν. Οὐχ οὕτως¹⁰ δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν: ἀλλ' ὅς ἐάν 26
 θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος:¹¹ καὶ ὅς ἐάν θέλῃ 27
 ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος: ὥσπερ¹² ὁ υἱὸς τοῦ 28
 ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι,¹³ ἀλλὰ διακονῆσαι,¹³ καὶ δοῦναι
 τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον¹⁴ ἀντὶ¹⁵ πολλῶν.
 Καὶ ἐκπορευομένων¹⁶ αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχώ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος 29
 πολὺς. Καὶ ἰδού, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες 30
 ὅτι Ἰησοῦς παράγει,¹⁷ ἔκραξαν, λέγοντες, Ἐλέησον¹⁸ ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς
 Δαυίδ. Ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν¹⁹ αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν.²⁰ Οἱ δὲ 31
 μείζον ἔκραζον, λέγοντες, Ἐλέησον¹⁸ ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαυίδ. Καὶ 32
 σταὶς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν²¹ αὐτούς, καὶ εἶπεν, Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν; 33
 Λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. 34
 Σπλαγχνισθεὶς²² δὲ ὁ Ἰησοῦς ἥψατο²³ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν: καὶ
 εὐθέως ἀνέβλεψαν²⁴ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

¹ καθίζω, seat, sit. ² εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ³ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ⁴ δέκα, ten, 10. ⁵ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ⁶ προσκαλέω, summon. ⁷ ἀρχων, οντος, ὁ, ruler, prince. ⁸ κατακυριεύω, exercise dominion over, lord over. ⁹ κατεξουσιάζω, exercise authority over. ¹⁰ οὕτως, thus, so. ¹¹ διάκονος, ου, ὁ, minister, deacon. ¹² ὥσπερ, just as, even as. ¹³ διακονέω, serve, minister. ¹⁴ λύτρον, ου, τό, price of release, ransom. ¹⁵ ἀντὶ, instead of, in place of. ¹⁶ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ¹⁷ παράγω, pass by, depart. ¹⁸ ἐλεέω, have mercy, pity. ¹⁹ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ²⁰ σιωπάω, be silent, keep silence. ²¹ φωνέω, call, crow. ²² σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ²³ ἅπτομαι, touch or handle. ²⁴ ἀναβλέπω, look up, receive sight.

Καὶ ὅτε ἤγγισαν¹ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς Βηθσφαγή² πρὸς τὸ **21**
 ὄρος τῶν Ἐλαιῶν,³ τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητάς, λέγων **2**
 αὐτοῖς, Πορεύθητε εἰς τὴν κώμην⁴ τὴν ἀπέναντι⁵ ὑμῶν, καὶ εὐθέως
 εὐρήσετε ὄνον⁶ δεδεμένην,⁷ καὶ πῶλον⁸ μετ' αὐτῆς· λύσαντες⁹
 ἀγάγετέ μοι. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν **3**
 χρειαν¹⁰ ἔχει· εὐθέως δὲ ἀποστέλλει αὐτούς. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, **4**
 ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Εἶπατε τῇ **5**
 θυγατρὶ¹¹ Σιών, Ἰδού, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεταιί σοι, πραῦς¹² καὶ
 ἐπιβεβηκώς¹³ ἐπὶ ὄνον⁶ καὶ πῶλον⁸ υἱὸν ὑποζυγίου.¹⁴ Πορευθέντες δὲ **6**
 οἱ μαθηταί, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν¹⁵ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, **7**
 ἤγαγον τὴν ὄνον⁶ καὶ τὸν πῶλον·⁸ καὶ ἐπέθηκαν¹⁶ ἐπάνω¹⁷ αὐτῶν τὰ
 ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν¹⁸ ἐπάνω¹⁷ αὐτῶν. Ὁ δὲ πλείστος ὄχλος **8**
 ἔστρωσαν¹⁹ αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον²⁰ κλάδους
 ἀπὸ τῶν δένδρων,²² καὶ ἐστρώννουν¹⁹ ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ **9**
 προάγοντες²³ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, Ὡσαννά²⁴ τῷ
 υἱῷ Δαυὶδ· εὐλογημένος²⁵ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Ὡσαννά²⁴
 ἐν τοῖς ὑψίστοις.²⁶ Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη²⁷ **10**
 πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα, Τίς ἐστιν οὗτος; Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός **11**
 ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ²⁸ τῆς Γαλιλαίας.

¹ ἐγγίῳ, come near, approach. ² Βηθσφαγή, ἡ, Bethphage. ³ ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ⁴ κώμη, ης, ἡ, village. ⁵ ἀπέναντι, over against, before. ⁶ ὄνος, ου, ὁ, ass, donkey. ⁷ δέω, bind, tie. ⁸ πῶλος, ου, ὁ, colt, young ass. ⁹ λύω, untie, loose. ¹⁰ χρεία, ας, ἡ, need, necessity. ¹¹ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹² πραῦς, gentle, mild. ¹³ ἐπιβαίνω, go aboard, set foot. ¹⁴ ὑποζύγιον, ου, τό, donkey, ass. ¹⁵ προστάσσω, command, order. ¹⁶ ἐπιτίθμι, lay upon, put. ¹⁷ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁸ ἐπικαθίζω, sit, sit down. ¹⁹ στρώννω, spread, furnish. ²⁰ κόπτω, strike, smite. ²¹ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ²² δένδρον, ου, τό, tree. ²³ προάγω, lead forth, go before. ²⁴ ὡσαννά, hosanna. ²⁵ εὐλογέω, bless. ²⁶ ὑψιστος, highest, most high. ²⁷ σείω, shake. ²⁸ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth.

Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς ¹²
 πωλοῦντας ¹ καὶ ἀγοράζοντας ² ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας ³ τῶν
 κολλυβιστῶν ⁴ κατέστρεψεν, ⁵ καὶ τὰς καθέδρας ⁶ τῶν πωλούντων ¹ τὰς
 περιστεράς. ⁷ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται, Ὁ οἶκός μου οἶκος ¹³
 προσευχῆς ⁸ κληθήσεται: ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ⁹
 ληστῶν. ¹⁰ Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ ¹¹ καὶ τυφλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ: καὶ ¹⁴
 ἐθεράπευσεν ¹² αὐτούς. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ ¹⁵
 θαυμάσια ¹³ ἃ ἐποίησεν, καὶ τοὺς παῖδας ¹⁴ κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ
 λέγοντας, Ὡσαννὰ ¹⁵ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ἠγανάκτησαν, ¹⁶ καὶ εἶπον αὐτῷ, ¹⁶
 Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί: ¹⁷
 οὐδέποτε ¹⁸ ἀνέγνωτε ¹⁹ ὅτι Ἐκ στόματος νηπίων ²⁰ καὶ θηλαζόντων ²¹
 κατηρτίσω ²² αἶνον; ²³ Καὶ καταλιπὼν ²⁴ αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς ¹⁷
 πόλεως εἰς Βηθανίαν, ²⁵ καὶ ἡυλίσθη ²⁶ ἐκεῖ.

Πρωῖας ²⁷ δὲ ἐπανάγων ²⁸ εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασεν. ²⁹ Καὶ ἰδὼν συκῆν ³⁰ ¹⁸
 μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ
 φύλλα ³¹ μόνον: καὶ λέγει αὐτῇ, Μηκέτι ³² ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς
 τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξηράνθη ³³ παραχρῆμα ³⁴ ἡ συκῆ. ³⁰ Καὶ ἰδόντες οἱ ²⁰
 μαθηταὶ ἐθαύμασαν, ³⁵ λέγοντες, Πῶς παραχρῆμα ³⁴ ἐξηράνθη ³³ ἡ

¹ πωλέω, sell. ² ἀγοράζω, buy. ³ τράπεζα, ἡς, ἡ, table. ⁴ κολλυβιστής, οὐ, ὁ, moneychanger, money-changer. ⁵ καταστρέφω, overturn, destroy. ⁶ καθέδρα, ας, ἡ, seat, chair. ⁷ περιστέρα, ἄς, ἡ, dove. ⁸ προσευχή, ἡς, ἡ, prayer, place for prayer. ⁹ σπήλαιον, ου, τό, cave, den. ¹⁰ ληστής, οὐ, ὁ, robber, brigand. ¹¹ χωλός, lame, deprived of a foot. ¹² θεραπεύω, heal, care for. ¹³ θαυμάσιος, wonderful, remarkable. ¹⁴ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁵ ὡσαννά, hosanna. ¹⁶ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ¹⁷ ναί, yes, truly. ¹⁸ οὐδέποτε, never. ¹⁹ ἀναγινώσκω, read. ²⁰ νήπιος, infant, child. ²¹ θηλάζω, suckle, nurse. ²² καταρτίζω, mend, fit. ²³ αἶνος, ου, ὁ, praise. ²⁴ καταλείπω, leave, leave behind. ²⁵ Βηθανία, ας, ἡ, Bethany. ²⁶ αὐλίζομαι, spend the night, lodge. ²⁷ πρωῖα, ας, ἡ, early morning. ²⁸ ἐπανάγω, put out (to sea), return. ²⁹ πεινάω, hunger, am hungry. ³⁰ συκῆ, ἡς, ἡ, fig tree. ³¹ φύλλον, ου, τό, leaf. ³² μηκέτι, no longer. ³³ ξηραίνω, dry up, parch. ³⁴ παραχρῆμα, immediately, instantly. ³⁵ θαυμάζω, am amazed, marvel at.

συκῇ;¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν 21
 ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῇτε,² οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς¹ ποιήσετε,
 ἀλλὰ καὶ³ τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, Ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν
 θάλασσαν, γενήσεται. Καὶ πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ,⁴ 22
 πιστεύοντες, λήψετε.

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσήλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς 23
 καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, Ἐν ποίᾳ⁵ ἐξουσίᾳ ταῦτα
 ποιεῖς; Καὶ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 24
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἕνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ
 μοι, καὶ γὰρ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ⁵ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τὸ βάπτισμα⁶ 25
 Ἰωάννου πόθεν⁷ ἦν; Ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ διελογίζοντο⁸
 παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ τί
 οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, 26
 φοβούμεθα τὸν ὄχλον· πάντες γὰρ ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην ὡς
 προφήτην. Καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον, Οὐκ οἶδαμεν. Ἐφη 27
 αὐτοῖς καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ⁵ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. 28
 Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο, καὶ προσελθὼν τῷ
 πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὑπάγε, σήμερον⁹ ἐργάζου¹⁰ ἐν τῷ ἀμπελῶνι¹¹
 μου. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω· ὕστερον¹² δὲ μεταμεληθείς,¹³ 29
 ἀπήλθεν. Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ¹⁴ εἶπεν ὡσαύτως.¹⁵ Ὁ δὲ 30

¹ συκῇ, ἦς, ἡ, fig tree. ² διακρίνω, discriminate, judge. ³ καὶ, and if, even if. ⁴ προσευχή, ἦς, ἡ, prayer, place for prayer. ⁵ ποῖος, what sort of? what? of what sort. ⁶ βάπτισμα, τοσ, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ⁷ πόθεν, from where? whence. ⁸ διαλογίζομαι, debate, reason. ⁹ σήμερον, today, now. ¹⁰ ἐργάζομαι, work, word. ¹¹ ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ¹² ὕστερον, lastly, afterward. ¹³ μεταμέλομαι, regret, repent. ¹⁴ δεύτερος, second. ¹⁵ ὡσαύτως, likewise.

ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐγώ, κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθεν. Τίς ἐκ τῶν δύο 31
 ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός; Λέγουσιν αὐτῷ, Ὁ πρῶτος. Λέγει
 αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι¹ καὶ αἱ πόρναι²
 προάγουσιν³ ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Ἦλθεν γὰρ πρὸς ὑμᾶς 32
 Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ
 τελῶναι¹ καὶ αἱ πόρναι² ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ
 μετεμελήθητε⁴ ὕστερον⁵ τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης,⁶ ὅστις 33
 ἐφύτευσεν⁷ ἀμπελῶνα,⁸ καὶ φραγμὸν⁹ αὐτῷ περιέθηκεν,¹⁰ καὶ ὠρυξεν
 ἐν αὐτῷ ληνόν,¹² καὶ ὠκοδόμησεν¹³ πύργον,¹⁴ καὶ ἐξέδοτο¹⁵ αὐτὸν
 γεωργοῖς,¹⁶ καὶ ἀπεδήμησεν.¹⁷ Ὅτε δὲ ἤγγισεν¹⁸ ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, 34
 ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργούς,¹⁶ λαβεῖν τοὺς
 καρπούς αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ¹⁶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν 35
 μὲν ἔδειραν,¹⁹ ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.²⁰ Πάλιν 36
 ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων· καὶ ἐποίησαν
 αὐτοῖς ὡσαύτως.²¹ Ὑστερον⁵ δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν 37
 αὐτοῦ, λέγων, Ἐντραπήσονται²² τὸν υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ¹⁶ 38
 ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος·²³ δεῦτε,
 ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν²⁵ τὴν κληρονομίαν²⁶ αὐτοῦ. 39

¹ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ² πόρνη, ης, ἡ, prostitute. ³ προάγω, lead forth, go before. ⁴ μεταμέλομαι, regret, repent. ⁵ ὕστερον, lastly, afterward. ⁶ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ⁷ φυτεύω, plant. ⁸ ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ⁹ φραγμός, οὔ, ὁ, wall, fence. ¹⁰ περιτίθημι, place around, put around. ¹¹ ὀρύσσω, dig, dig out. ¹² ληνός, οὔ, ἡ, wine press, winepress. ¹³ οἰκοδομέω, build up, construct. ¹⁴ πύργος, ου, ὁ, tower, fortified structure. ¹⁵ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ¹⁶ γεωργός, οὔ, ὁ, farmer, worker of the soil. ¹⁷ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey. ¹⁸ ἐγγίζω, come near, approach. ¹⁹ δέρω, beat, flay. ²⁰ λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ²¹ ὡσαύτως, likewise. ²² ἐντρέπω, turn about, reverence. ²³ κληρονόμος, ου, ὁ, heir, inheritor. ²⁴ δεῦτε, come!. ²⁵ κατέχω, hold back, hold fast. ²⁶ κληρονομία, ας, ἡ, inheritance.

Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος¹ καὶ ἀπέκτειναν. 40

Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος,¹ τί ποιήσῃ τοῖς γεωργοῖς²

ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς³ ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν 41

ἀμπελῶνα¹ ἐκδώσεται⁴ ἄλλοις γεωργοῖς,² οἵτινες ἀποδώσουσιν⁵ αὐτῷ

τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 42

Οὐδέποτε⁶ ἀνέγνωτέ⁷ ἐν ταῖς γραφαῖς, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν⁸ οἱ

οἰκοδομοῦντες,⁹ οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας:¹⁰ παρὰ κυρίου

ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστιν θαυμαστὴ¹¹ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; Διὰ τοῦτο 43

λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ

δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν 44

λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται:¹² ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει¹³ αὐτόν. 45

Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ

ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει. Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι,¹⁴ 46

ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπειδὴ¹⁵ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων, 22

Ὡμοιώθη¹⁶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις

ἐποίησεν γάμους¹⁷ τῷ υἱῷ αὐτοῦ: καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ 3

καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους,¹⁷ καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.

Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις. 4

Ἴδού, τὸ ἄριστόν¹⁸ μου ἡτοίμασα,¹⁹ οἱ ταῦροί²⁰ μου καὶ τὰ σιτιστὰ²¹

¹ ἀμπελῶν, ὠνος, ὁ, vineyard. ² γεωργός, οὗ, ὁ, farmer, worker of the soil. ³ κακῶς, badly, evilly. ⁴ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ⁵ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁶ οὐδέποτε, never. ⁷ ἀναγινώσκω, read. ⁸ ἀποδοκιμάζω, reject, reject after testing. ⁹ οἰκοδομέω, build up, construct. ¹⁰ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ¹¹ θαυμαστός, wonderful, marvelous. ¹² συνθλάω, break, break in pieces. ¹³ λικμάω, crush, scatter. ¹⁴ κρατέω, grasp, lay hold of. ¹⁵ ἐπειδὴ, since, because. ¹⁶ ὁμοίω, make like, liken. ¹⁷ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ¹⁸ ἄριστον, ου, τό, breakfast. ¹⁹ ἐτοιμάζω, I prepared. ²⁰ ταῦρος, ου, ὁ, bull, ox. ²¹ σιτιστός, fattened.

τεθυμένα,¹ καὶ πάντα ἔτοιμα:² δεῦτε³ εἰς τοὺς γάμους.⁴ Οἱ δὲ 5
 ἀμελήσαντες⁵ ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν,⁶ ὁ δὲ εἰς τὴν
 ἐμπορίαν⁷ αὐτοῦ: οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες⁸ τοὺς δούλους αὐτοῦ 6
 ὕβρισαν⁹ καὶ ἀπέκτειναν. Καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη,¹⁰ 7
 καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα¹¹ αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς¹²
 ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.¹³ Τότε λέγει τοῖς δούλοις 8
 αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος⁴ ἔτοιμός² ἐστίν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.
 Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους¹⁵ τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὑρήτε, 9
 καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.⁴ Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς 10
 ὁδοὺς συνήγαγον πάντας ὅσους εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς: καὶ
 ἐπλήσθη¹⁶ ὁ γάμος⁴ ἀνακειμένων.¹⁷ Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς 11
 θεάσασθαι¹⁸ τοὺς ἀνακειμένους¹⁷ εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ
 ἐνδεδυμένον¹⁹ ἔνδυμα²⁰ γάμου:⁴ καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε,²¹ πῶς 12
 εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα²⁰ γάμου;⁴ Ὁ δὲ ἐφिमώθη.²² Τότε εἶπεν ὁ 13
 βασιλεὺς τοῖς διακόνοις,²³ Δῆσαντες²⁴ αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε
 αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος²⁵ τὸ ἐξώτερον:²⁶ ἐκεῖ ἔσται ὁ
 κλαυθμὸς²⁷ καὶ ὁ βρυγμὸς²⁸ τῶν ὀδόντων.²⁹ Πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί, 14
 ὀλίγοι³¹ δὲ ἐκλεκτοί.³²

¹ θύω, sacrifice, kill. ² ἔτοιμος, ready, prepared. ³ δεῦτε, come!. ⁴ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ⁵ ἀμελέω, neglect, be unconcerned. ⁶ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ⁷ ἐμπορία, ας, ἡ, business, trade. ⁸ κρατέω, grasp, lay hold of. ⁹ ὕβριζω, mistreat, insult. ¹⁰ ὀργίζω, irritate, provoke. ¹¹ στρατεύμα, τος, τό, expedition, army. ¹² φονεύς, ἑως, ὁ, murderer. ¹³ ἐμπρήθω, burn, set on fire. ¹⁴ ἄξιος, worthy, deserving. ¹⁵ διέξοδος, ου, ἡ, outlet, way out. ¹⁶ πλήθω, fill. ¹⁷ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹⁸ θεάομαι, look at, behold. ¹⁹ ἐνδύω, put on, clothe. ²⁰ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ²¹ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ²² φιμώω, muzzle, silence. ²³ διάκονος, ου, ὁ, minister, deacon. ²⁴ δέω, bind, tie. ²⁵ σκότος, ους, τό, darkness. ²⁶ ἐξώτερος, outer, outside. ²⁷ κλαυθμός, οῦ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁸ βρυγμός, οῦ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²⁹ ὀδούς, ὁ, tooth. ³⁰ κλητός, called, summoned. ³¹ ὀλίγος, little, few. ³² ἐκλεκτός, chosen, elect.

Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον¹ ἔλαβον ὅπως αὐτὸν 15
 παγιδεύσωσιν² ἐν λόγῳ. Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητάς 16
 αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν,³ λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι
 ἀληθής⁴ εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει⁵
 σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. Εἰπὲ οὖν 17
 ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; Ἐξεστὶν⁶ δοῦναι κῆνσον⁷ Καίσαρι,⁸ ἢ οὐ; Γνοὺς δὲ 18
 ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν⁹ αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε,¹⁰ ὑποκριταί;¹¹ 19
 Ἐπιδείξατέ¹² μοι τὸ νόμισμα¹³ τοῦ κήνσου.⁷ Οἱ δὲ προσήνεγκαν¹⁴
 αὐτῷ δηνάριον.¹⁵ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν¹⁶ αὕτη καὶ ἡ 20
 ἐπιγραφή;¹⁷ Λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος.⁸ Τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε 21
 οὖν τὰ Καίσαρος⁸ Καίσαρι,⁸ καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. Καὶ ἀκούσαντες 22
 ἐθαύμασαν:¹⁹ καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι,²⁰ οἱ λέγοντες μὴ 23
 εἶναι ἀνάστασιν,²¹ καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, Διδάσκαλε, 24
 Μωσῆς εἶπεν, Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει²² ὁ
 ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα²³ τῷ
 ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος 25
 γαμήσας²⁴ ἐτελεύτησεν:²⁵ καὶ μὴ ἔχων σπέρμα,²³ ἀφῆκεν τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ὅμοίως²⁶ καὶ ὁ δεύτερος,²⁷ καὶ ὁ τρίτος, 26

¹ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ² παγιδεύω, ensnare, entrap. ³ Ἡρωδιανοί, ὦν, ὁ, Herodian, Herodians. ⁴ ἀληθής, true, unconcealed. ⁵ μέλει, it is a care, it concerns. ⁶ ἐξεστὶν, it is lawful, it is permitted. ⁷ κῆνσος, ου, ὁ, government tax, poll tax. ⁸ Καίσαρ, ος, ὁ, Caesar. ⁹ πονηρία, ας, ἡ, iniquity, wickedness. ¹⁰ πειράζω, test, tempt. ¹¹ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹² ἐπιδείκνυμι, show, prove. ¹³ νόμισμα, τος, τό, coin, money. ¹⁴ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁵ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ¹⁶ εἰκὼν, ὄνος, ἡ, image, likeness. ¹⁷ ἐπιγραφή, ἡς, ἡ, inscription, title. ¹⁸ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁹ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ²⁰ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ²¹ ἀνάστασις, εως, ἡ, resurrection, rising again. ²² ἐπιγαμβρεύω, marry as next of kin. ²³ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ²⁴ γαμέω, marry. ²⁵ τελευτάω, die, end. ²⁶ ὁμοίως, likewise, in like manner. ²⁷ δεύτερος, second.

ἕως τῶν ἑπτὰ. Ὑστερον¹ δὲ πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν 27
 ἀναστάσει,² τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν. 29
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πλανᾶσθε,³ μὴ εἰδότες τὰς
 γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει² οὔτε 30
 γαμοῦσιν,⁴ οὔτε ἐκγαμίζονται,⁵ ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ
 εἰσιν. Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως² τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε⁶ τὸ ῥηθὲν 31
 ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγοντος, Ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς 32
 Ἰσαάκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ
 ζώντων. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο⁷ ἐπὶ τῇ διδαχῇ⁸ 33
 αὐτοῦ.

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν⁹ τοὺς Σαδδουκαίους,¹⁰ 34
 συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἐπηρώτησεν εἰς ἕξ αὐτῶν νομικός,¹¹ 35
 πειράζων¹² αὐτόν, καὶ λέγων, Διδάσκαλε, ποία¹³ ἐντολὴ μεγάλη ἐν 36
 τῷ νόμῳ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου, ἐν 37
 ὅλῃ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ¹⁴ σου. 38
 Αὕτη ἐστὶν πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα¹⁵ δὲ ὁμοία¹⁶ αὐτῇ, 39
 Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον¹⁷ σου ὡς σεαυτόν.¹⁸ Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν 40
 ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται.¹⁹

¹ ὕστερον, lastly, afterward. ² ἀνάστασις, εως, ἡ, resurrection, rising again. ³ πλανᾶω, deceive, lead astray. ⁴ γαμέω, marry. ⁵ ἐκγαμίζω, give in marriage, marry. ⁶ ἀναγινώσκω, read. ⁷ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁸ διδαχή, ἡς, ἡ, teaching, instruction. ⁹ φιμώω, muzzle, silence. ¹⁰ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹¹ νομικός, pertaining to the law. ¹² πειράζω, test, tempt. ¹³ ποῖος, what sort of? what? of what sort. ¹⁴ διάνοια, ας, ἡ, mind, understanding. ¹⁵ δεύτερος, second. ¹⁶ ὅμοιος, like, similar. ¹⁷ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ¹⁸ σεαυτοῦ, yourself, of you. ¹⁹ κρεμάννυμι, hang, hang up.

Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, 41

Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; Τίνος υἱὸς ἐστίν; Λέγουσιν αὐτῷ,

Τοῦ Δαυὶδ. Λέγει αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν 43

καλεῖ, λέγων, Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, 44

ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς¹ σου ὑποπόδιον² τῶν ποδῶν σου; Εἰ οὖν 45

Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν; Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο 46

αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέν³ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς

ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.⁴

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λέγων, 23

Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας⁵ ἐκάθισαν⁶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ

Φαρισαῖοι· πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ 3

ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε, λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ

ποιοῦσιν. Δεσμεύουσιν⁷ γὰρ φορτία⁸ βαρέα⁹ καὶ δυσβάστακτα,¹⁰ καὶ 4

ἐπιτιθέασιν¹¹ ἐπὶ τοὺς ὤμους¹² τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δακτύλῳ¹³

αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινῆσαι¹⁴ αὐτά. Πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν 5

ποιοῦσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι¹⁵ τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσιν¹⁶ δὲ τὰ

φυλακτήρια¹⁷ αὐτῶν, καὶ μεγαλύνουσιν¹⁸ τὰ κράσπεδα¹⁹ τῶν ἱματίων

αὐτῶν· φιλοῦσιν²⁰ τε τὴν πρωτοκλισίαν²¹ ἐν τοῖς δεῖπνοις,²² καὶ τὰς 6

πρωτοκαθεδρίας²³ ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμούς²⁴ ἐν ταῖς 7

¹ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ² ὑποπόδιον, ου, τό, footstool. ³ τολμάω, dare, endure. ⁴ οὐκέτι, no longer, no more. ⁵ καθέδρα, ας, ἡ, seat, chair. ⁶ καθίζω, seat, sit. ⁷ δεσμεύω, bind together, tie into a bundle. ⁸ φορτίον, ου, τό, burden, load. ⁹ βαρύς, heavy, burdensome. ¹⁰ δυσβάστακτος, hard to bear, difficult to carry. ¹¹ ἐπιτίθω, lay upon, put. ¹² ὤμος, ου, ὁ, shoulder. ¹³ δάκτυλος, ου, ὁ, finger. ¹⁴ κινέω, move, stir. ¹⁵ θεάομαι, look at, behold. ¹⁶ πλατύνω, broaden, enlarge. ¹⁷ φυλακτήριον, ου, τό, leather prayerband or case, amulet. ¹⁸ μεγαλύνω, make or declare great, enlarge. ¹⁹ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ²⁰ φιλέω, love, kiss. ²¹ πρωτοκλισία, ας, ἡ, chief place. ²² δεῖπνον, ου, τό, supper, dinner. ²³ πρωτοκαθεδρία, ας, ἡ, chief seat, seat of honor. ²⁴ ἀσπασμός, οὔ, ὁ, greeting, salutation.

ἀγοραῖς,¹ καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, Ῥαββί, ῥαββί: ὑμεῖς δὲ 8
 μὴ κληθῆτε Ῥαββί: εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητής,² ὁ χριστός:
 πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. Καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ 9
 τῆς γῆς: εἷς γάρ ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μηδὲ 10
 κληθῆτε καθηγηταί:² εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής,² ὁ χριστός. Ὁ 11
 δὲ μεῖζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.³ Ὅστις δὲ ὑψώσει⁴ ἑαυτόν, 12
 ταπεινωθήσεται:⁵ καὶ ὅστις ταπεινώσει⁵ ἑαυτόν, ὑψωθήσεται.⁴

Οὐαὶ⁶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι κατεσθίετε⁸ 13
 τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν,⁹ καὶ προφάσει¹⁰ μακρὰ¹¹ προσευχόμενοι: διὰ
 τοῦτο λήψεσθε περισσότερον¹² κρίμα.¹³ Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ 14
 Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι κλείετε¹⁴ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν
 ἔμπροσθεν¹⁵ τῶν ἀνθρώπων: ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς
 εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι περιάγετε¹⁶ τὴν 15
 θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν¹⁷ ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον,¹⁸ καὶ ὅταν
 γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης¹⁹ διπλότερον²⁰ ὑμῶν.

¹ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ² καθηγητής, οὐ, ὁ, teacher, leader. ³ διάκονος, ου, ὁ, minister, deacon. ⁴ ὑψώω, lift up, exalt. ⁵ ταπεινώω, humble, humiliate. ⁶ οὐαὶ, woe! alas! woe! ⁷ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁸ κατεσθίω, eat up, devour. ⁹ χήρα, ας, ἡ, widow. ¹⁰ πρόφασις, εως, ἡ, pretense, pretext. ¹¹ μακρός, long, far distant. ¹² περισσός, excessive, abundant. ¹³ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ¹⁴ κλείω, shut, shut up. ¹⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁶ περιάγω, lead around, go about. ¹⁷ ξηρός, dry, withered. ¹⁸ προσήλυτος, ου, ὁ, proselyte, convert. ¹⁹ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ²⁰ διπλοῦς, double, two-fold.

Οὐαὶ¹ ὑμῖν, ὁδηγοὶ² τυφλοί, οἱ λέγοντες, Ὅς ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ ναῷ,⁴ 16
οὐδέν ἐστιν: ὅς δ' ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ χρυσῷ⁵ τοῦ ναοῦ,⁴ ὀφείλει. ⁶Μωροὶ 17
καὶ τυφλοί: τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσός,⁵ ἢ ὁ ναὸς⁴ ὁ ἁγιάζων⁸ τὸν
χρυσόν;⁵ Καί, Ὅς ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ,⁹ οὐδέν ἐστιν: ὅς δ' 18
ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ δώρῳ¹⁰ τῷ ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ, ὀφείλει. ⁶Μωροὶ⁷ καὶ 19
τυφλοί: τί γὰρ μείζων, τὸ δῶρον,¹⁰ ἢ τὸ θυσιαστήριον⁹ τὸ ἁγιάζον⁸ τὸ
δῶρον;¹⁰ Ὁ οὖν ὁμόσας³ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ⁹ ὁμνύει³ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν 20
παῶσιν τοῖς ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ: καὶ ὁ ὁμόσας³ ἐν τῷ ναῷ⁴ ὁμνύει³ ἐν αὐτῷ 21
καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι¹² αὐτόν: καὶ ὁ ὁμόσας³ ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνύει³ 22
ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ.

Οὐαὶ¹ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹³ ὅτι ἀποδεκατοῦτε¹⁴ 23
τὸ ἡδύοσμον¹⁵ καὶ τὸ ἄνηθον¹⁶ καὶ τὸ κύμινον,¹⁷ καὶ ἀφήκατε τὰ
βαρύτερα¹⁸ τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν¹⁹ καὶ τὸν ἔλεον²⁰ καὶ τὴν πίστιν:
ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κακεῖνα²¹ μὴ ἀφιέναι. Ὅδηγοὶ² τυφλοί, οἱ 24
διυλίζοντες²² τὸν κώνωπα,²³ τὴν δὲ κάμηλον²⁴ καταπίνοντες.²⁵

Οὐαὶ¹ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹³ ὅτι καθαρίζετε²⁶ τὸ 25
ἔξωθεν²⁷ τοῦ ποτηρίου²⁸ καὶ τῆς παροψίδος,²⁹ ἔσωθεν³⁰ δὲ γέμουσιν³¹
ἐξ ἀρπαγῆς³² καὶ ἀδικίας.³³ Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον²⁶ πρῶτον τὸ 26

¹ οὐαί, woe! alas! woe! ² ὁδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ³ ὁμνύω, swear, take an oath. ⁴ ναός, οὐ, ὁ, temple, shrine. ⁵ χρυσός, οὐ, ὁ, gold, anything made of gold. ⁶ ὀφείλω, owe, ought. ⁷ μωρός, foolish, stupid. ⁸ ἁγιάζω, make holy, consecrate. ⁹ θυσιαστήριον, οὐ, τό, altar. ¹⁰ δῶρον, οὐ, τό, gift, present. ¹¹ ἐπάνω, above, over (gen). ¹² κατοικέω, inhabit, dwell. ¹³ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹⁴ ἀποδεκατόω, tithe, collect a tithe. ¹⁵ ἡδύοσμον, οὐ, τό, mint, peppermint. ¹⁶ ἄνηθον, οὐ, τό, dill, anise. ¹⁷ κύμινον, οὐ, τό, cummin, cumin. ¹⁸ βαρύς, heavy, burdensome. ¹⁹ κρίσις, εὖ, ἡ, judgment, judging. ²⁰ ἔλεος, οὐ, ὁ, pity, mercy. ²¹ κακεῖνος, and he, and she. ²² διυλίζω, filter out, strain out. ²³ κώνωψ, ὁ, gnat, mosquito. ²⁴ κάμηλος, οὐ, ὁ, camel. ²⁵ καταπίνω, drink down, swallow. ²⁶ καθαρίζω, cleanse, make clean. ²⁷ ἔξωθεν, from without, outside (gen). ²⁸ ποτήριον, οὐ, τό, cup, drinking cup. ²⁹ παροψίς, ἰδος, ἡ, dish, plate. ³⁰ ἔσωθεν, from within, within. ³¹ γέμω, fill, am full of. ³² ἀρπαγή, ἡ, ἡ, plunder, robbery. ³³ ἀδικία, ας, ἡ, unrighteousness.

ἐντὸς¹ τοῦ ποτηρίου² καὶ τῆς παροψίδος,³ ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς⁴
αὐτῶν καθαρὸν.⁵

Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι παρομοιάζετε⁸ 27
τάφοις⁹ κεκονιαμένοις,¹⁰ οἵτινες ἔξωθεν¹¹ μὲν φαίνονται¹² ὡραῖοι,¹³
ἔσωθεν¹⁴ δὲ γέμουσιν¹⁵ ὀστέων¹⁶ νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.¹⁷ 28
Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν¹¹ μὲν φαίνεσθε¹² τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι,
ἔσωθεν¹⁴ δὲ μεστοί¹⁸ ἐστε ὑποκρίσεως¹⁹ καὶ ἀνομίας.²⁰

Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι οἰκοδομεῖτε²¹ 29
τοὺς τάφους⁹ τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε²² τὰ μνημεῖα²³ τῶν
δικαίων, καὶ λέγετε, Εἰ ἤμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ 30
ἂν ἤμεν κοινωνοὶ²⁴ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν. Ὡστε 31
μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων²⁵ τοὺς προφῆτας: 32
καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον²⁶ τῶν πατέρων ὑμῶν. Ὅφεις,²⁷ 33
γεννήματα²⁸ ἐχιδνῶν,²⁹ πῶς φύγητε³⁰ ἀπὸ τῆς κρίσεως³¹ τῆς γεέννης;³²
Διὰ τοῦτο, ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφῆτας καὶ σοφοὺς³³ 34
καὶ γραμματεῖς: καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε,³⁴ καὶ ἐξ
αὐτῶν μαστιγώσετε³⁵ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε³⁶ ἀπὸ
πόλεως εἰς πόλιν: ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον 35

¹ ἐντός, inside, among. ² ποτήριον, οὐ, τό, cup, drinking cup. ³ παροψίς, ἰδος, ἡ, dish, plate. ⁴ ἐκτός, aside from, besides. ⁵ καθαρός, clean, pure. ⁶ οὐαὶ, woe! alas! woe! ⁷ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁸ παρομοιάζω, be like, resemble. ⁹ τάφος, οὐ, ὁ, grave, tomb. ¹⁰ κονιάω, whitewash. ¹¹ ἔξωθεν, from without, outside (gen). ¹² φαίνω, shine, appear. ¹³ ὡραῖος, beautiful, fair. ¹⁴ ἔσωθεν, from within, within. ¹⁵ γέμω, fill, am full of. ¹⁶ ὀστέον, τό, bone. ¹⁷ ἀκαθαρσία, ας, ἡ, uncleanness, impurity. ¹⁸ μεστός, full. ¹⁹ ὑπόκρισις, εως, ἡ, hypocrisy. ²⁰ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ²¹ οἰκοδομέω, build up, construct. ²² κοσμέω, adorn, put into order. ²³ μνημεῖον, οὐ, τό, tomb, monument. ²⁴ κοινωνός, οὐ, ὁ, partner, sharer. ²⁵ φονεύω, kill, murder. ²⁶ μέτρον, οὐ, τό, measure, measuring rod. ²⁷ ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ²⁸ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ²⁹ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ³⁰ φεύγω, flee, escape. ³¹ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ³² γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ³³ σοφός, wise. ³⁴ σταυρώω, crucify. ³⁵ μαστιγώω, whip, lash. ³⁶ διώκω, pursue, persecute. ³⁷ ἐκχέω, pour out, shed.

ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἰβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος
 Ζαχαρίου¹ υἱοῦ Βαραχίου,² ὃν ἐφονεύσατε³ μεταξύ⁴ τοῦ ναοῦ⁵ καὶ τοῦ
 θυσιαστηρίου.⁶ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἥξει⁷ πάντα ταῦτα ἐπὶ τὴν 36
 γενεὰν⁸ ταύτην.

Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας καὶ 37
 λιθοβολοῦσα⁹ τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις¹⁰ ἠθέλησα
 ἐπισυναγαγεῖν¹¹ τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον¹² ἐπισυνάγει¹¹ ὄρνις¹³ τὰ
 νοσσία¹⁴ ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας,¹⁵ καὶ οὐκ ἠθελήσατε. Ἰδοὺ, 38
 ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.¹⁶ Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδῃτε 39
 ἀπ' ἄρτι¹⁷ ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος¹⁸ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
 κυρίου.

Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ: καὶ προσῆλθον οἱ 24
 μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειξάιν¹⁹ αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς²⁰ τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ 2
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ βλέπετε πάντα ταῦτα; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ
 μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται.²¹

Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν,²² προσῆλθον αὐτῷ οἱ 3
 μαθηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες, Εἰπὲ ἡμῖν, πότε²³ ταῦτα ἔσται; Καὶ τί
 τὸ σημεῖον τῆς σῆς²⁴ παρουσίας,²⁵ καὶ τῆς συντελείας²⁶ τοῦ αἰῶνος; 4

¹ Ζαχαρίας, ου, ὁ, Zacharias, Zechariah. ² Βαραχίας, ου, ὁ, Barachiah. ³ φονεύω, kill, murder. ⁴ μεταξύ, between, after. ⁵ ναός, οὔ, ὁ, temple, shrine. ⁶ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ⁷ ἤκω, have come, am present. ⁸ γενεά, αἵ, ἡ, generation. ⁹ λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ¹⁰ ποσάκις, how often? how often. ¹¹ ἐπισυνάγω, gather, gather together. ¹² τρόπος, ου, ὁ, manner, way. ¹³ ὄρνις, ιθος, ἡ, hen, bird. ¹⁴ νοσσίον, ου, τό, young bird, nestling. ¹⁵ πτέρυξ, υγος, ἡ, wing. ¹⁶ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ¹⁷ ἄρτι, now, just now. ¹⁸ εὐλογέω, bless. ¹⁹ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ²⁰ οἰκοδομή, ἡς, ἡ, building, edification. ²¹ καταλύω, destroy, lodge. ²² ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ²³ πότε, when? at what time? ²⁴ σός, your, yours. ²⁵ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ²⁶ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς
 πλανήσῃ.¹ Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, 5
 Ἐγὼ εἰμι ὁ χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.¹ Μελλήσετε δὲ 6
 ἀκούειν πολέμους² καὶ ἀκοὰς³ πολέμων·² ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε·⁴ δεῖ γὰρ
 πάντα γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω⁵ ἐστὶν τὸ τέλος.⁶ Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος 7
 ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ⁷ καὶ λοιμοὶ⁸
 καὶ σεισμοὶ⁹ κατὰ τόπους. Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.¹⁰ Τότε 8
 παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν,¹¹ καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς. Καὶ ἔσεσθε
 μισούμενοι¹² ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. Καὶ τότε 10
 σκανδαλισθήσονται¹³ πολλοί, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν, καὶ
 μισήσουσιν¹² ἀλλήλους. Καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται¹⁴ ἐγερθήσονται, 11
 καὶ πλανήσουσιν¹ πολλούς. Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι¹⁵ τὴν ἀνομίαν,¹⁶ 12
 ψυγήσεται¹⁷ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπομείνας¹⁸ εἰς τέλος,⁶ οὗτος 13
 σωθήσεται. Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν 14
 ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ¹⁹ εἰς μαρτύριον²⁰ πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν· καὶ τότε ἔξει
 τὸ τέλος.⁶

Ὅταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα²² τῆς ἐρημώσεως,²³ τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ 15
 τοῦ προφήτου, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ – ὁ ἀναγινώσκων²⁴ νοείτω²⁵ – 16
 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ²⁶ φευγέτωσαν²⁷ ἐπὶ τὰ ὄρη· ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος²⁸ 17

¹ πλανᾶω, deceive, lead astray. ² πόλεμος, ου, ὁ, war, battle. ³ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁴ θροέω, disturb, agitate. ⁵ οὐπω, not yet. ⁶ τέλος, ους, τό, end, purpose. ⁷ λιμός, οὔ, ὁ, hunger, famine. ⁸ λοιμός, οὔ, ὁ, pestilence, plague. ⁹ σεισμός, οὔ, ὁ, earthquake, storm. ¹⁰ ὠδὴν, ἴνος, ἡ, birth pang, agony. ¹¹ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ¹² μισέω, hate, detest. ¹³ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁴ ψευδοπροφήτης, ου, ὁ, false prophet. ¹⁵ πληθύνω, multiply, increase. ¹⁶ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ¹⁷ ψύχω, cool, grow cold. ¹⁸ ὑπομένω, tarry, endure. ¹⁹ οἰκουμένη, ης, ἡ, inhabited world. ²⁰ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness. ²¹ ἔκω, have come, am present. ²² βδέλυγμα, τος, τό, detestable thing, abomination. ²³ ἐρήμωσις, εως, ἡ, desolation, devastation. ²⁴ ἀναγινώσκω, read. ²⁵ νοέω, understand, consider. ²⁶ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ²⁷ φεύγω, flee, escape. ²⁸ δῶμα, τος, τό, house, housetop.

μὴ καταβαινέτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ¹ μὴ 18
ἐπιστρεψάτω² ὀπίσω³ ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Οὐαὶ⁴ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ⁵ 19
ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις⁶ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 20
Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ⁷ ὑμῶν χειμῶνος,⁸ μηδὲ
σαββάτω. Ἔσται γὰρ τότε θλίψις⁹ μεγάλη, οἷα¹⁰ οὐ γέγονεν ἀπ’ 21
ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ’ οὐ μὴ γένηται. Καὶ εἰ μὴ 22
ἐκολοβώθησαν¹¹ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ
τοὺς ἐκλεκτοὺς¹² κολοβωθήσονται¹¹ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. Τότε ἐάν τις 23
ὑμῖν εἴπῃ, Ἰδοὺ, ὧδε ὁ χριστός, ἢ ὧδε, μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται 24
γὰρ ψευδόχριστοι¹³ καὶ ψευδοπροφῆται,¹⁴ καὶ δώσουσιν σημεῖα
μεγάλα καὶ τέρατα,¹⁵ ὥστε πλανῆσαι,¹⁶ εἰ δυνατόν,¹⁷ καὶ τοὺς
ἐκλεκτούς.¹² Ἰδοὺ, προείρηκα¹⁸ ὑμῖν. Ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἰδοὺ, ἐν 25
τῇ ἐρήμῳ¹⁹ ἐστίν, μὴ ἐξέλθητε· Ἰδοὺ, ἐν τοῖς ταμείοις,²⁰ μὴ
πιστεύσητε. Ὡσπερ²¹ γὰρ ἡ ἀστραπὴ²² ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν²³ καὶ 27
φαίνεται²⁴ ἕως δυσμῶν,²⁵ οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία²⁶ τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου. Ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτώμα,²⁷ ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί. 28

¹ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ² ἐπιστρέφω, turn to, return. ³ ὀπίσω, behind, after (gen). ⁴ οὐαὶ, woe! alas! woe! ⁵ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ⁶ θηλάζω, suckle, nurse. ⁷ φυγὴ, ἡς, ἡ, flight. ⁸ χειμῶν, ὦνος, ὁ, winter, storm. ⁹ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ¹⁰ οἷος, such as, of what kind. ¹¹ κολοβόω, curtail, shorten. ¹² ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹³ ψευδόχριστος, ου, ὁ, false Christ or Messiah, false Christ. ¹⁴ ψευδοπροφήτης, ου, ὁ, false prophet. ¹⁵ τέρας, ατος, τό, wonder, portent. ¹⁶ πλανᾶω, deceive, lead astray. ¹⁷ δυνατός, powerful, possible. ¹⁸ προλέγω, say beforehand, forewarn. ¹⁹ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ²⁰ ταμεῖον, ου, τό, inner room, storeroom. ²¹ ὥσπερ, just as, even as. ²² ἀστραπὴ, ἡς, ἡ, lightning, brightness. ²³ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ²⁴ φαίνω, shine, appear. ²⁵ δυσμῇ, ἡς, ἡ, the western region. ²⁶ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ²⁷ πτώμα, τος, τό, dead body, corpse. ²⁸ ἄετός, οὔ, ὁ, eagle, vulture.

Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν¹ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος² 29
σκοτισθήσεται,³ καὶ ἡ σελήνη⁴ οὐ δώσει τὸ φέγγος⁵ αὐτῆς, καὶ οἱ
ἀστέρες⁶ πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν
σαλευθήσονται.⁷ Καὶ τότε φανήσεται⁸ τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ 30
ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ: καὶ τότε κόψονται⁹ πᾶσαι αἱ φυλαὶ¹⁰ τῆς
γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν
τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς 31
ἁγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος¹² φωνῆς μεγάλης, καὶ
ἐπισυνάξουσιν¹³ τοὺς ἐκλεκτοὺς¹⁴ αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων¹⁵ ἀνέμων,¹⁶
ἀπ' ἄκρων¹⁷ οὐρανῶν ἕως ἄκρων¹⁷ αὐτῶν.

Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς¹⁸ μάθετε¹⁹ τὴν παραβολήν: ὅταν ἦδη ὁ κλάδος²⁰ 32
αὐτῆς γένηται ἀπαλός,²¹ καὶ τὰ φύλλα²² ἐκφύη,²³ γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς
τὸ θέρος:²⁵ οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα πάντα, γινώσκετε ὅτι 33
ἐγγύς²⁴ ἐστὶν ἐπὶ θύραις.²⁶ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ²⁷ ἡ γενεὰ²⁸ 34
αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ 35
παρελεύσονται,²⁷ οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.²⁷ Περὶ δὲ τῆς 36
ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν,
εἰ μὴ ὁ πατήρ μου ὁ μόνος. Ὡσπερ²⁹ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε,³⁰ οὕτως³¹ 37
ἔσται καὶ ἡ παρουσία³² τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὡσπερ²⁹ γὰρ ἦσαν ἐν 38

¹ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ² ἥλιος, ου, ὁ, sun, sunlight. ³ σκοτίζω, darken. ⁴ σελήνη, ης, ἡ, moon. ⁵ φέγγος, ους, τό, light, brightness. ⁶ ἀστήρ, ος, ὁ, star. ⁷ σαλεύω, shake, excite. ⁸ φαίνω, shine, appear. ⁹ κόπτω, strike, smite. ¹⁰ φυλή, ἡς, ἡ, tribe, race. ¹¹ νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ¹² σάλπιγξ, ιγγος, ἡ, trumpet. ¹³ ἐπισυνάγω, gather, gather together. ¹⁴ ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹⁵ τέσσαρες, four, 4. ¹⁶ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ¹⁷ ἄκρον, ου, τό, high point, boundary. ¹⁸ συκῆ, ἡς, ἡ, fig tree. ¹⁹ μαθάνω, learn, ascertain. ²⁰ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ²¹ ἀπαλός, tender. ²² φύλλον, ου, τό, leaf. ²³ ἐκφύω, put forth, cause to sprout. ²⁴ ἐγγύς, near. ²⁵ θέρος, ους, τό, summer. ²⁶ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ²⁷ παρέρχομαι, pass by, go by. ²⁸ γενεά, ας, ἡ, generation. ²⁹ ὥσπερ, just as, even as. ³⁰ Νῶε, ὁ, Noah. ³¹ οὕτως, thus, so. ³² παρουσία, ας, ἡ, presence, coming.

ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ¹ τοῦ κατακλυσμοῦ² τρώγοντες³ καὶ πίνοντες,
γαμοῦντες⁴ καὶ ἐγκαμίζοντες,⁵ ἄχρι⁶ ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε⁷ εἰς τὴν
κιβωτόν,⁸ καὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἕως ἥλθεν ὁ κατακλυσμὸς² καὶ ἦρεν 39
ἅπαντας,⁹ οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία¹⁰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 40
Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ:¹¹ ὁ εἷς παραλαμβάνεται,¹² καὶ ὁ εἷς
ἀφίεται. Δύο ἀλήθουσai¹³ ἐν τῷ μύλῳ: ¹⁴μία παραλαμβάνεται,¹² καὶ 41
μία ἀφίεται. Γρηγορεῖτε¹⁵ οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία¹⁶ ὥρα ὁ κύριος 42
ὑμῶν ἔρχεται. Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης¹⁷ ποία 43
φυλακῇ¹⁸ ὁ κλέπτῃς¹⁹ ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν¹⁵ ἄν, καὶ οὐκ ἂν εἴασεν²⁰
διορυγῆναι²¹ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι:²² 44
ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Τίς ἄρα²³ ἐστὶν ὁ 45
πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος,²⁴ ὃν κατέστησεν²⁵ ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ
τῆς θεραπείας²⁶ αὐτοῦ, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν τροφήν²⁷ ἐν καιρῷ; 46
Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει
ποιοῦντα οὕτως. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν 47
αὐτοῦ καταστήσει²⁵ αὐτόν. Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ 48
καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει²⁸ ὁ κύριός μου ἐλθεῖν, καὶ ἄρξῃται τύπτειν²⁹ 49
τοὺς συνδούλους,³⁰ ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν μεθύοντων,³¹ ἥξει³² 50
ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ,³³ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ

¹ πρὸ, before (gen), before. ² κατακλυσμός, οὐ, ὁ, flood, deluge. ³ τρώγω, gnaw, crunch. ⁴ γαμέω, marry. ⁵ ἐγκαμίζω, give in marriage, marry. ⁶ ἄχρι, as far as, up to (gen). ⁷ Νῶε, ὁ, Noah. ⁸ κιβωτός, οὐ, ἡ, wooden box, ark. ⁹ ἅπας, each, every. ¹⁰ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ¹¹ ἀγρός, οὐ, ὁ, field, farm. ¹² παραλαμβάνω, receive, take. ¹³ ἀλήθω, grind. ¹⁴ μύλων, mill-house. ¹⁵ γρηγορέω, watch, keep watch. ¹⁶ ποῖος, what sort of? what? of what sort. ¹⁷ οἰκοδεσπότης, οὐ, ὁ, householder, head of a household. ¹⁸ φυλακή, ἡς, ἡ, guard, prison. ¹⁹ κλέπτῃς, οὐ, ὁ, thief. ²⁰ εἰς, permit, allow. ²¹ διορύσσω, break through, break in. ²² ἔτοιμος, ready, prepared. ²³ ἄρα, so? (introduces a question). ²⁴ φρόνιμος, prudent, wise. ²⁵ καθίστημι, set, constitute. ²⁶ θεραπεία, ας, ἡ, treatment, healing. ²⁷ τροφή, ἡς, ἡ, food, nourishment. ²⁸ χρονίζω, spend or take time, delay. ²⁹ τύπτω, smite, beat. ³⁰ σύνδουλος, οὐ, ὁ, fellow slave, fellow servant. ³¹ μεθύω, be drunken, am drunk. ³² ἔγω, have come, am present. ³³ προσδοκάω, wait for, look for.

οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει¹ αὐτόν, καὶ τὸ μέρος² αὐτοῦ μετὰ τῶν 51
 ὑποκριτῶν³ θήσει: ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς⁴ καὶ ὁ βρυγμὸς⁵ τῶν
 ὀδόντων.⁶

Τότε ὁμοιωθήσεται⁷ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα⁸ παρθένοις,⁹ αἵτινες 25
 λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας¹⁰ αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν¹¹ τοῦ
 νυμφίου.¹² Πέντε¹³ δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι,¹⁴ καὶ αἱ πέντε¹³ μωραί. 2
 Αἵτινες μωραί,¹⁵ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας¹⁰ αὐτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' 3
 ἑαυτῶν ἔλαιον: αἱ δὲ φρόνιμοι¹⁴ ἔλαβον ἔλαιον¹⁶ ἐν τοῖς ἀγγείοις¹⁷ 4
 αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων¹⁰ αὐτῶν. Χρονίζοντος¹⁸ δὲ τοῦ νυμφίου,¹² 5
 ἐνύσταξαν¹⁹ πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον.²⁰ Μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ²¹ 6
 γέγονεν, Ἰδοὺ, ὁ νυμφίος¹² ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν¹¹ αὐτοῦ. 7
 Τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι⁹ ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσμησαν²² τὰς
 λαμπάδας¹⁰ αὐτῶν. Αἱ δὲ μωραί¹⁵ ταῖς φρονίμοις¹⁴ εἶπον, Δότε ἡμῖν 8
 ἐκ τοῦ ἐλαίου¹⁶ ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες¹⁰ ἡμῶν σβέννυνται.²³ 9
 Ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι,¹⁴ λέγουσαι, Μήποτε²⁴ οὐκ ἀρκέσῃ²⁵
 ἡμῖν καὶ ὑμῖν: πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας²⁶ καὶ
 ἀγοράσατε²⁷ ἑαυταῖς. Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι,²⁷ ἦλθεν ὁ 10
 νυμφίος:¹² καὶ αἱ ἑτοιμοὶ²⁸ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους,²⁹ καὶ
 ἐκλείσθη³⁰ ἡ θύρα.³¹ Ὑστερον³² δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι,⁹ 11

¹ διχοτομέω, cut in two, scourge severely. ² μέρος, ους, τό, part, portion. ³ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁴ κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ⁵ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ⁶ ὀδός, ὁ, tooth. ⁷ ὁμοιώω, make like, liken. ⁸ δέκα, ten, 10. ⁹ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ¹⁰ λαμπάς, ἄδος, ἡ, torch, lamp. ¹¹ ἀπάντησις, εως, ἡ, meeting, act of meeting. ¹² νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ¹³ πέντε, five, 5. ¹⁴ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁵ μωρός, foolish, stupid. ¹⁶ ἔλαιον, ου, τό, olive oil. ¹⁷ ἀγγεῖον, ου, τό, vessel, flask. ¹⁸ χρονίζω, spend or take time, delay. ¹⁹ νυστάζω, become drowsy, doze. ²⁰ καθεύδω, sleep. ²¹ κραυγή, ἥς, ἡ, outcry, crying. ²² κοσμέω, adorn, put into order. ²³ σβέννυμι, quench, extinguish. ²⁴ μήποτε, never, lest perchance. ²⁵ ἀρκέω, assist, suffice. ²⁶ πωλέω, sell. ²⁷ ἀγοράζω, buy. ²⁸ ἑτοιμος, ready, prepared. ²⁹ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ³⁰ κλείω, shut, shut up. ³¹ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ³² ὕστερον, lastly, afterward.

λέγουσαι, Κύριε, κύριε, ἀνοιξον ἡμῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀμὴν 12
 λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Γρηγορεῖτε¹ οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν 13
 ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Ὡς περ² γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν³ ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ 14
 παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ: καὶ ᾧ μὲν ἔδωκεν πέντε⁴ 15
 τάλαντα,⁵ ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἓν, ἐκάστω κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν: καὶ
 ἀπεδήμησεν³ εὐθέως. Πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε⁴ τάλαντα⁵ λαβὼν 16
 εἰργάσατο⁶ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε⁴ τάλαντα.⁵ Ὡσαύτως⁷ 17
 καὶ ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν⁸ καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο. Ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν 18
 ἀπελθὼν ὥρυξεν⁹ ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψεν¹⁰ τὸ ἀργύριον¹¹ τοῦ κυρίου
 αὐτοῦ. Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, 19
 καὶ συναίρει¹² μετ' αὐτῶν λόγον. Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε⁴ 20
 τάλαντα⁵ λαβὼν προσήνεγκεν¹³ ἄλλα πέντε⁴ τάλαντα,⁵ λέγων, Κύριε,
 πέντε⁴ τάλαντά⁵ μοι παρέδωκας: ἴδε, ἄλλα πέντε⁴ τάλαντα⁵
 ἐκέρδησα⁸ ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ,¹⁴ δοῦλε 21
 ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα¹⁵ ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω:¹⁶
 εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο 22
 τάλαντα⁵ λαβὼν εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά⁵ μοι παρέδωκας: ἴδε,
 ἄλλα δύο τάλαντα⁵ ἐκέρδησα⁸ ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, 23
 Εὖ,¹⁴ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα¹⁵ ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε

¹ γρηγορέω, watch, keep watch. ² ὥς περ, just as, even as. ³ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey. ⁴ πέντε, five, 5. ⁵ τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ⁶ ἐργάζομαι, work, word. ⁷ ὡσαύτως, likewise. ⁸ κερδαίνω, gain, win. ⁹ ὀρύσσω, dig, dig out. ¹⁰ ἀποκρύπτω, hide, conceal. ¹¹ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ¹² συναίρω, settle accounts, make a reckoning. ¹³ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁴ εὖ, well, well done. ¹⁵ ὀλίγος, little, few. ¹⁶ καθίστημι, set, constitute.

καταστήσω:¹ εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ 24
καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον² εἰληφὼς εἶπεν, Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς³ εἶ
ἄνθρωπος, θερίζων⁴ ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν⁵ οὐ
διεσκόρπισας:⁶ καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψα⁷ τὸ τάλαντόν² σου ἐν 25
τῇ γῇ: ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.⁸ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, 26
Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ,⁹ ἦδεις ὅτι θερίζω⁴ ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ
συνάγω ὅθεν⁵ οὐ διεσκόρπισα:⁶ ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν¹⁰ μου 27
τοῖς τραπεζίταις,¹¹ καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην¹² ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.
Ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον,² καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα¹⁴ 28
τάλαντα.² Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται:¹⁵ 29
ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ τὸν 30
ἀχρεῖον¹⁶ δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος¹⁷ τὸ ἐξώτερον.¹⁸ Ἐκεῖ ἔσται ὁ
κλαυθμὸς¹⁹ καὶ ὁ βρυγμὸς²⁰ τῶν ὀδόντων.²¹

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ 31
ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει²² ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ 32
συναχθήσεται ἔμπροσθεν²³ αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ²⁴
αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ²⁵ ὁ ποιμὴν²⁶ ἀφορίζει²⁴ τὰ πρόβατα²⁷ ἀπὸ
τῶν ἐρίφων:²⁸ καὶ στήσῃ τὰ μὲν πρόβατα²⁷ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ 33
ἐρίφια²⁹ ἐξ ἐναντύμων.³⁰ Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, 34

¹ καθίστημι, set, constitute. ² τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ³ σκληρός, hard, rough. ⁴ θερίζω, reap, gather. ⁵ ὅθεν, from where, from which. ⁶ διασκορπίζω, scatter, separate. ⁷ κρύπτω, conceal, hide. ⁸ σός, your, yours. ⁹ ὀκνηρός, lazy, idle. ¹⁰ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ¹¹ τραπεζίτης, ου, ὁ, money changer, banker. ¹² κομίζω, receive, bring. ¹³ τόκος, ου, ὁ, interest, usury. ¹⁴ δέκα, ten, 10. ¹⁵ περισσεύω, abound, be rich. ¹⁶ ἀχρεῖος, useless, worthless. ¹⁷ σκότος, ους, τό, darkness. ¹⁸ ἐξώτερος, outer, outside. ¹⁹ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁰ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²¹ ὀδός, ὁ, tooth. ²² καθίζω, seat, sit. ²³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁴ ἀφορίζω, separate, set apart. ²⁵ ὥσπερ, just as, even as. ²⁶ ποιμὴν, ἑνος, ὁ, shepherd. ²⁷ πρόβατον, ου, τό, sheep. ²⁸ ἐρίφος, ου, ὁ, young goat, kid. ²⁹ ἐρίφιον, ου, τό, goat, kid. ³⁰ ἐνάντιος, of good name, euph. for left.

Δεῦτε,¹ οἱ εὐλογημένοι² τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε³ τὴν
 ἡτοιμασμένην⁴ ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς⁵ κόσμου. Ἐπείνασα⁶ 35
 γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα,⁷ καὶ ἐποτίσατέ⁸ με· ξένος⁹
 ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνός,¹⁰ καὶ περιεβάλετέ¹¹ με· ἡσθένησα,¹² 36
 καὶ ἐπεσκέψασθέ¹³ με· ἐν φυλακῇ¹⁴ ἦμην, καὶ ἤλθετε πρὸς με. Τότε 37
 ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες, Κύριε, πότε¹⁵ σὲ εἶδομεν
 πεινῶντα,⁶ καὶ ἐθρέψαμεν;¹⁶ Ἡ διψῶντα,⁷ καὶ ἐποτίσαμεν;⁸ Πότε¹⁵ δέ 38
 σε εἶδομεν ξένον,⁹ καὶ συνηγάγομεν; Ἡ γυμνόν,¹⁰ καὶ περιεβάλομεν;
 Πότε¹⁵ δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ,¹⁷ ἢ ἐν φυλακῇ,¹⁴ καὶ ἤλθομεν πρὸς σε; 39
 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον
 ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων,¹⁸ ἐμοὶ
 ἐποιήσατε. Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων,¹⁹ Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ 41
 κατηραμένοι,²⁰ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον⁴ τῷ διαβόλῳ
 καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπείνασα⁶ γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· 42
 ἐδίψησα,⁷ καὶ οὐκ ἐποτίσατέ⁸ με· ξένος⁹ ἦμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· 43
 γυμνός,¹⁰ καὶ οὐ περιεβάλετέ¹¹ με· ἀσθενής,¹⁷ καὶ ἐν φυλακῇ,¹⁴ καὶ
 οὐκ ἐπεσκέψασθέ¹³ με. Τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοί, λέγοντες, 44
 Κύριε, πότε¹⁵ σὲ εἶδομεν πεινῶντα,⁶ ἢ διψῶντα,⁷ ἢ ξένον,⁹ ἢ γυμνόν,¹⁰
 ἢ ἀσθενῆ,¹⁷ ἢ ἐν φυλακῇ,¹⁴ καὶ οὐ διηκονήσαμεν²² σοι; Τότε 45
 ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ

¹ δεῦτε, come!. ² εὐλογέω, bless. ³ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁴ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ⁵ καταβολή, ἥς, ἡ, foundation, depositing. ⁶ πεινάω, hunger, am hungry. ⁷ διψάω, thirst, thirst for. ⁸ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ⁹ ξένος, strange, stranger. ¹⁰ γυμνός, naked, wearing only under-garments. ¹¹ περιβάλλω, put around, clothe. ¹² ἀσθενέω, be weak, sick. ¹³ ἐπισκέπτομαι, visit, have a care for. ¹⁴ φυλακή, ἥς, ἡ, guard, prison. ¹⁵ πότε, when? at what time? ¹⁶ τρέφω, make to grow, nourish. ¹⁷ ἀσθενής, weak, infirm. ¹⁸ ἐλάχιστος, least, smallest. ¹⁹ εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ²⁰ καταράομαι, curse. ²¹ διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ²² διακονέω, serve, minister.

ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων,¹ οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. Καὶ 46
ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν² αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν
αἰώνιον.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν³ ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν 26
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα⁴ γίνεται, 2
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.⁵ Τότε 3
συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ
λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν⁶ τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα,⁷ καὶ 4
συνεβουλεύσαντο⁸ ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ⁹ κρατήσωσιν¹⁰ καὶ
ἀποκτείνωσιν. Ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ,¹¹ ἵνα μὴ θόρυβος¹² 5
γένηται ἐν τῷ λαῷ. Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ¹³ ἐν οἰκίᾳ 6
Σίμωνος τοῦ λεπροῦ,¹⁴ προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον¹⁵ μύρου¹⁶ 7
ἔχουσα βαρυτίμου,¹⁷ καὶ κατέχεεν¹⁸ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ
ἀνακειμένου.¹⁹ Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν,²⁰ λέγοντες, 8
Εἰς τί ἡ ἀπώλεια²¹ αὕτη; Ἥδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον¹⁶ πραθῆναι²² 9
πολλοῦ, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς.²³ Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί 10
κόπους²⁴ παρέχετε²⁵ τῇ γυναικί; Ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο²⁶ εἰς ἐμέ.
Πάντοτε²⁷ γὰρ τοὺς πτωχοὺς²³ ἔχετε μεθ' ἐαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε 11
ἔχετε. Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον¹⁶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, 12

¹ ἐλάχιστος, least, smallest. ² κόλασις, εως, ἡ, punishment, chastisement. ³ τελέω, finish, fulfill. ⁴ πάσχα, τό, passover, passover feast. ⁵ σταυρώω, crucify. ⁶ αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ⁷ Καϊάφας, α, ὁ, Caiaphas. ⁸ συμβουλεύω, plot, advise. ⁹ δόλος, ου, ὁ, guile, deceit. ¹⁰ κρατέω, grasp, lay hold of. ¹¹ ἑορτή, ἡς, ἡ, feast, festival. ¹² θόρυβος, ου, ὁ, uproar, riot. ¹³ Βηθανία, ας, ἡ, Bethany. ¹⁴ λεπρός, οὔ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁵ ἀλάβαστρον, ου, τό, alabaster jar. ¹⁶ μύρον, ου, τό, ointment, perfume. ¹⁷ βαρύτιμος, very expensive, very precious. ¹⁸ καταχέω, pour out, down. ¹⁹ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ²⁰ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ²¹ ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ²² πιπράσκω, sell. ²³ πτωχός, poor, poor man (as a noun). ²⁴ κόπος, ου, ὁ, labor, trouble. ²⁵ παρέχω, offer, afford. ²⁶ ἐργάζομαι, work, word. ²⁷ πάντοτε, always, at all times.

πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι¹ με ἐποίησεν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν 13
κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ
ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον² αὐτῆς. Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν 14
δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας³ Ἰσκαριώτης,⁴ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, 15
εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; Οἱ δὲ
ἔσθησαν αὐτῷ τριάκοντα⁵ ἀργύρια,⁶ καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν⁷ 16
ἵνα αὐτὸν παραδῷ.

Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἡμέρων⁸ προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες 17
αὐτῷ, Ποῦ⁹ θέλεις ἐτοιμάσομέν¹⁰ σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;¹¹ Ὁ δὲ εἶπεν, 18
Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα,¹² καὶ εἵπατε αὐτῷ, Ὁ
διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς¹³ ἐστίν· πρὸς σε ποιῶ τὸ
Πάσχα¹¹ μετὰ τῶν μαθητῶν μου. Καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς 19
συνέταξεν¹⁴ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν¹⁰ τὸ Πάσχα.¹¹ Ὁψίας¹⁵ δὲ 20
γενομένης ἀνέκειτο¹⁶ μετὰ τῶν δώδεκα. Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, 21
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Καὶ λυπούμενοι¹⁷ 22
σφόδρα¹⁸ ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, Μήτι¹⁹ ἐγὼ εἰμι,
κύριε; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ ἐμβάψας²⁰ μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ 23
τὴν χειρά, οὗτός με παραδώσει. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, 24
καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ: οὐαὶ²² δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ

¹ ἐνταφιάζω, prepare for burial, bury. ² μνημόσυνον, ου, τό, memory, memorial. ³ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ⁴ Ἰσκαριώτης, ου, ὁ, Iscariot, man of Kerieth. ⁵ τριάκοντα, thirty, 30. ⁶ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁷ εὐκαιρία, ας, ἡ, fitting time, favorable opportunity. ⁸ ἄζυμος, unleavened, paschal feast. ⁹ ποῦ, where?. ¹⁰ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ¹¹ πάσχα, τό, passover, passover feast. ¹² δεῖνα, ὁ, certain one, so and so. ¹³ ἐγγύς, near. ¹⁴ συνέτασσω, arrange, direct. ¹⁵ ὄψιος, late. ¹⁶ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹⁷ λυπέω, grieve, pain. ¹⁸ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁹ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ²⁰ ἐμβάπτω, dip, dip into. ²¹ τρύβλιον, ου, τό, bowl, dish. ²² οὐαί, woe! alas! woe!

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται: καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ
 ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας¹ ὁ παραδιδούς αὐτὸν εἶπεν, 25
 Μήτι² ἐγὼ εἰμι, ῥαββί; Λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, 26
 λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας³ ἔκλασεν⁴ καὶ ἐδίδου
 τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπεν, Λάβετε, φάγετε: τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. 27
 Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον⁵ καὶ εὐχαριστήσας³ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων,
 Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες: τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς⁶ 28
 διαθήκης,⁷ τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον⁸ εἰς ἄφεσιν⁹ ἁμαρτιῶν. 29
 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι¹⁰ ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος¹¹
 τῆς ἀμπέλου,¹² ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν
 καινὸν⁶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.

Καὶ ὑμνήσαντες¹³ ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.¹⁴ 30

Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε¹⁵ ἐν ἐμοὶ 31
 ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ: γέγραπται γάρ, Πατάξω¹⁶ τὸν ποιμένα,¹⁷ καὶ
 διασκορπισθήσεται¹⁸ τὰ πρόβατα¹⁹ τῆς ποιμένης.²⁰ Μετὰ δὲ τὸ 32
 ἐγερθῆναί με, προάξω²¹ ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 33
 Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται¹⁵ ἐν σοί, ἐγὼ δὲ
 οὐδέποτε²² σκανδαλισθήσομαι.¹⁵ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω 34
 σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτί, πρὶν²³ ἀλέκτορα²⁴ φωνῆσαι,²⁵ τρὶς²⁶

¹Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ²μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ³εὐχαριστέω, give thanks, thank. ⁴κλάω, break. ⁵ποτήριον, ου, τό, cup, drinking cup. ⁶καινός, new, fresh. ⁷διαθήκη, ης, ἡ, covenant, will. ⁸ἐκχέω, pour out, shed. ⁹ἄφεσις, εως, ἡ, release, forgiveness. ¹⁰ἄρτι, now, just now. ¹¹γέννημα, τος, τό, offspring, child. ¹²ἄμπελος, ου, ἡ, vine. ¹³ὑμνέω, sing to, praise. ¹⁴ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ¹⁵σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁶πατάσσω, strike, smite. ¹⁷ποιμὴν, ἐνος, ὁ, shepherd. ¹⁸διασκορπίζω, scatter, separate. ¹⁹πρόβατον, ου, τό, sheep. ²⁰ποίμνη, ης, ἡ, flock. ²¹προάγω, lead forth, go before. ²²οὐδέποτε, never. ²³πρὶν, before, formerly. ²⁴ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ²⁵φωνέω, call, crow. ²⁶τρὶς, thrice, three times.

ἀπαρνήσῃ¹ με. Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἂν² δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, 35
οὐ μή σε ἀπαρνήσωμαι.¹ Ὅμοίως³ δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον⁴ λεγόμενον Γεθσημανῇ,⁵ 36
καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, Καθίσατε⁶ αὐτοῦ,⁷ ἕως οὗ ἀπελθὼν
προσεύξωμαι ἐκεῖ. Καὶ παραλαβὼν⁸ τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς 37
Ζεβεδαίου,⁹ ἤρξατο λυπεῖσθαι¹⁰ καὶ ἀδημονεῖν.¹¹ Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ 38
Ἰησοῦς, Περίλυπός¹² ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ
γρηγορεῖτε¹³ μετ' ἐμοῦ. Καὶ προσελθὼν μικρόν,¹⁴ ἔπεσεν ἐπὶ 39
πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, Πάτερ μου, εἰ δυνατόν¹⁵
ἐστὶν, παρελθέτω¹⁶ ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον¹⁷ τοῦτο· πλὴν¹⁸ οὐχ ὥς ἐγὼ
θέλω, ἀλλ' ὥς σύ. Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὐρίσκει 40
αὐτοὺς καθεύδοντας,¹⁹ καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε²⁰
μίαν ὥραν γρηγορῆσαι¹³ μετ' ἐμοῦ; Γρηγορεῖτε¹³ καὶ προσεύχεσθε, 41
ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.²¹ Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον,²² ἡ δὲ
σὰρξ ἀσθενής.²³ Πάλιν ἐκ δευτέρου²⁴ ἀπελθὼν προσηύξατο, λέγων, 42
Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον¹⁷ παρελθεῖν¹⁶ ἀπ' ἐμοῦ,
ἐὰν μὴ αὐτὸ πίνω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει 43
αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας:¹⁹ ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ
βεβαρημένοι.²⁵ Καὶ ἀφείς αὐτοὺς ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο ἐκ 44

¹ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ² κἂν, and if, even if. ³ ὁμοίως, likewise, in like manner. ⁴ χωρίον, ου, τό, place, field. ⁵ Γεθσημανῇ, ἡ, Gethsemane. ⁶ καθίζω, seat, sit. ⁷ αὐτοῦ, there, here. ⁸ παραλαμβάνω, receive, take. ⁹ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ¹⁰ λυπέω, grieve, pain. ¹¹ ἀδημονέω, distressed, troubled. ¹² περίλυπος, very sad, very sorrowful. ¹³ γρηγορέω, watch, keep watch. ¹⁴ μικρός, small, little. ¹⁵ δυνατός, powerful, possible. ¹⁶ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁷ ποτήριον, ου, τό, cup, drinking cup. ¹⁸ πλὴν, however, but. ¹⁹ καθεύδω, sleep. ²⁰ ισχύω, be strong, able. ²¹ πειρασμός, ου, ὁ, temptation, trial. ²² πρόθυμος, willing, ready. ²³ ἀσθενής, weak, infirm. ²⁴ δεύτερος, second. ²⁵ βαρέω, burden, weigh down.

τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς 45
 αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε¹ τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε.²
 Ἰδού, ἤγγικεν³ ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς
 χεῖρας ἀμαρτωλῶν.⁴ Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. Ἰδού, ἤγγικεν³ ὁ 46
 παραδιδούς με.
 Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδού, Ἰούδας,⁵ εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθεν καὶ μετ' 47
 αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν⁶ καὶ ξύλων,⁷ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων
 καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς 48
 σημεῖον, λέγων, Ὃν ἂν φιλήσω,⁸ αὐτός ἐστιν· κρατήσατέ⁹ αὐτόν. 49
 Καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, Χαῖρε, ῥαββί: καὶ
 κατεφίλησεν¹⁰ αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε,¹¹ ἐφ' ᾧ πάρει; 50
 Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον¹³ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ
 ἐκράτησαν⁹ αὐτόν. Καὶ ἰδού, εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας¹⁴ τὴν 51
 χεῖρα, ἀπέσπασεν¹⁵ τὴν μάχαιραν⁶ αὐτοῦ, καὶ πατάξας¹⁶ τὸν δοῦλον
 τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν¹⁷ αὐτοῦ τὸ ὠτίον.¹⁸ Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, 52
 Ἀπόστρεψόν¹⁹ σου τὴν μάχαιραν⁶ εἰς τὸν τόπον αὐτῆς: πάντες γὰρ οἱ
 λαβόντες μάχαιραν⁶ ἐν μαχαίρᾳ⁶ ἀποθανοῦνται. Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ 53
 δύναμαι ἄρτι²⁰ παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει²¹ μοι
 πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας²² ἀγγέλων; Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ 54

¹ καθεύδω, sleep. ² ἀναπαύω, refresh, take rest. ³ ἐγγίζω, come near, approach. ⁴ ἀμαρτωλός, ου, ὁ, sinner. ⁵ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ⁶ μάχαιρα, ης, ἡ, sword. ⁷ ξύλον, ου, τό, wood, tree. ⁸ φιλέω, love, kiss. ⁹ κρατέω, grasp, lay hold of. ¹⁰ καταφιλέω, kiss fervently, kiss affectionately. ¹¹ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ¹² πάρεμι, be present, have arrived. ¹³ ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ¹⁴ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹⁵ ἀποσπάω, draw away, withdraw. ¹⁶ πατάσσω, strike, smite. ¹⁷ ἀφαιρέω, take away, smite off. ¹⁸ ὠτίον, ου, τό, ear. ¹⁹ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ²⁰ ἄρτι, now, just now. ²¹ παρίστημι, be present, stand by. ²² λεγεών, ὄνος, ἡ, legion, very large number.

γραφαί, ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι; Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς 55
 ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστὴν¹ ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν² καὶ ξύλων³
 συλλαβεῖν⁴ με; Καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμεν⁵ διδάσκων ἐν τῷ
 ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ⁶ με. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα 56
 πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες
 ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.⁷

Οἱ δὲ κρατήσαντες⁶ τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον⁸ πρὸς Καϊάφαν⁹ τὸν 57
 ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. Ὁ δὲ 58
 Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν,¹⁰ ἕως τῆς αὐλῆς¹¹ τοῦ
 ἀρχιερέως: καὶ εἰσελθὼν ἔσω¹² ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν,¹³ ἰδεῖν
 τὸ τέλος.¹⁴ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέδριον¹⁵ 59
 ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν¹⁶ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσωσιν
 αὐτόν, καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων¹⁸ προσελθόντων, 60
 οὐχ εὔρον. Ὑστερον¹⁹ δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες¹⁸ εἶπον, 61
 Οὗτος ἔφη, Δύναμαι καταλῦσαι²⁰ τὸν ναὸν²¹ τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν
 ἡμερῶν οἰκοδομησάιν²² αὐτόν. Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, 62
 Οὐδὲν ἀποκρίνη; Τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;²³ Ὁ δὲ Ἰησοῦς 63
 ἐσιώπα.²⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω²⁵ σε
 κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ υἱὸς

¹ληστής, οὗ, ὁ, robber, brigand. ²μάχαιρα, ἡς, ἡ, sword. ³ξύλον, οὗ, τό, wood, tree. ⁴συλλαμβάνω, take, conceive. ⁵καθέζομαι, sit down, am sitting. ⁶κρατέω, grasp, lay hold of. ⁷φεύγω, flee, escape. ⁸ἀπάγω, lead away, lead. ⁹Καϊάφας, α, ὁ, Caiaphas. ¹⁰μακρόθεν, from afar, afar. ¹¹αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ¹²ἔσω, within, inside. ¹³ὑπηρέτης, οὗ, ὁ, servant, assistant. ¹⁴τέλος, οὗς, τό, end, purpose. ¹⁵συνέδριον, οὗ, τό, council, Sanhedrin. ¹⁶ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ¹⁷θανάτω, put to death, subdue. ¹⁸ψευδόμεαρτυς, υρος, ὁ, false witness. ¹⁹ὑστερον, lastly, afterward. ²⁰καταλύω, destroy, lodge. ²¹ναός, οὗ, ὁ, temple, shrine. ²²οἰκοδομέω, build up, construct. ²³καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ²⁴σιωπάω, be silent, keep silence. ²⁵ἐξορκίζω, put under oath, adjure.

τοῦ θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας. Πλὴν¹ λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι 64
 ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως
 καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν³ τοῦ οὐρανοῦ. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς 65
 διέρρηξεν⁴ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων ὅτι Ἐβλασφήμησεν·⁵ τί ἔτι χρεῖαν
 ἔχομεν μαρτύρων;⁷ Ἴδε, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν⁸ αὐτοῦ. Τί 66
 ὑμῖν δοκεῖ; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, Ἐνοχος⁹ θανάτου ἐστίν. Τότε 67
 ἐνέπτυσαν¹⁰ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν¹¹ αὐτόν· οἱ δὲ
 ἐρράπισαν,¹² λέγοντες, Προφήτευσον¹³ ἡμῖν, χριστέ. Τίς ἐστίν ὁ 68
 παῖσας¹⁴ σε;

Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ·¹⁵ καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία 69
 παιδίσκη,¹⁶ λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.¹⁷ Ὁ δὲ 70
 ἡρνήσατο¹⁸ ἔμπροσθεν¹⁹ αὐτῶν πάντων, λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις. 71
 Ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα,²⁰ εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει
 αὐτοῖς ἐκεῖ, Καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου.²¹ Καὶ πάλιν 72
 ἡρνήσατο¹⁸ μεθ' ὅρκου²² ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ μικρὸν²³ 73
 δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς²⁴ καὶ σὺ ἐξ
 αὐτῶν εἶ: καὶ γὰρ ἡ λαλιά²⁵ σου δῆλόν²⁶ σε ποιεῖ. Τότε ἤρξατο 74
 καταθεματίζειν²⁷ καὶ ὀμνύειν²⁸ ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ
 εὐθέως ἀλέκτωρ²⁹ ἐφώνησεν.³⁰ Καὶ ἐμνήσθη³¹ ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος 75

¹ πλὴν, however, but. ² ἄρτι, now, just now. ³ νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ⁴ διαρρήσσω, tear asunder. ⁵ βλασφημέω, revile, blaspheme. ⁶ χρεῖα, ας, ἡ, need, necessity. ⁷ μάρτυς, υρος, ὁ, witness. ⁸ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ⁹ ἐνοχος, involved in, liable. ¹⁰ ἐμπτύω, spit upon. ¹¹ κολαφίζω, strike with the fist, treat roughly. ¹² ῥαπίζω, slap, strike. ¹³ προφητεύω, prophesy, foretell. ¹⁴ παίω, strike, hit. ¹⁵ αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ¹⁶ παιδίσκη, ης, ἡ, maid, female servant. ¹⁷ Γαλιλαῖος, Galilean. ¹⁸ ἀρνέομαι, deny, repudiate. ¹⁹ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁰ πυλῶν, ὄνος, ὁ, vestibule, gateway. ²¹ Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ²² ὅρκος, ου, ὁ, oath. ²³ μικρός, small, little. ²⁴ ἀληθῶς, truly, really. ²⁵ λαλιά, ας, ἡ, speech, way of talking. ²⁶ δῆλος, clear, evident. ²⁷ καταθεματίζω, curse, devote to destruction. ²⁸ ὀμνύω, swear, take an oath. ²⁹ ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ³⁰ φωνέω, call, crow. ³¹ μινύσκειν, remember, recall.

τοῦ Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ ὅτι Πρὶν¹ ἀλέκτορα² φωνῆσαι,³ τρίς⁴
ἀπαρνήσῃ⁵ με. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν⁶ πικρῶς.⁷

Πρωῖα⁸ δὲ γενομένης, συμβούλιον⁹ ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ **27**
πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι¹⁰ αὐτόν: καὶ **2**
δήσαντες¹¹ αὐτόν ἀπήγαγον¹² καὶ παρέδωκαν αὐτόν Ποντίῳ¹³
Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.¹⁴

Τότε ἰδὼν Ἰούδας¹⁵ ὁ παραδιδούς αὐτόν ὅτι κατεκρίθη,¹⁶ μεταμεληθεὶς¹⁷ **3**
ἀπέστρεψεν¹⁸ τὰ τριάκοντα¹⁹ ἀργύρια²⁰ τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς
πρεσβυτέροις, λέγων, Ὁμάρτον²¹ παραδοὺς αἷμα ἁθῶν.²² Οἱ δὲ **4**
εἶπον, Τί πρὸς ἡμᾶς; Σὺ ὄψει. Καὶ ρίψας²³ τὰ ἀργύρια²⁰ ἐν τῷ ναῷ,²⁴ **5**
ἀνεχώρησεν:²⁵ καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο.²⁶ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ **6**
ἀργύρια²⁰ εἶπον, Οὐκ ἔξεστιν²⁷ βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν,²⁸ ἐπεὶ²⁹
τιμὴ³⁰ αἵματος ἐστίν. Συμβούλιον⁹ δὲ λαβόντες ἡγόρασαν³¹ ἕξ αὐτῶν **7**
τὸν ἀγρὸν³² τοῦ κεραμέως,³³ εἰς ταφὴν³⁴ τοῖς ξένοις.³⁵ Διὸ ἐκλήθη ὁ **8**
ἀγρὸς³² ἐκεῖνος Ἀγρὸς³² Αἵματος, ἕως τῆς σήμερον.³⁶ Τότε ἐπληρώθη **9**
τὸ ρῆθὲν διὰ Ἰερεμίου³⁷ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Καὶ ἔλαβον τὰ
τριάκοντα¹⁹ ἀργύρια,²⁰ τὴν τιμὴν³⁰ τοῦ τετιμημένου,³⁸ ὃν ἐτιμήσαντο
ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ: καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν³² τοῦ κεραμέως,³³ **10**

¹ πρὶν, before, formerly. ² ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ³ φωνέω, call, crow. ⁴ τρίς, thrice, three times. ⁵ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ⁶ κλαίω, weep, weep for. ⁷ πικρῶς, bitterly. ⁸ πρωῖα, ας, ἡ, early morning. ⁹ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹⁰ θανατῶω, put to death, subdue. ¹¹ δέω, bind, tie. ¹² ἀπάγω, lead away, lead. ¹³ Πόντιος, ου, ὁ, Pontius. ¹⁴ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁵ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ¹⁶ κατακρίνω, condemn. ¹⁷ μεταμέλομαι, regret, repent. ¹⁸ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ¹⁹ τριάκοντα, thirty, 30. ²⁰ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ²¹ ἁμαρτάνω, sin. ²² ἁθῶς, innocent, guiltless. ²³ ρίπτω, throw, cast. ²⁴ ναός, οὔ, ὁ, temple, shrine. ²⁵ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ²⁶ ἀπάγχω, choke, strangle. ²⁷ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ²⁸ Κορβᾶν, gift to God, corban. ²⁹ ἐπεὶ, when, since. ³⁰ τιμή, ἥς, ἡ, honor, price. ³¹ ἀγοράζω, buy. ³² ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ³³ κεραμεύς, ἕως, ὁ, potter. ³⁴ ταφή, ἥς, ἡ, burial, burial place. ³⁵ ξένος, strange, stranger. ³⁶ σήμερον, today, now. ³⁷ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ³⁸ τιμάω, honor, value at a price.

καθὰ¹ συνέταξέν² μοι κύριος.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν³ τοῦ ἡγεμόνος·⁴ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ 11
 ἡγεμὼν,⁴ λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη
 αὐτῷ, Σὺ λέγεις. Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι⁵ αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων 12
 καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ 13
 Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα⁶ σου καταμαρτυροῦσιν;⁷ Καὶ οὐκ 14
 ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν⁸ τὸν ἡγεμόνα⁴
 λίαν.⁹ Κατὰ δὲ ἑορτὴν¹⁰ εἰώθει¹¹ ὁ ἡγεμὼν⁴ ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ 15
 δέσμιον,¹² ὃν ᾔθελον. Εἶχον δὲ τότε δέσμιον¹² ἐπίσημον,¹³ λεγόμενον 16
 Βαραββᾶν.¹⁴ Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα 17
 θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν; Βαραββᾶν,¹⁴ ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν
 ; Ἦδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον¹⁵ παρέδωκαν αὐτόν. Καθημένου δὲ αὐτοῦ 18
 ἐπὶ τοῦ βήματος,¹⁶ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα,
 Μηδὲν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ: πολλὰ γὰρ ἔπαθον¹⁷ σήμερον¹⁸ κατ'
 ὄναρ¹⁹ δι' αὐτόν. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς 20
 ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν,¹⁴ τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. 21
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν⁴ εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο
 ἀπολύσω ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον, Βαραββᾶν.¹⁴ Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τί 22
 οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν; Λέγουσιν αὐτῷ πάντες,

¹ καθὰ, just as, as. ² συντάσσω, arrange, direct. ³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ⁴ ἡγεμὼν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ⁵ κατηγορέω, accuse, charge. ⁶ πόσος, how many? how great? ⁷ καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ⁸ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ⁹ λίαν, greatly, very. ¹⁰ ἑορτή, ἡς, ἡ, feast, festival. ¹¹ εἰώθα, be accustomed, to maintain a custom. ¹² δέσμιος, ου, ὁ, prisoner, one bound. ¹³ ἐπίσημος, splendid, outstanding. ¹⁴ Βαραββᾶς, ᾱ, ὁ, Barabbas. ¹⁵ φθόνος, ου, ὁ, envy, grudge. ¹⁶ βῆμα, τος, τό, judgment seat. ¹⁷ πάσχω, I suffered. ¹⁸ σήμερον, today, now. ¹⁹ ὄναρ, τό, dream.

Σταυρωθήτω.¹ Ὁ δὲ ἡγεμὼν² ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ 23
 περισσῶς³ ἔκραζον, λέγοντες, Σταυρωθήτω.¹ Ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι 24
 οὐδὲν ὠφελεῖ,⁴ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος⁵ γίνεται, λαβὼν ὕδωρ,
 ἀπενίψατο⁶ τὰς χεῖρας ἀπέναντι⁷ τοῦ ὄχλου, λέγων, Ἀθῶός⁸ εἰμι ἀπὸ
 τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου: ὑμεῖς ὀψεσθε. Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ 25
 λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. Τότε 26
 ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν.⁹ τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας¹⁰
 παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.¹

Τότε οἱ στρατιῶται¹¹ τοῦ ἡγεμόνος,² παραλαβόντες¹² τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ 27
 πραιτώριον,¹³ συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν.¹⁴ καὶ 28
 ἐκδύσαντες¹⁵ αὐτόν, περιέθηκαν¹⁶ αὐτῷ χλαμύδα¹⁷ κοκκίνην.¹⁸ Καὶ 29
 πλέξαντες¹⁹ στέφανον²⁰ ἐξ ἀκανθῶν,²¹ ἐπέθηκαν²² ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
 αὐτοῦ, καὶ κάλαμον²³ ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ: καὶ γονυπετήσαντες²⁴
 ἔμπροσθεν²⁵ αὐτοῦ ἐνέπαιζον²⁶ αὐτῷ, λέγοντες, Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς
 τῶν Ἰουδαίων: καὶ ἐμπτύσαντες²⁷ εἰς αὐτόν, ἔλαβον τὸν κάλαμον,²³ 30
 καὶ ἔτυπτον²⁸ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν²⁶ αὐτῷ, 31
 ἐξέδυσαν¹⁵ αὐτόν τὴν χλαμύδα,¹⁷ καὶ ἐνέδυσαν²⁹ αὐτόν τὰ ἱμάτια
 αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον³⁰ αὐτόν εἰς τὸ σταυρῶσαι.¹

¹ σταυρώω, crucify. ² ἡγεμὼν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³ περισσῶς, abundantly, exceedingly. ⁴ ὠφελέω, profit, help. ⁵ θόρυβος, οὐ, ὁ, uproar, riot. ⁶ ἀπονίπτω, wash dirt off. ⁷ ἀπέναντι, over against, before. ⁸ ἀθῶος, innocent, guiltless. ⁹ Βαραββᾶς, ᾱ, ὁ, Barabbas. ¹⁰ φραγελλώω, flog, scourge. ¹¹ στρατιώτης, οὐ, ὁ, soldier. ¹² παραλαμβάνω, receive, take. ¹³ πραιτώριον, οὐ, τό, palace (of the governor). ¹⁴ σπεῖρα, ἡς, ἡ, cohort. ¹⁵ ἐκδύω, take off, put off. ¹⁶ περιτίθωμι, place around, put around. ¹⁷ χλαμύς, ὕδος, ἡ, mantle, robe. ¹⁸ κόκκινος, scarlet, crimson. ¹⁹ πλέκω, plait, weave. ²⁰ στέφανος, οὐ, ὁ, crown, garland. ²¹ ἀκανθα, ἡς, ἡ, thorn, thorn bush. ²² ἐπιτίθωμι, lay upon, put. ²³ κάλαμος, οὐ, ὁ, reed, reed-pen. ²⁴ γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ²⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁶ ἐμπαίζω, mock. ²⁷ ἐμπτύω, spit upon. ²⁸ τύπτω, smite, beat. ²⁹ ἐνδύω, put on, clothe. ³⁰ ἀπάγω, lead away, lead.

Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον,¹ ὀνόματι Σίμωνα: τοῦτον 32
 ἠγγάρευσαν² ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν³ αὐτοῦ. Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον 33
 λεγόμενον Γολγοθᾶ,⁴ ὃ ἐστὶν λεγόμενος Κρανίου⁵ Τόπος, ἔδωκαν 34
 αὐτῷ πιεῖν ὄξος⁶ μετὰ χολῆς⁷ μεμιγμένον:⁸ καὶ γευσάμενος⁹ οὐκ
 ἤθελεν πιεῖν. Σταυρώσαντες¹⁰ δὲ αὐτόν, διεμερίσαντο¹¹ τὰ ἱμάτια 35
 αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον.¹² Καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. Καὶ 36
 ἐπέθηκαν¹³ ἐπάνω¹⁴ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν¹⁵ αὐτοῦ
 γεγραμμένην, Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Τότε 38
 σταυροῦνται¹⁶ σὺν αὐτῷ δύο λησταί,¹⁶ εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ
 εὐωνύμων.¹⁷ Οἱ δὲ παραπορευόμενοι¹⁸ ἐβλασφήμουν¹⁹ αὐτόν, 39
 κινεῦντες²⁰ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Ὁ καταλύων²¹ τὸν 40
 ναὸν²² καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν,²³ σῶσον σεαυτόν:²⁴ εἰ υἱὸς εἶ
 τοῦ θεοῦ, κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.³ Ὁμοίως²⁵ δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς 41
 ἐμπαίζοντες²⁶ μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ
 Φαρισαίων ἔλεγον, Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Εἰ 42
 βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστίν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ,³ καὶ
 πιστεύσομεν ἐπ' αὐτῷ. Πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν: ῥυσάσθω²⁷ νῦν αὐτόν, 43
 εἰ θέλει αὐτόν. Εἶπεν γὰρ ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ 44
 οἱ συσταυρωθέντες²⁸ αὐτῷ ὠνείδιζον²⁹ αὐτόν.

¹ Κυρηναῖος, ου, ὁ, Cyrenian, belonging to Cyrene. ² ἀγγαρεύω, compel, press into service. ³ σταυρός, οὔ, ὁ, cross. ⁴ Γολγοθᾶ, ἡ, Golgotha. ⁵ κρανίον, ου, τό, skull. ⁶ ὄξος, ους, τό, sour wine, vinegar. ⁷ χολή, ἡς, ἡ, a bitter herb, gall. ⁸ μίγνυμι, mix, mingle. ⁹ γεύομαι, taste, experience. ¹⁰ σταυρώω, crucify. ¹¹ διαμερίζω, divide, distribute. ¹² κλῆρος, ου, ὁ, lot, portion. ¹³ ἐπιτίθημι, lay upon, put. ¹⁴ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁵ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ¹⁶ ληστής, οὔ, ὁ, robber, brigand. ¹⁷ εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ¹⁸ παραπορεύομαι, go beside, go past. ¹⁹ βλασφημέω, revile, blaspheme. ²⁰ κινέω, move, stir. ²¹ καταλύω, destroy, lodge. ²² ναός, οὔ, ὁ, temple, shrine. ²³ οἰκοδομέω, build up, construct. ²⁴ σεαυτοῦ, yourself, of you. ²⁵ ὁμοίως, likewise, in like manner. ²⁶ ἐμπαίζω, mock. ²⁷ ῥύομαι, rescue, save. ²⁸ συσταυρώω, crucify together with. ²⁹ ὠνείδιζω, reproach, revile.

Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς¹ ὥρας σκότος² ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας 45
 ἐνάτης.³ Περὶ δὲ τὴν ἐνάτην³ ὥραν ἀνεβόησεν⁴ ὁ Ἰησοῦς φωνῇ 46
 μεγάλη, λέγων, Ἥλί, Ἥλί,⁵ λιμὰ⁶ σαβαχθανί;⁷ Τοῦτ' ἔστιν, Θεέ
 μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;⁸ Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστῶτων 47
 ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἥλιαν⁹ φωνεῖ¹⁰ οὗτος. Καὶ εὐθέως δραμῶν¹¹ 48
 εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον,¹² πλήσας¹³ τε ὄξους,¹⁴ καὶ περιθεὶς¹⁵
 καλάμῳ,¹⁶ ἐπότιζεν¹⁷ αὐτόν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες, ἴδωμεν εἰ 49
 ἔρχεται Ἥλιος⁹ σώσων αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ 50
 μεγάλη ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. Καὶ ἰδού, τὸ καταπέτασμα¹⁸ τοῦ ναοῦ¹⁹ 51
 ἐσχίσθη²⁰ εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν²¹ ἕως κάτω:²² καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη:²³ καὶ αἱ
 πέτραι²⁴ ἐσχίσθησαν:²⁰ καὶ τὰ μνημεῖα²⁵ ἀνέώχθησαν: καὶ πολλὰ 52
 σώματα τῶν κεκοιμημένων²⁶ ἀγίων ἠγέρθη: καὶ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν 53
 μνημείων²⁵ μετὰ τὴν ἔγερσιν²⁷ αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν,
 καὶ ἐνεφανίσθησαν²⁸ πολλοῖς. Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος²⁹ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ 54
 τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν³⁰ καὶ τὰ γενόμενα,
 ἐφοβήθησαν σφόδρα,³¹ λέγοντες, Ἀληθῶς³² θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. 55
 Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν³³ θεωροῦσαι, αἵτινες
 ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι³⁴ αὐτῷ, ἐν 56
 αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαгдаληνή,³⁵ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου³⁶ καὶ Ἰωσῆ

¹ ἑκτος, sixth. ² σκότος, ους, τό, darkness. ³ ἐνατος, ninth. ⁴ ἀναβοάω, cry out, shout upwards. ⁵ ἡλί, Eli, my God. ⁶ λιμὰ, why. ⁷ σαβαχθανί, thou hast forsaken me. ⁸ ἐγκαταλείπω, leave behind, forsake. ⁹ Ἥλιος, ου, ό, Elijah. ¹⁰ φωνέω, call, crow. ¹¹ τρέχω, run, exercise myself. ¹² σπόγγος, ου, ό, sponge. ¹³ πλήθω, fill. ¹⁴ ὄξος, ους, τό, sour wine, vinegar. ¹⁵ περιτίθηναι, place around, put around. ¹⁶ καλάμος, ου, ό, reed, reed-pen. ¹⁷ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ¹⁸ καταπέτασμα, τος, τό, curtain or veil, veil. ¹⁹ ναός, οὔ, ό, temple, shrine. ²⁰ σχίζω, split, separate. ²¹ ἀνωθεν, from above, again. ²² κάτω, down, below. ²³ σείω, shake. ²⁴ πέτρα, ας, ή, rock. ²⁵ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ²⁶ κοιμάμαι, sleep, fall asleep. ²⁷ ἔγερσις, εως, ή, resurrection, waking up. ²⁸ ἐμφανίζω, manifest, disclose. ²⁹ ἐκατοντάρχης, centurion. ³⁰ σεισμός, οὔ, ό, earthquake, storm. ³¹ σφόδρα, exceedingly, greatly. ³² ἀληθῶς, truly, really. ³³ μακρόθεν, from afar, afar. ³⁴ διακονέω, serve, minister. ³⁵ Μαгдаληνή, ης, ή, woman of Magdala, Magdalene. ³⁶ Ἰακώβος, James, Jacob. ³⁷ Ἰωσή, ητος, ό, Joses.

μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.¹

Ὁψίας² δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος³ ἀπὸ Ἀριμαθαίας,⁴ 57

τοῦνομα⁵ Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσεν⁶ τῷ Ἰησοῦ· οὗτος 58

προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὁ

Πιλάτος ἐκέλευσεν⁷ ἀποδοθῆναι⁸ τὸ σῶμα. Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ 59

Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν⁹ αὐτὸ σινδόνι¹⁰ καθαρᾷ,¹¹ καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ 60

καινῷ¹² αὐτοῦ μνημείῳ,¹³ ὃ ἐλατόμησεν¹⁴ ἐν τῇ πέτρᾳ·¹⁵ καὶ

προσκυλίσας¹⁶ λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ¹⁷ τοῦ μνημείου,¹³ ἀπῆλθεν. Ἦν 61

δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνή,¹⁸ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι

ἀπέναντι¹⁹ τοῦ τάφου.²⁰

Τῇ δὲ ἐπαύριον,²¹ ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν Παρασκευήν,²² συνήχθησαν οἱ 62

ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες, Κύριε, 63

ἐμνήσθημεν²³ ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος²⁴ εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς

ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον⁷ οὖν ἀσφαλισθῆναι²⁵ τὸν τάφον²⁰ ἕως 64

τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε²⁶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς

κλέψωσιν²⁷ αὐτόν, καὶ εἰπωσιν τῷ λαῷ, Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν:

καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη²⁸ χείρων²⁹ τῆς πρώτης. Ἐφη δὲ αὐτοῖς ὁ 65

Πιλάτος, Ἐχετε κουστωδίαν·³⁰ ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε²⁵ ὥς οἴδατε. 66

¹ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ² ὄψιος, late. ³ πλούσιος, rich. ⁴ Ἀριμαθαία, ας, ἡ, Arimathea. ⁵ τοῦνομα, by name. ⁶ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ⁷ κελεύω, order, command. ⁸ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁹ ἐντυλίσσω, wrap up, fold up. ¹⁰ σινδών, ὄνος, ἡ, fine cloth, linen cloth. ¹¹ καθαρός, clean, pure. ¹² καινός, new, fresh. ¹³ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ¹⁴ λατομέω, hew out of a rock, hew stones. ¹⁵ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹⁶ προσκυλίω, roll up to, roll to. ¹⁷ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ¹⁸ Μαγδαληνή, ἡς, ἡ, woman of Magdala, Magdalene. ¹⁹ ἀπέναντι, over against, before. ²⁰ τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ²¹ ἐπαύριον, on the morrow, on the next day. ²² παρασκευή, ἡς, ἡ, preparation. ²³ μιμνήσκομαι, remember, recall. ²⁴ πλάνος, deceiver, misleading. ²⁵ ἀσφαλίζω, make secure, fasten. ²⁶ μήποτε, never, lest perchance. ²⁷ κλέπτω, steal. ²⁸ πλάνη, ης, ἡ, wandering, error. ²⁹ χείρων, worse. ³⁰ κουστωδία, ας, ἡ, guard.

Οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφαλίσαντο¹ τὸν τάφον,² σφραγίσαντες³ τὸν λίθον, μετὰ τῆς κουστωδίας.⁴

Ὅψέ⁵ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ⁶ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθεν **28**

Μαρία ἡ Μαγδαληνή,⁷ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον.² **2**

Καὶ ἰδού, σεισμός⁸ ἐγένετο μέγας: ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ

οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισεν⁹ τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας,¹⁰ καὶ

ἐκάθητο ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἡ ἰδέα¹² αὐτοῦ ὡς ἀστραπή,¹³ καὶ τὸ **3**

ἔνδυμα¹⁴ αὐτοῦ λευκὸν¹⁵ ὡσεὶ¹⁶ χιῶν.¹⁷ Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου¹⁸ αὐτοῦ **4**

ἐσείσθησαν¹⁹ οἱ τηροῦντες καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ¹⁶ νεκροί. Ἀποκριθεὶς δὲ **5**

ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναιξίν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς: οἶδα γὰρ ὅτι

Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον²⁰ ζητεῖτε. Οὐκ ἔστιν ὧδε: ἠγέρθη γάρ, **6**

καθὼς εἶπεν. Δεῦτε,²¹ ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο²² ὁ κύριος. Καὶ **7**

ταχὺ²³ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν

νεκρῶν: καὶ ἰδού, προάγει²⁴ ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν: ἐκεῖ αὐτὸν

ὄψεσθε: ἰδού, εἶπον ὑμῖν. Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ²³ ἀπὸ τοῦ μνημείου²⁵ **8**

μετὰ φόβου¹⁸ καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον²⁶ ἀπαγγεῖλαι²⁷ τοῖς

μαθηταῖς αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι²⁷ τοῖς μαθηταῖς **9**

αὐτοῦ, καὶ ἰδού, Ἰησοῦς ἀπήντησεν²⁸ αὐταῖς, λέγων, Χαίρετε. Αἱ δὲ

προσελθοῦσαι ἐκράτησαν²⁹ αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν

¹ ἡσφαλίζω, make secure, fasten. ² τάφος, ου, ό, grave, tomb. ³ σφραγίζω, seal, set a seal upon. ⁴ κουστωδία, ας, ή, guard. ⁵ ὁψέ, long after, late. ⁶ ἐπιφώσκω, dawn, begin. ⁷ Μαγδαληνή, ής, ή, woman of Magdala, Magdalene. ⁸ σεισμός, οὔ, ό, earthquake, storm. ⁹ ἀποκυλίω, roll away. ¹⁰ θύρα, ας, ή, door, gate. ¹¹ ἐπάνω, above, over (gen). ¹² ἰδέα, ας, ή, form, outward appearance. ¹³ ἀστραπή, ής, ή, lightning, brightness. ¹⁴ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹⁵ λευκός, white, bright. ¹⁶ ὡσεὶ, like, about. ¹⁷ χιῶν, όνος, ή, snow. ¹⁸ φόβος, ου, ό, fear, terror. ¹⁹ σείω, shake. ²⁰ σταυρώω, crucify. ²¹ δεῦτε, come!. ²² κεῖμαι, lie, be laid. ²³ ταχύ, quickly, speedily. ²⁴ προάγω, lead forth, go before. ²⁵ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ²⁶ τρέχω, run, exercise myself. ²⁷ ἀπαγγέλλω, announce, report. ²⁸ ἀπαντάω, meet, encounter. ²⁹ κρατέω, grasp, lay hold of.

αὐτῷ. Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς: Μὴ φοβεῖσθε: ὑπάγετε, 10
ἀπαγγείλατε¹ τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν,
καὶ ἐκεῖ με ὄψονται.

Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού, τινὲς τῆς κουστωδίας² ἐλθόντες εἰς τὴν 11
πόλιν ἀπήγγειλαν¹ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα³ τὰ γενόμενα. Καὶ 12
συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν⁴ τε λαβόντες,
ἀργύρια⁵ ἱκανὰ⁶ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις,⁷ λέγοντες, Εἴπατε ὅτι Οἱ 13
μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν⁸ αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.⁹
Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος,¹⁰ ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν, 14
καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους¹¹ ποιήσομεν. Οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια⁵ 15
ἐποίησαν ὥς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη¹² ὁ λόγος οὗτος παρὰ
Ἰουδαίοις μέχρι¹³ τῆς σήμερον.¹⁴

Οἱ δὲ ἑνδεκα¹⁵ μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὅρος οὗ¹⁶ 16
ἐτάξατο¹⁷ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ: 17
οἱ δὲ ἐδίστασαν.¹⁸ Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, 18
Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες 19
μαθητεύσατε¹⁹ πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: διδάσκοντες 20
αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην²⁰ ὑμῖν: καὶ ἰδού, ἐγὼ μεθ’

¹ ἀπαγγέλλω, announce, report. ² κουστωδία, ας, ἡ, guard. ³ ἅπας, each, every. ⁴ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ⁵ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁶ ἱκανός, sufficient, able. ⁷ στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ⁸ κλέπτω, steal. ⁹ κοιμάομαι, sleep, fall asleep. ¹⁰ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹¹ ἀμερίμνος, free from care, free from anxiety. ¹² διαφημίζω, spread abroad, report. ¹³ μέχρι, until, as far as (gen). ¹⁴ σήμερον, today, now. ¹⁵ ἑνδεκα, eleven, 11. ¹⁶ οὗ, where, when. ¹⁷ τάσσω, arrange, appoint. ¹⁸ διστάζω, doubt, waver. ¹⁹ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ²⁰ ἐντέλλομαι, command, give orders.

ὕμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας¹ τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.

¹ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end.